

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Έμφυλη Εγκληματικότητα: Η γυναίκα δράστης
ανθρωποκτονίας

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Μέλη Τριμελούς Επιτροπής

Καρύδης Βασίλειος

Καθηγητής (Επιβλέπων)

Γαζή Φωτεινή

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Σπυριδάκης Εμμανουήλ

Αναπληρωτής Καθηγητής

ΚΟΡΙΝΘΟΣ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2016

Copyright © Σταυρούλα Παπαντωνίου, 2016.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Στην μνήμη του θείου μου Τάσου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	7
ABSTRACT.....	8
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
II. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	11
1. Βασικές έννοιες	11
2. Ο «σκοτεινός αριθμός» της εγκληματικότητας.....	14
3. Φαινομενολογία γυναικείας εγκληματικότητας.....	15
4. Παράγοντες ερμηνείας της χαμηλής γυναικείας εγκληματικότητας.....	20
4.1 Η υποταγή, νευρώση και κατάθλιψη των γυναικών αντί επίθεσης κατά τρίτων.....	20
4.2 Ο ρόλος του ανεπίσημου και επίσημου κοινωνικού ελέγχου	23
4.3 Οι ευκαιρίες διάπραξης εγκλημάτων	25
5. Θεωρητικές προσεγγίσεις της γυναικείας εγκληματικότητας.....	28
5.1 Βιολογικές και βιοψυχολογικές προσεγγίσεις.....	31
5.2 Ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις	37
5.3 Θεωρητικές προσπάθειες απαγκίστρωσης από βιολογικές προσεγγίσεις	39
5.4 Κοινωνιολογικές και εγκληματολογικές προσεγγίσεις.....	43
5.4.1 Θεωρίες κοινωνικής αποδιοργάνωσης και υποκοουλτούρας.....	46
5.4.2 Θεωρία της κοινωνικής μάθησης	48

5.4.3 Θεωρία των κοινωνικών ρόλων	49
5.4.4 Θεωρία του κοινωνικού ελέγχου.....	51
5.5 Φεμινιστικές θεωρίες και φεμινιστική εγκληματολογία	53
6. Ερευνητικά ερωτήματα– Σκοπός και στόχοι της μελέτης	62
III. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	63
IV. ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ.....	67
1. Τόπος και χρόνος διεξαγωγής της μελέτης- Πληθυσμός της μελέτης	67
2. Τήρηση κανόνων βιοηθικής	68
3. Συλλογή δεδομένων	68
4. Ερευνητικές μέθοδοι – Στάδια	68
5. Άξονες συνέντευξης.....	73
V. ΑΝΑΛΥΣΗ	75
VI. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΛΕΤΗΣ	76
VII. ΣΥΖΗΤΗΣΗ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	84
1. Περιορισμοί της μελέτης.....	84
2. Κύρια ευρήματα	84
3. Συμπεράσματα	86
VIII. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	88
ΠΗΓΕΣ- ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	90
A. ΠΗΓΕΣ	90

Ηλεκτρονικές διευθύνσεις.....	90
B. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	90
Ελληνική Βιβλιογραφία	90
Ξένη Βιβλιογραφία.....	93

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία με θέμα τη διερεύνηση της έμφυλης εγκληματικότητας και δη του εγκλήματος της ανθρωποκτονίας, από τη σκοπιά των γυναικών-δραστών, σημαντικό θα ήταν να εισάγουμε ως παραμέτρους τις σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων, τον κοινωνικό ρόλο του καθένα καθώς και το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας. Ένας από τους βασικούς λόγους επιλογής του συγκεκριμένου θέματος, πέραν της διαχρονικής σημασίας του, είναι το γεγονός ότι ενώ η διάσταση της γυναίκας-θύματος έχει επαρκώς ερευνηθεί και απασχολήσει ακόμη και Διεθνείς Οργανισμούς, ελάχιστα έχει διερευνηθεί η άλλη όψη του νομίσματος: η γυναίκα-θύτης. Το ερευνητικό ερώτημα που τίθεται και συνιστά σκοπό της έρευνας έγκειται στο εάν η γυναίκα-θύτης ανθρωποκτονίας έχει υπάρξει θύμα οποιασδήποτε μορφής (σωματική, ψυχική, λεκτική, οικονομική) ενδοοικογενειακής βίας. Βασικοί ερευνητικοί άξονες στους οποίους θα κινηθεί η ερευνητική διαδικασία αφορούν στη σχέση δράστη- θύματος, στα αίτια- κίνητρα που συντέιναν στη διάπραξη του εγκλήματος καθώς και στη συνδρομή έτερου προσώπου.

Λέξεις Κλειδιά: εγκληματικότητα, γυναίκα, δράστης, ανθρωποκτονία, βία, ενδοοικογενειακή βία, θύμα, θύτης

ABSTRACT

In this paper that goes by the topic of gendered crime and in particular the homicide from the aspect of female perpetrator, it's quite important to insert the two genders relationships' parameters, the social state of each, even the domestic violence phenomenon. One of the primary reasons of this topic's selection, besides its timeless significance, is the fact that even though the case and the aspect of the female victim has been sufficiently investigated and occupied even international Organizations, on the other side of the river, the woman-perpetrator has barely been noticed and investigated as well. Research question it is here that institutes the purpose of this research lies in the fact whether the female perpetrator of homicide has ever been a victim of any kind of domestic violence (physical, mental, verbal, financial). Basic research axes, in which the research process will move have to do with the relationship between the perpetrator and its victim, the reasons or motives that had their share in committing the crime, as well as the existence of an abettor and his assistance.

Keywords: criminality, woman, perpetrator, homicide, violence, domestic violence, victim, victimizer

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έχοντας ως αφετηρία το ζήτημα της επιστημονικής μελέτης και έρευνας της διαφοροποίησης κατά φύλο στην εγκληματικότητα, η συγκεκριμένη εργασία έχει ως στόχο τη μελέτη της γυναικείας εγκληματικότητας και παραβατικότητας που περιορίζεται, στην παρούσα, στα όρια του ποινικού αδικήματος της ανθρωποκτονίας.

Ωστόσο, μία κοινωνιολογική μελέτη της γυναικείας εγκληματικότητας δεν μπορεί να μην λαμβάνει υπόψη ούτε την αντίστοιχη συμπεριφορά του άνδρα ούτε το κοινωνικοοικονομικοπολιτικό πλαίσιο στο οποίο αναπτύσσονται και αντιμετωπίζονται τέτοιες συμπεριφορές. Μελετώντας την ορατή γυναικεία εγκληματικότητα, έτσι όπως καταγράφεται στις επίσημες εγκληματολογικές στατιστικές, διαπιστώνεται ότι παρά τη μικρή αυξητική τάση της κατά τις τελευταίες δεκαετίες, η γυναικεία εγκληματικότητα παραμένει σε χαμηλά επίπεδα σε σχέση με τη συνολική εγκληματικότητα και σε χαμηλότερα από τα αντίστοιχα της ανδρικής εγκληματικότητας.

Προκειμένου να ερμηνευθεί η χαμηλή ορατή γυναικεία εγκληματικότητα, αναφέρουμε στη συνέχεια τους παράγοντες που συμβάλλουν στην επίσημη «εικόνα» της γυναικείας εγκληματικότητας, τονίζοντας τη σημασία α) των κοινωνικών στερεοτυπικών ρόλων που ορίζουν την παθητική στάση και τη στάση της υποταγής για τη γυναίκα, σε αντίθεση με την ενεργητική στάση και την δυνατότητα διάπραξης εγκλήματος από τον άνδρα, β) του αυστηρότερου κοινωνικού ελέγχου, κυρίως ανεπίσημου, που ασκείται στη γυναίκα σχετικά με το βαθμό συμμόρφωσής της στους στερεοτυπικούς ρόλους του φύλου της και γ) της έλλειψης των ευκαιριών διάπραξης εγκληματικών πράξεων από την γυναίκα, παρά την είσοδό της στο δημόσιο και επαγγελματικό χώρο ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα. Αν και οι παράγοντες που επηρεάζουν τη γυναικεία αλλά και την ανδρική εγκληματικότητα είναι κυρίως κοινωνικοί, στην περίπτωση της γυναικείας εγκληματικότητας οι αρχικές έρευνες εστίασαν κυρίως σε βιολογικές και βιοψυχολογικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις αυτής, διότι για πολλούς ερευνητές οι γυναίκες αποτελούσαν – και για μερικούς ακόμη αποτελούν – μία κοινωνική ομάδα της οποίας το εξωτερικό γνώρισμα είναι κυρίως βιολογικό: η γυναίκα δεν εγκληματεί διότι εκ φύσεως είναι σωματικά και ψυχικά πιο αδύναμη από τον άνδρα.

Ακόμη και μερικές θεωρητικές προσπάθειες κοινωνιολογικού προσανατολισμού που έθεσαν τη γυναικεία καταπίεση ως εγκληματογόνο παράγοντα και τόνισαν τον ρόλο του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στην διαμόρφωση της χαμηλής ορατής γυναικείας εγκληματικότητας δεν κατάφεραν να αποσυνδεθούν από τον ανωτέρω βιολογικό ντετερμινισμό, αποδίδοντας τις ποιοτικές διαφοροποιήσεις της εγκληματικότητας των δύο φύλων σε βιολογικούς παράγοντες. Η επικέντρωση του ερευνητικού ενδιαφέροντος στην ανδρική εγκληματικότητα και η μη προβληματοποίηση της αρρενωπότητας των ανδρών κυριάρχησε και στο χώρο της κοινωνιολογίας και εγκληματολογίας. Η παράλειψη των γυναικείων εμπειριών στην επιστημονική μελέτη ήταν το κεντρικό σημείο άσκησης κριτικής των φεμινιστικών θεωριών στην εγκληματολογία, η οποία συνέχιζε να είναι ανδροκεντρική παρά τη φεμινιστική επιρροή.

Ωστόσο, οι θεωρίες των κοινωνικών ρόλων και του κοινωνικού ελέγχου μπορούν να ερμηνεύσουν ως ένα βαθμό την γυναικεία εγκληματικότητα στη βάση αφενός του συστήματος αξιών και του αφομοιωμένου προτύπου της γυναικείας χειραφέτησης και αφετέρου των ανεπτυγμένων κοινωνικών δεσμών που αναπτύσσει η γυναίκα και του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου που ασκείται σε αυτήν κυρίως από το οικογενειακό της περιβάλλον.

II. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η γυναικεία εγκληματικότητα επικεντρώνεται κυρίως στην κατηγορία των αδικημάτων κατά της ιδιοκτησίας και μάλιστα, σε εκείνα των οποίων η διάπραξη δεν δυσχεραίνεται από σοβαρά εμπόδια, όπως είναι η απλή κλοπή, ενώ η γυναικεία συμμετοχή σε εγκλήματα βίας, κατά των ηθών και κατά της ζωής είναι μικρή, παρά τις μικρές αυξομειώσεις της. Παρατηρείται, λοιπόν ότι η γυναικεία εγκληματικότητα επικεντρώνεται κυρίως σε συμπεριφορές κοινωνικά αποδεκτές που μπορούν να ενταχθούν στο πλαίσιο των προσδοκιών από ένα συγκεκριμένο κοινωνικό ρόλο που έχει απονεμηθεί στη γυναίκα, ενώ η συμμετοχή της τελευταίας σε αδικήματα που χαρακτηρίζονται ως «δύσκολα» για αυτήν (εγκλήματα κατά της ζωής, της υγείας, διαρρήξεις, ληστείες, κ.λπ.) περιορίζεται σε ένα ρόλο παθητικού συνεργού.

Στο παρόν κεφάλαιο, λοιπόν, είναι αρχικά μείζονος σημασίας να γίνει εννοιολόγηση των όρων και να δοθεί το θεωρητικό πλαίσιο και οι απαιτούμενες αποσαφηνίσεις. Έτσι, επισημαίνονται οι βασικές έννοιες που αφορούν στο υπό διερεύνηση θέμα, η φαινομενολογία αυτού καθώς και οι θεωρητικές του προσεγγίσεις σύμφωνα και με το ερευνητικό ερώτημα, τους άξονες αλλά και τα όρια της έρευνας. Παρακάτω γίνεται παρουσίαση του θεωρητικού και νομικού πλαισίου.

1.Βασικές έννοιες

Το *έγκλημα* ως κοινωνικό φαινόμενο εξετάζεται στο πλαίσιο της κοινωνιολογικής κατεύθυνσης από την Εγκληματολογία. Ένα γεγονός δε χαρακτηρίζεται ως εγκληματική πράξη σύμφωνα με ορισμένες κοινωνικές αρχές, προϋποθέσεις και κατευθύνσεις – πολιτικές, οικονομικές, ηθικές κα. -, συνθήκες δηλαδή που διαμορφώνονται σε κάθε χρονική περίοδο με φυσικό επακόλουθο ένα τέτοιο γεγονός να αναδεικνύεται πάντοτε μέσα από το κοινωνικό αυτό πλαίσιο. Κάτι που μπορεί να εξακριβωθεί σε μια ορισμένη εποχή και περιοχή, όπου αναπτύσσεται ορισμένο ηθικό αίσθημα ή έχουν καθιερωθεί γενικότερες κοινωνικές αντιλήψεις, με συγκεκριμένη κατεύθυνση στο διακανονισμό των ανθρωπίνων σχέσεων. Έτσι, το έγκλημα είναι ένα γεγονός νοητό στο πλαίσιο μιας ορισμένης κοινωνικής νοοτροπίας, ως ειδική μορφή στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων

με ιδιαίτερα ηθικά κριτήρια, ηθικοκοινωνική απόχρωση, ορισμένη ηθική εκτίμηση και αξία.

Εγκληματολογία ονομάζεται η επιστήμη η οποία μελετά το έγκλημα ως ανθρώπινη πράξη, αλλά και ως κοινωνικό φαινόμενο. Μελετά επίσης, τον εγκληματία, αλλά και την κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα, καθώς και τους τρόπους για την αντιμετώπισή του. Περιεχόμενό της είναι η μελέτη της διάπραξης του εγκλήματος και η αντιμετώπισή του.

Στη συνέχεια, είναι μείζονος σημασίας να σημειωθεί πως από *νομική σκοπιά*, το φαινόμενο του εγκλήματος εξετάζεται με βάση τους κανόνες δικαίου που η Πολιτεία έχει θεσπίσει για τις περιπτώσεις αυτές (ο Ποινικός Κώδικας ορίζει με σαφήνεια όλες τις πτυχές του εγκλήματος και προσδιορίζει τις αντίστοιχες κυρώσεις). Σύμφωνα με τον ελληνικό Ποινικό Κώδικα (άρθρο 14) έγκλημα είναι μια πράξη άδικη και καταλογιστή στο δράστη, που τιμωρείται από τον νόμο. Χρησιμοποιώντας τον όρο πράξη, ο νομοθέτης εννοεί την ηθελημένη εξωτερική ανθρώπινη συμπεριφορά, μια πράξη δηλαδή εκούσια, που δεν είναι δυνατόν να προκληθεί χωρίς την συγκατάθεση του δράστη. Επιπλέον, ως πράξη προσμετράται και κάθε *παράλειψη*, δηλαδή αποφυγή μιας ενέργειας που ήταν επιβαλλόμενο να γίνει. Το Ποινικό Δίκαιο διώκει τις άδικες πράξεις. Μια πράξη θεωρείται άδικη όταν έρχεται σε αντίθεση με το Δίκαιο, δηλαδή με αυτό που ο νόμος ορίζει ως δίκαιο και παράλληλα δε συντρέχουν λόγοι εξάλειψης του αξιόποινου (π.χ. νόμιμη άμυνα). Ειδικότερα, όσον αφορά στο αδίκημα της *ανθρωποκτονίας* (έγκλημα κατά της ζωής) αναφέρεται ότι στον Ποινικό Κώδικα γίνεται διάκριση ανάμεσα σε ανθρωποκτονία από πρόθεση, ανθρωποκτονία από αμέλεια και ανθρωποκτονία με συναίνεση. Η ρητή πρόβλεψη του νομοθέτη παρατίθεται, σ' αυτό το σημείο, ως έχει:

Άρθρο 299. Ανθρωποκτονία με πρόθεση. 1. Όποιος με πρόθεση σκότωσε άλλον τιμωρείται με την ποινή του θανάτου ή με ισόβια κάθειρξη. 2. Αν η πράξη αποφασίστηκε και εκτελέστηκε σε βρασμό ψυχικής ορμής, επιβάλλεται η ποινή της πρόσκαιρης κάθειρξης.

Άρθρο 300. Ανθρωποκτονία με συναίνεση. Όποιος αποφάσισε και εκτέλεσε ανθρωποκτονία ύστερα από σπουδαία και επίμονη απαίτηση του θύματος και από οίκτο γι' αυτόν που έπασχε από ανίατη ασθένεια τιμωρείται με φυλάκιση.

Άρθρο 302. Ανθρωποκτονία από αμέλεια. 1. Όποιος επιφέρει από αμέλεια το θάνατο άλλου τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών. 2. Αν το θύμα της πράξης, η οποία αναφέρεται στην προηγούμενη παράγραφο είναι οικείος του υπαιτίου, το δικαστήριο μπορεί να απαλλάξει τον υπαίτιο από κάθε ποινή, αν πεισθεί ότι λόγω της ψυχικής οδύνης που υπέστη από τις συνέπειες της πράξης του δε χρειάζεται να υποβληθεί σε ποινή.

Στη συνέχεια, είναι σκόπιμο να σημειωθεί πως σε όλες σχεδόν τις σύγχρονες κοινωνίες η ζωή του ατόμου επηρεάζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό διαφορετικά ανάλογα με το φύλο του. Οι διαφορές ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες διαμορφώνονται ως ένα βαθμό από τις βιολογικές τους διαφορές όπως η σωματική τους διάπλαση, οι ορμόνες και οι συγκεκριμένοι ρόλοι στην αναπαραγωγική διαδικασία. Εκτός όμως από τις διαφορές που οφείλονται σε βιολογικούς παράγοντες, σε όλες σχεδόν τις κοινωνίες, υπάρχουν διαφορές οι οποίες στηρίζονται στην κοινωνική κατασκευή του φύλου. Με τον όρο *κοινωνική κατασκευή του φύλου* εννοούμε ότι η κοινωνική ομάδα – πέρα από τη βιολογία – προσδιορίζει σε πολύ μεγάλο βαθμό θέσεις και ρόλους, δηλαδή δικαιώματα και υποχρεώσεις ανάλογα με το φύλο μας.

Τέλος, για το σκοπό της παρούσης έρευνας είναι σημαντικό να αποσαφηνίσουμε την έννοια της *ενδοοικογενειακής βίας*. Έτσι, σημειώνεται πως με τον όρο *κακοποίηση* χαρακτηρίζεται κάθε προσβολή της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας ενός ανθρώπου που ασκείται στα πλαίσια της εκμετάλλευσής του από εκείνον που κατέχει τη θέση εξουσίας. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η ενδοοικογενειακή βία ορίζεται : « Κάθε σωματική σεξουαλική ή ψυχολογική βία που ασκείται σε βάρος του θύματος από τον τωρινό ή τον πρώην σύζυγο , ή από το σύντροφο , ή άλλα μέλη της οικογένειας». Η κακοποίηση των γυναικών μπορεί να λάβει τη μορφή της άσκησης σωματικής, ψυχικής ή και σεξουαλικής βίας από τον σύζυγο ή τον σύντροφο προς μία γυναίκα.

2. Ο «σκοτεινός αριθμός» της εγκληματικότητας

Βασικό πρόβλημα στην εγκληματολογική έρευνα, ένα εγγενές στοιχείο του εγκληματολογικού στοχασμού, συνιστά ο λεγόμενος «σκοτεινός αριθμός» του εγκλήματος. Πρόκειται για μια παράμετρο που στοιχειώνει τη γνώση μας για το έγκλημα και αποκρύπτει ένα αρκετά σημαντικό τμήμα της παραβατικής και εγκληματικής συμπεριφοράς. Ο όρος αυτός αναφέρεται στο πλήθος εκείνο των εγκλημάτων που είτε αποσιωπήθηκαν, για προσωπικούς, ηθικούς ή και για ευρύτερα κοινωνικούς λόγους, δεν καταγγέλθηκαν -χαρακτηριστική περίπτωση είναι εκείνη του βιασμού, ένα έγκλημα όπου ο σκοτεινός αριθμός εγκληματικότητας φαίνεται να είναι ιδιαίτερα μεγάλος- είτε αφορούν σε ανεξιχνίαστες υποθέσεις. Ενώ αρχικά η παράμετρος αυτή παρέμενε απλή υπόθεση εργασίας, θεωρώντας αυθαίρετα ότι οι περιπτώσεις που περιλαμβάνονταν στον «σκοτεινό αριθμό» εναρμονίζονταν πλήρως με τα χαρακτηριστικά των ήδη καταγεγραμμένων αδικημάτων και δραστών, έχει πλέον αναγνωριστεί το μέγεθος του προβλήματος, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε ερευνητικό επίπεδο.

Αν και ο σκοτεινός αριθμός της εγκληματικότητας εμφανίστηκε στο προσκήνιο της εγκληματολογικής έρευνας ήδη από την εποχή του Merton, στις μελέτες του περί ανομίας, οι ιστορικές συνθήκες και το κυρίαρχο τότε δόγμα της εποχής που παρέμενε εγκλωβισμένο στο θετικιστικό παράδειγμα του Durkheim, δεν επέτρεπαν την περαιτέρω μελέτη και διερεύνησή του. Η μετέπειτα αναγνώριση της ύπαρξής του ως ορατού προβλήματος στη γνώση μας για το έγκλημα από τον Manougnier -αλλά και μεταγενέστερα από τη φεμινιστική και κυρίως κριτική εγκληματολογική σχολή- επισήμανε το πέρασμα από τον παραβάτη/εγκληματία ως παθογόνο προσωπικότητα, στο έγκλημα ως πράξη. Το θεωρητικό αυτό άλμα δεν είναι κατά κανένα τρόπο ελαχίστης σημασίας, αφού η διάρρηξη του κοινωνικού συμβολαίου και η παράβαση των κοινωνικών κανόνων απομακρύνθηκε από τα στεγανά της προβληματικής προσωπικότητας, ενώ άρχισαν να αναζητώνται οι συνθήκες εκείνες οι οποίες μπορεί να ενεργοποιήσουν ή να καλλιεργήσουν παραβατικές μορφές συμπεριφοράς. Το δεύτερο σημαντικό στοιχείο αυτής της αλλαγής πλεύσης αναφέρεται στα εγκλήματα που

διαπράττονται εν κρυπτώ και τα οποία η ερευνητική ματιά δεν μπορεί να προσεγγίσει ή να αντιληφθεί. Έτσι, η γυναικεία εγκληματικότητα, τα αδικήματα «περί τον γάμον και την οικογένεια», τα εγκλήματα του λευκού κολάρου αλλά και άλλα, όπως ο βιασμός και η σεξουαλική παρενόχληση, που περιλαμβάνονταν στον σκοτεινό αριθμό εγκληματικότητας, άρχισαν να εμφανίζονται στο προσκήνιο. Οι αλλαγές αυτές είχαν ως κύριο αποτέλεσμα την αποπροσωποποίηση του εγκλήματος, αφού έγινε δεκτό το γεγονός ότι η εγκληματικότητα ως κοινωνικό φαινόμενο υφίσταται υπό διάφορες μορφές σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής ζωής. Αιτιοκρατικά, η επεξήγηση του φαινομένου αυτού μπορεί να αποδοθεί σε κοινωνικούς παράγοντες. Στατιστικά και σε καθαρά ερευνητικό επίπεδο, οι παραπάνω μεταβολές ανασυγκροτούν την αντίληψή μας γύρω από την παραβατική συμπεριφορά. Η διερεύνηση του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας, όπως χαρακτηριστικά έχει αναφερθεί από πολλούς μελετητές, έθεσε υπό αμφισβήτηση παραδεδεγμένες αντιλήψεις γύρω από τις οποίες γινόταν αντιληπτή η έννοια του εγκλήματος.

3. Φαινομενολογία γυναικείας εγκληματικότητας

Η έκταση που καταλαμβάνει η γυναικεία εγκληματικότητα¹ στο σύνολο της εγκληματικότητας των δύο φύλων είναι περιορισμένη, σύμφωνα με εγκληματολογικές στατιστικές αλλά και με έρευνες αυτοομολογούμενης εγκληματικότητας. Ο χαμηλός δείκτης της γυναικείας εγκληματικότητας, με βάση αστυνομικές και δικαστικές στατιστικές, ερμηνεύεται κυρίως ως το αποτέλεσμα της επιλεκτικής δίωξης των μηχανισμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, των σφαλμάτων αυτών των οργάνων και αυτών που τηρούν τις εγκληματολογικές στατιστικές, του αυστηρού ανεπίσημου και

---

¹ Βλ. Νόβα – Καλτσούνη, Χ., «Η εγκληματική δραστηριότητα της γυναίκας», *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, τ. 3-4, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1989, σσ. 173-174, υπάρχει σύγχυση στον προσδιορισμό της έννοιας της γυναικείας εγκληματικότητας, όπως και γενικότερα για την έννοια του εγκλήματος. Σύμφωνα με τον Brokling (1980), η εγκληματικότητα περιλαμβάνει τις πράξεις που παραβιάζουν τον ποινικό νόμο και έχουν χαρακτηριστεί σαν έγκλημα από τους μηχανισμούς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (αστυνομικές και δικαστικές στατιστικές). Η Gipsier (1975) διευρύνει την έννοια συμπεριλαμβάνοντας τη χρήση ουσιών, το αλκοόλ και την πορνεία.

επίσημου κοινωνικού ελέγχου, του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας, των ρόλων των δύο φύλων, των λιγότερων ευκαιριών διάπραξης εγκλημάτων, κ.λπ. Από τη δεκαετία του 1960, ωστόσο, παρατηρούνται σε πολλές χώρες αυξητικές τάσεις της γυναικείας εγκληματικότητας, γεγονός που συνέπεσε με την ανάπτυξη του γυναικείου κινήματος². Συνολικά η εγκληματική δραστηριότητα της γυναίκας επικεντρώνεται στην κατηγορία των αδικημάτων κατά της ιδιοκτησίας και μάλιστα σε εκείνα των οποίων η διάπραξη δεν δυσχεραίνεται από σοβαρά εμπόδια, όπως είναι η απλή κλοπή. Σε «δυσκολότερα» αδικήματα αυτής της κατηγορίας (διαρρήξεις, ληστείες, κ.λπ.) η συμμετοχή των γυναικών, εκτός του ότι είναι μικρή, περιορίζεται και σε ένα ρόλο παθητικού συνεργού. Το κέντρο βάρους των εγκλημάτων κατά της ζωής βρίσκεται κυρίως στο αδίκημα της ανθρωποκτονίας, με την πρώτη θέση να την κατέχει ο φόνος μικρών παιδιών. Ο άνδρας στρέφεται κυρίως κατά του ερωτικού του συντρόφου και σε πολύ μικρότερο ποσοστό κατά των παιδιών του, ενώ τα θύματα της γυναίκας είναι κυρίως τα παιδιά της. Τα εγκλήματα κατά της ζωής με δράστη τη γυναίκα στρέφονται κυρίως κατά του εγγύτερου κοινωνικού περιβάλλοντός της ή εναντίον αυτών που αποτελούν εμπόδιο στον ερωτικό της δεσμό και έχουν ως κίνητρο είτε την αφόρητη διακοπή ερωτικής σχέσης είτε την απαλλαγή της από σύντροφο που την κακοποιεί, ενώ σπάνια στρέφεται κατά προσώπων που βρίσκονται έξω από αυτό το περιβάλλον.

Βέβαια, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η γυναικεία εγκληματικότητα παρουσιάζει διακυμάνσεις από χώρα σε χώρα, ανάλογα με τις κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν ή τον τρόπο που καταρτίζονται οι στατιστικές³. Ενώ η ανθρωποκτονία

---

² Βλ. Θανοπούλου, Μ., Φρονίμου, Ε. & Τσιλιμιγκάκη, Β., «Κεφάλαιο 1: Η εγκληματικότητα των γυναικών», στο: Θανοπούλου, Μ., Φρονίμου, Ε. & Τσιλιμιγκάκη, Β. (επιμ.), Αποφυλακισόμενες γυναίκες: το δικαίωμα στην επαγγελματική επανένταξη, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1997, σ. 34.

³ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 93 επ., στις Η.Π.Α., από το 1974 έως το 1983 υπήρξε αύξηση των συλληφθεισών γυναικών για εγκλήματα κατά της περιουσίας και για σοβαρότερα εγκλήματα, αλλά το ποσοστό επί της γυναικείας εγκληματικότητας παρέμεινε σταθερό. Στη Σουηδία για το έτος 1984, οι γυναίκες που καταδικάστηκαν για αδικήματα του Ποινικού Κώδικα είναι περίπου ισάριθμες με τις αντίστοιχες για αδικήματα των ειδικών ποινικών νόμων, ενώ περισσότεροι άνδρες καταδικάστηκαν για αδικήματα ειδικών ποινικών νόμων, παρά για αδικήματα του Ποινικού Κώδικα. Στα αδικήματα του Ποινικού Κώδικα και τα δύο φύλα υπερεμφανίζονται στα εγκλήματα κατά της

γενικά διαπράττεται από άνδρες, στην περίπτωση της παιδοκτονίας δράστες είναι οι γυναίκες. Για παράδειγμα, στο Ηνωμένο Βασίλειο μεταξύ του 1982 και 1989 από τους 395 γονείς υπόπτους για φόνο του παιδιού τους, το 48% αυτών ήταν οι μητέρες των θυμάτων και στις Η.Π.Α. το 1969 το 67% των δραστών ήταν οι μητέρες των θυμάτων. Όσον αφορά στις νέες γυναίκες, αυτές διαπράττουν κυρίως αδικήματα τα οποία αφορούν συμπεριφορές που παραβιάζουν την γονεϊκή εξουσία (parental authority), όπως είναι η φυγή από το σπίτι και οι κλοπές καταστημάτων (shoplifting). Οι άρρενες υπερεκπροσωπούνται – σε σχέση με τα θήλυ – στα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας και κατά των ναρκωτικών, ενώ τα θήλυ σε αδικήματα που αφορούν εκδήλωση «προβληματικής συμπεριφοράς» («problem behavior»), όπως είναι η φυγή από το σπίτι,

---

περιουσίας, ενώ στα αδικήματα ειδικών ποινικών νόμων κυρίως υπερισχύουν οι άνδρες και αυτό συμβαίνει διότι στη Σουηδία οι άνδρες που οδηγούν είναι περισσότεροι από τις γυναίκες. Στην Αγγλία και Ουαλία, για το έτος 1982, η αναλογία δραστών ανδρών και γυναικών στις ανθρωποκτονίες είναι 176 προς 8. Οι άνδρες είναι περισσότεροι από τις γυναίκες και στην περίπτωση του shoplifting, ωστόσο οι γυναίκες εμφανίζουν το υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής σε αυτό το ποινικό αδίκημα σε σχέση με τη συνολική γυναικεία εγκληματικότητα. Σύμφωνα με τη Στατιστική του Home Office το 1986 φαίνεται ότι η γυναικεία εγκληματικότητα αποτελείται κυρίως από μικροκλοπές, κλοπές καταστημάτων, απάτες και πλαστογραφίες. Στις απάτες και πλαστογραφίες περιλαμβάνονται και οι ακάλυπτες επιταγές. Ο κυριότερος τρόπος πληρωμής στην Αγγλία και Ουαλία, αλλά και στις Η.Π.Α., είναι με επιταγές και τις περισσότερες αγορές τις κάνουν οι γυναίκες. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας πρόκειται για την ευρωπαϊκή χώρα που εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό γυναικείας εγκληματικότητας. Για το 1979, τον κύριο κορμό της γυναικείας εγκληματικότητας αποτελούν τα εγκλήματα κατά της περιουσίας, με πρώτη την απλή κλοπή και δεύτερη την απάτη. Τρίτα έρχονται τα εγκλήματα κατά της τιμής και τέταρτη η υπεξαίρεση. Και από την αστυνομική στατιστική του 1985 διαπιστώνεται ότι οι απλές κλοπές αποτελούν την πιο συνηθισμένη αξιόποινη πράξη των γυναικών, ενώ η επιθετικότητα και η χρήση βίας είναι μεγαλύτερη στους άνδρες από ότι στις γυναίκες. Στη Γαλλία για το 1987 δεν υπάρχουν διαφοροποιήσεις με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, με τις γυναίκες να κυριαρχούν στα ελαφρά οικονομικά εγκλήματα (πληρωμή με ακάλυπτες επιταγές). Στην Ιταλία για το έτος 1982, ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποτελούν οι καταδίκες για συμπλοκές και εγκαταλείψεις αβοήθητων προσώπων από γυναίκες και μετά την παιδοκτονία κυριαρχούν οι εξυβρίσεις, οι δυσφημίσεις και οι συμπλοκές από γυναίκες. Στην Πορτογαλία από το 1970 έως το 1982 παρουσιάζεται μεγάλη υπεροχή των γυναικών στις πρώτα στις σωματικές βλάβες και έπειτα στις δυσφημίσεις. Οι γυναίκες του νότιου ευρωπαϊκού – μεσογειακού χώρου (Πορτογαλία, Ιταλία, Ελλάδα) παρουσιάζουν υψηλή συμμετοχή σε προσβολές της τιμής και σε σωματικές βλάβες – επιθέσεις.

το σκασιαρχείο και η χρήση αλκοόλ (status offences)⁴. Η γυναικεία εγκληματικότητα επικεντρώνεται κυρίως σε συμπεριφορές λιγότερο επιθετικές σε σχέση με τον άνδρα, σε συμπεριφορές κοινωνικά αποδεκτές που μπορούν να ενταχθούν στα πλαίσια των προσδοκιών από ένα συγκεκριμένο κοινωνικό ρόλο που έχει απονεμηθεί στη γυναίκα. Σαν τυπικά γυναικεία εγκλήματα – στα οποία η γυναικεία συμμετοχή σε αυτά είναι πάνω από το 50% - θεωρούνται η έκθεση ανηλίκου, η έκτρωση, ο φόνος μικρών παιδιών και η κλοπή σε καταστήματα.

Ωστόσο, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, εμφανίζεται ένα αυξημένο ενδιαφέρον για την εμπλοκή των γυναικών σε μη παραδοσιακή εγκληματική δραστηριότητα, κυρίως σε συμμορίες, η οποία αποτελούσε μέχρι τότε αρρενωπή συμπεριφορά και ερχόταν σε αντίθεση με το πρότυπο της θηλυκότητας των γυναικών. Όμως και στο εσωτερικό της συμμορίας τα πιο συνηθισμένα εγκλήματα που διαπράττονται από γυναίκες είναι αυτά που στρέφονται κατά της ιδιοκτησίας, έπειτα τα αδικήματα που παραβιάζουν την γονεϊκή εξουσία (status offenses) και τα εγκλήματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά. Το ενδιαφέρον στη γυναικεία συμμετοχή σε συμμορίες είχε ως θετική συνέπεια την στροφή του ενδιαφέροντος προς τις ζωές των έγχρωμων γυναικών - αν και πάντα οι γυναίκες και τα κορίτσια συμμετείχαν σε συμμορίες για δεκαετίες - και σε εκδηλώσεις βίαιης συμπεριφοράς που έρχονται σε αντίθεση με το κοινωνικό στερεότυπο. Οι άνδρες ερευνητές των συμμοριών, ωστόσο, περιγράφουν την γυναικεία εμπειρία από την ανδρική οπτική γωνία, θεωρώντας ότι οι γυναίκες έχουν μόνο βοηθητικό ρόλο στις συμμορίες των ανδρών.

Στην Ελλάδα, γενικά η γυναικεία εγκληματικότητα είναι χαμηλή⁵. Σύμφωνα με τη Στατιστική της Δικαιοσύνης⁶, οι κατηγορίες αδικημάτων στα οποία τα ποσοστά

---

⁴ Βλ. Spinellis, D., C., «Key-findings of a preliminary self-report delinquency study in Greece: contribution to the 1992 international self-report project», in: Spinellis, D., C. (ed.), *Crime in Greece in perspective*, Athens-Komotini, Ant. N. Sakkoulas, 1997, pp. 110-121.

⁵ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 123 επ.

⁶ Βλ. Θανοπούλου, Μ., Φρονίμου, Ε. & Τσιλιμγκάκη, Β., ό.π., 36 επ., οι αστυνομικές στατιστικές αναφέρονται στα γνωστά στην αστυνομία διαπραχθέντα αδικήματα και οι δικαστικές περιλαμβάνουν τους κατά έτος τελεσίδικα καταδικασθέντες από τα ποινικά δικαστήρια της χώρας.

συμμετοχής των γυναικών που καταδικάστηκαν είναι σχετικά υψηλά, σε σχέση με το σύνολο των καταδικασθέντων για τα έτη 1973, 1983 και 1993 είναι στα αδικήματα του Ποινικού Κώδικα: α) επαιτεία και αλητεία, β) εγκλήματα κατά της τιμής (εξυβρίσεις), γ) επικίνδυνα εγκλήματα (παραβιάσεις κανόνων οικοδομικής), δ) εγκλήματα περί την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης (ψευδορκίες), ε) εγκλήματα κατά της περιουσίας, στ) κατά της ιδιοκτησίας (κλοπές και υπεξαιρέσεις), ζ) κατά της προσωπικής ελευθερίας. Υπάρχουν κατηγορίες αδικημάτων στις οποίες τα ποσοστά της γυναικείας συμμετοχής παραμένουν χαμηλά παρά τις μικρές αυξομειώσεις τους: εγκλήματα κατά των ηθών, εγκλήματα βίας και εγκλήματα κατά της ζωής. Υπάρχουν κατηγορίες αδικημάτων στα οποία τα ποσοστά της γυναικείας συμμετοχής είναι μεν χαμηλά αλλά αυξομειώνονται ιδίως κατά το 1993⁷: αδικήματα περί τα υπομνήματα και αδικήματα που αφορούν παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων (αγορανομικού κώδικα, νόμου περί δημόσιας υγείας, νόμου περί επιταγών). Η αύξηση σε αυτές τις δύο κατηγορίες μπορεί να συσχετιστεί με την διευρυνόμενη απασχόληση των γυναικών σε επαγγέλματα που θεωρούνταν ανδρικά. Στα αδικήματα περί το γάμο και την οικογένεια – κυρίως μοιχεία – ενώ το 1973 το ποσοστό της γυναικείας συμμετοχής στο σύνολο των καταδικασθέντων ήταν πολύ υψηλό (19%), το 1983 μειώθηκε (3%) για να αυξηθεί το 1993 (9%). Η αποποινικοποίηση της μοιχείας το 1982 συνέβαλε στη μείωση των ποσοστών αυτής της κατηγορίας. Με βάση τα στοιχεία του 1993, οι Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι⁸ (αγορανομικού κώδικα, νόμου περί επιταγών και περί δημοσίας υγείας νομοθεσίας) αποτελούν την πρώτη κατηγορία αδικημάτων για τα οποία καταδικάζονται περισσότερο τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες. Στη δεύτερη κατά σειρά είναι τα κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα και στην τρίτη οι σωματικές βλάβες. Στην τέταρτη και πέμπτη κατά σειρά κατηγορία αδικημάτων στην οποία καταδικάζονται περισσότερο οι άνδρες από τις γυναίκες βρίσκονται τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και κατά της τιμής αντιστοίχως, ενώ ισχύει το αντίστροφο στην περίπτωση των γυναικών.

---

⁷ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 123 επ.

⁸ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σσ. 120-121, οι γυναίκες δράστες στην Ελλάδα είναι κυρίως δράστες ειδικών ποινικών νόμων, ενώ από εγκλήματα του Ποινικού Κώδικα διαπράττουν κυρίως εξυβρίσεις, σωματικές βλάβες και απλές κλοπές, πολύ λίγες ανθρωποκτονίες και διακεκριμένες κλοπές ενώ σχεδόν καθόλου ληστείες.

Το ερώτημα που γεννάται είναι γιατί οι γυναίκες που ζουν στο ίδιο περιβάλλον με τους άνδρες παρουσιάζουν μικρότερο ποσοστό εγκληματικότητας και πώς εξηγείται η αύξηση του ποσοστού τέλεσης ορισμένων αδικημάτων από τις γυναίκες. Οι ειδικοί του θέματος προσπαθούν να εξηγήσουν αυτές τις διαφορές στηριζόμενοι σε διαφορετικές κοινωνιολογικές θεωρίες, αναφερόμενοι, όμως, σε παράγοντες που αφορούν όχι μόνο στην γυναικεία αλλά και στην ανδρική εγκληματικότητα, αγνοώντας τη σημασία της μελέτης των εμπειριών (life histories) των ατόμων, καθώς και το ότι τυχόν σοβαρά προβλήματα κατά την παιδική ηλικία και τυχόν θυματοποίηση κατά την εφηβεία μπορεί να καθορίσουν τις επιλογές των κοριτσιών και γυναικών.

4. Παράγοντες ερμηνείας της χαμηλής γυναικείας εγκληματικότητας

Η Α. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου⁹ αναφέρεται σε τρεις κυρίαρχους παράγοντες της ποσοτικά χαμηλής γυναικείας εγκληματικότητας: 1) υποταγή, νεύρωση και κατάθλιψη των γυναικών αντί επίθεσης κατά τρίτων, 2) αυξημένος κοινωνικός έλεγχος, κυρίως ανεπίσημος και 3) λιγότερες ευκαιρίες διάπραξης εγκλημάτων.

4.1 Η υποταγή, νεύρωση και κατάθλιψη των γυναικών αντί επίθεσης κατά τρίτων

Οι κοινωνικοί στερεοτυπικοί ρόλοι ορίζουν για τους άνδρες ότι όταν τους επιτίθενται ή τους καταπιέζουν αντιδρούν ενεργητικά και με επιθετικότητα, ενώ οι γυναίκες παθητικά, με υποταγή και χωρίς επιθετικότητα. «Η οικονομική και κοινωνική εξάρτηση της γυναίκας από τον άντρα, που ως εδώ και λίγες δεκαετίες αποτελούσε τον κανόνα και σε αρκετές χώρες εξακολουθεί να τον αποτελεί, τροφοδοτούσε αυτές τις ιδιότητες των γυναικών και ενίσχυε την προσπάθειά τους για ανταπόκριση στο ρόλο υποταγής και παθητικότητας»¹⁰. Το στερεότυπο της υποταγής έχει αφομοιωθεί από τις γυναίκες και στερεί από αυτές την ικανότητα της ενεργητικής αντίδρασης. Η στάση αυτή, όμως,

---

⁹ Βλ., Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 155 επ., Yotopoulos – Marangopoulos, Α., ό.π.

¹⁰ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σσ. 155-156.

μπορεί να οδηγήσει σε νευρώσεις και βαρύτερες ψυχοπαθολογικές καταστάσεις. Στην εγκληματολογία, σύμφωνα με τον Aichorn, το έγκλημα και η νευρώση¹¹ αποτελούν δύο διαφορετικές διεξόδους τις οποίες βρίσκουν οι εντάσεις, το μίσος, τα πάθη. Το άτομο εάν δεν βρει ομαλές οδούς, όπως η δικαστική οδός ή μηχανισμούς άμυνας του Εγώ, έχει δύο διεξόδους: αφενός να στραφεί εναντίον αυτού που νομίζει ότι είναι υπεύθυνος των δυσάρεστων αυτών καταστάσεων και αφετέρου να ενοχοποιήσει τον εαυτό του ως υπαίτιο της ψυχικής του κατάστασης με κίνδυνο να οδηγηθεί σε νευρώση. Και ο εγκληματίας και ο νευρωτικός υποφέρουν ψυχικά από απογοητεύσεις, ματαιώσεις και συγκρούσεις, μόνο που ο πρώτος στρέφεται εναντίον τρίτου ενώ ο δεύτερος στρέφεται εναντίον του εαυτού του. Σύμφωνα με τους στερεοτυπικούς ρόλους που έχουν υιοθετήσει τα δύο φύλα, ο μεν άνδρας θα ακολουθήσει την πρώτη οδό (διάπραξη εγκλήματος), η δε γυναίκα τη δεύτερη (νευρώση ή κατάθλιψη). Εξαιτίας των διαφορετικών ρόλων, φαίνεται να υπάρχουν περισσότεροι άνδρες εγκληματίες και λιγότερο νευρωτικοί, ενώ το αντίθετο συμβαίνει στις γυναίκες: «...αυτή η διαφορά αντίδρασης αποτελεί την βασική αιτία της μειωμένης γυναικείας εγκληματικότητας»¹². Όμως, για να αποτελεί αυτή η διαφορά το βασικό παράγοντα της μειωμένης γυναικείας εγκληματικότητας θα πρέπει να υπερέχει ο αριθμός των ανδρών εγκληματιών και ο αριθμός των γυναικών νευρωτικών και καταθλιπτικών. Η σημαντική αριθμητική υπεροχή των γυναικών που χαρακτηρίζονται ως ψυχικά ανώμαλες είναι βεβαιωμένη στατιστικά. Σύγχρονοι μελετητές, ιδίως φεμινιστές, διαπιστώνουν ότι για το χαρακτηρισμό αυτό λειτουργούν διπλά κριτήρια. Σε μία παρεκκλίνουσα ή κοινωνικά αποκλίνουσα συμπεριφορά οι γυναίκες χαρακτηρίζονται πιο εύκολα ως ψυχικά ανώμαλες από ότι οι άνδρες, οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως εγκληματίες. Η επιθετική συμπεριφορά της γυναίκας και η εγκληματική αντίδρασή της θεωρούνται σοβαρότερες αποκλίσεις από τις κοινωνικά αναμενόμενες αντιδράσεις, παρά η αντίστοιχη αντίδραση του άνδρα, για αυτό και θεωρούνται δηλωτικές ψυχικής ανωμαλίας. Δηλαδή, ως ένα

---

¹¹ Βλ. ό.π., σ. 158 επ., στην εγκληματολογία μερικές φορές γίνεται σύγχυση ανάμεσα στις ψυχικές καταστάσεις και στις νευρώσεις. Οι ψυχώσεις (mental illness or madness) αφορούν ψυχικές νόσους που θεωρούνται ως συντελεστές εγκληματικής δράσης, ενώ οι νευρώσεις και η κατάθλιψη αφορούν καταστάσεις που είναι ανασχετικές εγκληματικής δράσης. Στην πράξη ωστόσο είναι δύσκολη η διάκριση μεταξύ νευρώσεων και ψυχώσεων και βαρειών χαρακτηριστικών ανωμαλιών.

¹² Βλ. ό.π., σ. 157.

βαθμό ο χαρακτηρισμός της γυναίκας εγκληματία ως ψυχικά ασθενή αποτελεί κοινωνική κατασκευή. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία, κατά τη δεκαετία του 1960 στις Η.Π.Α., οι γυναίκες υπερέχουν σε ψυχοπαθολογικές ανωμαλίες (μανιοκαταθλιπτική ψύχωση, ψυχονευρώσεις), σε διαταραχές, σχιζοφρένια, παράνοια. Σύμφωνα με έρευνα της δεκαετίας 1970 για την περίοδο 1960-1962 στις Η.Π.Α., σε 7710 άτομα ηλικίας 18-79 ετών που δεν είχαν νοσηλευτεί σε θεραπευτικά ιδρύματα, διαπιστώθηκε ότι τα νευρωτικά συμπτώματα (νευρική κατάπτωση, νευρική αδράνεια, αϋπνία, λιποθυμίες, κ.ά.) συναντώνται σε υψηλότερο ποσοστό στις γυναίκες παρά στους άνδρες. Στην Αγγλία το γυναικείο φύλο πλειοψηφεί στους ψυχικά πάσχοντες. Με βάση τους νοσηλευθέντες στα ψυχιατρεία και νοσοκομεία της Αγγλίας και Ουαλίας τα έτη 1970 και 1971, οι γυναίκες παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη προς τα άνω διαφορά από τους άνδρες στις καταθλιπτικές και μελαγχολικές καταστάσεις, καθώς και στις νευρώσεις. «Οι ψυχοπαθολογικές και ιδίως οι νευρωτικές και καταθλιπτικές καταστάσεις είναι (...) πολύ συχνότερες στις γυναίκες παρά στους άνδρες»¹³. Αφενός οι ειδικές περιστάσεις καταπίεσης και αποστέρησης των γυναικών και αφετέρου η παθητική στάση αυτών έχουν ως συνέπεια ένας σημαντικός αριθμός γυναικών να αντιδρούν με νεύρωση και κατάθλιψη πολύ συχνότερα από τους άνδρες, οι οποίοι αντιδρούν δυναμικά και επιθετικά σύμφωνα με τα κοινωνικά στερεότυπα.

Σύμφωνα με τους W. R. Gove και J. F. Tudor¹⁴ (1973), οι γυναίκες έχουν περισσότερες πιθανότητες να έχουν συναισθηματικά προβλήματα και να διακατέχονται από νευρωτικές και καταθλιπτικές καταστάσεις από ότι οι άνδρες, διότι οι γυναίκες περιορίζονται κυρίως σε έναν κοινωνικό ρόλο, αυτό της συζύγου-νοικοκυράς, ενώ οι άνδρες έχουν δύο, του αρχηγού της οικογένειας και του εργαζομένου. Εάν ο άνδρας δεν νοιώθει ικανοποίηση από τον ένα ρόλο θα στραφεί στον άλλον, ενώ η γυναίκα δεν έχει εναλλακτικές λύσεις. Επιπλέον, ο ρόλος της γυναίκας θεωρείται χαμηλού κύρους και οι δραστηριότητες αυτού (ανατροφή παιδιών και φροντίδα σπιτιού) είναι για ορισμένες γυναίκες απογοητευτικές. Ο ρόλος της συζύγου δεν είναι ορατός σε αντίθεση με το ρόλο του εργαζόμενου άνδρα. Ακόμη και εάν μία έγγαμη γυναίκα εργάζεται, βρίσκεται σε

---

¹³ Βλ. ό.π., σ. 165.

¹⁴ Βλ. Gove, R., W. & Tudor, F., J., «Adult sex roles and mental illness», American Journal of Sociology, vol. 38, no. 4, January 1973, pp. 814-816, 831.

λιγότερο ικανοποιητική θέση από έναν έγγαμο εργαζόμενο άνδρα και παράλληλα έχει περισσότερο άγχος, διότι κουράζεται περισσότερο, καθώς εκτός από την εργασία αναλαμβάνει και τη φροντίδα του σπιτιού. Εξαιτίας των δυσκολιών και της θεώρησης ότι οι γυναίκες βρίσκουν τη θέση τους στην κοινωνία απογοητευτική και λιγότερο ικανοποιητική από ότι οι άνδρες, οι συγκεκριμένοι συγγραφείς θεωρούν ότι περισσότερες γυναίκες παρά άνδρες μπορεί να οδηγηθούν στην κατάθλιψη. Ο γυναικείος ρόλος στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες έχει χαρακτηριστικά που προωθούν τις καταθλιπτικές καταστάσεις, ωστόσο χρειάζεται περισσότερη έρευνα για να διαπιστωθεί ο τρόπος με τον οποίο ο γυναικείος ρόλος παράγει υψηλά ποσοστά τέτοιων καταστάσεων. Η μικρότερη επιθετικότητα και η μεγαλύτερη υπομονή στις καταπιέσεις εξηγούν τη σπανιότερη τέλεση βίαιων εγκλημάτων από τη γυναίκα¹⁵. Ωστόσο, όταν αυτά λαμβάνουν χώρα είναι συνήθως απότοκος υπερβολικής καταπίεσης της γυναίκας από τον άνδρα – όπως η ανθρωποκτονία κατά τυραννικού συζύγου – ή η γυναίκα θα έχει φθάσει σε βαθμό απελπισίας.

Η προβαλλόμενη βιολογική θεωρία ότι η γυναίκα δεν διαπράττει εγκλήματα βίας διότι δεν έχει τη σωματική ή ψυχική δύναμη, τη φαντασία, κ.λπ., δηλαδή για βιολογικούς λόγους, διαψεύδεται από τη συμμετοχή της σε επαναστατικές εκδηλώσεις που απαιτούν αντοχή, θάρρος, φαντασία. Η συμμετοχή της αυτή αποκλίνει από το γυναικείο πρότυπο, που τη θέλει παθητική, αλλά δεν απορρίπτεται διότι λειτουργεί σε αυτές τις περιπτώσεις υπό την επήρεια συναίσθησης κοινού καθήκοντος με τον άντρα της ίδιας ιδεολογίας.

4.2 Ο ρόλος του ανεπίσημου και επίσημου κοινωνικού ελέγχου

Στη μειωμένη γυναικεία εγκληματικότητα συμβάλλει ο αυστηρότερος ανεπίσημος και επίσημος κοινωνικός έλεγχος¹⁶. Ο ανεπίσημος κοινωνικός έλεγχος των γονέων, γειτόνων, φίλων, συναδέλφων είναι αυστηρός ιδίως απέναντι στις γυναίκες και ελέγχει το βαθμό συμμόρφωσης της γυναίκας στους «γυναικείους» στερεοτυπικούς ρόλους

---

¹⁵ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 175 επ.

¹⁶ Βλ. ό.π., σ. 167 επ.

(αφοσιωμένη, σιωπηλή, περιποιημένη, ευχάριστη, καλή μητέρα και σύζυγος). Η παρακολούθησή της από το οικογενειακό περιβάλλον και ιδίως από τον σύζυγο είναι στενή και σε περίπτωση ανυπακοής και παραβίασης της κοινωνικής νόρμας ο σύζυγος «σωφρονίζει» τη γυναίκα ακόμη και με τη χρήση της βίας. Οι ανεπίσημες κυρώσεις θεωρούνται από την Α. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου ανασχετικές παραβατικών συμπεριφορών, διότι ο άνθρωπος έχει την τάση προς την κοινωνικοποίηση, να γίνει μέλος της κοινωνικής του ομάδας. Η συμπεριφορά της γυναίκας ελέγχεται αυστηρά έτσι ώστε να είναι προσαρμοσμένη στην κοινωνικά αναμενόμενη συμπεριφορά, από φόβο όχι τόσο των επίσημων κυρώσεων όσο των ανεπίσημων που λειτουργούν σε βάρος της, ιδιαίτερα στις ανδροκρατούμενες κοινωνίες.

Η κοινωνική αναμενόμενη συμπεριφορά της γυναίκας κατά κανόνα συμπίπτει με αυτήν που επιβάλλει ο νόμος. Τα δύο είδη κυρώσεων – ανεπίσημες και επίσημες – συλλειτουργούν, αλλά στη διαδικασία της επίσημης κύρωσης συμβάλλει στη δυσμενή μεταχείρισή της η διαβίωση της κατηγορουμένης με τρόπο διαφορετικό από τους κοινωνικούς ρόλους και λαμβάνεται υπόψη η σεξουαλική ζωή της, παρόλο που μπορεί να μην σχετίζεται με την πράξη για την οποία δικάζεται.

Από την άλλη πλευρά, η χαμηλή γυναικεία εγκληματικότητα έχει συνδεθεί με ένα είδος «ιπποτισμού» των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου¹⁷. Ωστόσο, υπάρχουν διαφορετικές αντιλήψεις, διότι σύμφωνα με την Heidensohn¹⁸, δεν υπάρχουν αρκετές ενδείξεις για την επεικέστερη αντιμετώπιση των γυναικών από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Στα εγκλήματα κατά της ζωής ενώ καταδικάζονται πολύ λιγότερες γυναίκες από ότι στην περίπτωση των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας, οι ποινές που επιβάλλονται είναι αυστηρότερες στην πρώτη περίπτωση. Αυτό συνδέεται και με το γεγονός ότι τα εγκλήματα κατά της ζωής θεωρούνται ως τυπικά ανδρικά εγκλήματα, ενώ όταν διαπράττονται από τις γυναίκες θεωρείται ότι έρχονται σε αντίθεση με τους στερεοτυπικούς ρόλους του φύλου τους, με αποτέλεσμα ο κοινωνικός

---

¹⁷ Βλ. Νόβα – Καλτσούνη, Χ., ό.π., σσ. 177-181, Θανοπούλου, Μ., Φρονίμου, Ε. & Τσιλιμιγκάκη, Β., ό.π., σ. 36.

¹⁸ Βλ. ό.α. στο Θανοπούλου, Μ., Φρονίμου, Ε. & Τσιλιμιγκάκη, Β., ό.π., σ. 36.

έλεγχος να είναι αυστηρότερος απέναντι στις γυναίκες που στρέφονται εναντίον του ρόλου του φύλου τους.

4.3 Οι ευκαιρίες διάπραξης εγκλημάτων

Από τα κοινωνικά στερεότυπα και τους κοινωνικούς ρόλους απορρέει ένας επιπλέον παράγοντας για τη μειωμένη γυναικεία εγκληματικότητα που είναι οι λιγότερες ευκαιρίες εγκληματικής δράσης¹⁹. Η μη ανάμειξη της γυναίκας σε επαγγελματική δραστηριότητα δημιουργεί λιγότερες ευκαιρίες διάπραξης εγκλημάτων – κυρίως οικονομικών - που έχουν σχέση με την επαγγελματική δραστηριότητα. Επιπλέον, τα στερεότυπα έθεταν και ακόμη θέτουν ως ένα βαθμό, διαφορετικούς και συνήθως χαμηλότερους στόχους επιτυχίας για τις εργαζόμενες γυναίκες, με συνέπεια λιγότερες ματαιώσεις των επιδιώξεών τους. Άλλοτε η γυναίκα είχε λιγότερες ευκαιρίες να διαπράξει διάφορα εγκλήματα σχετικά με την εργασία, καθώς είτε δεν εργαζόταν είτε ασκούσε επαγγέλματα χωρίς τέτοιες δυνατότητες, με αποτέλεσμα να παρουσιάζεται χαμηλή η γυναικεία εγκληματικότητα. Η συμμετοχή της γυναίκας στην αγορά εργασίας θέτει ένα νέο στόχο, αυτόν της επιτυχίας στην επαγγελματική δραστηριότητα. Ωστόσο, η γυναίκα εξακολουθεί να μην έχει πολλές φιλοδοξίες. Όσο χαμηλότεροι είναι οι στόχοι και όσο λιγότερες είναι φιλοδοξίες, τόσο λιγότερες ευκαιρίες αποστερήσεων υπάρχουν που συμβάλλουν λιγότερο ή περισσότερο σε εγκλήματα. Πρόκειται για μία αλυσίδα: λιγότερες φιλοδοξίες σημαίνουν λιγότεροι στόχοι, λιγότερες ευκαιρίες, λιγότερες πιθανότητες ματαιώσεων και λιγότερες πιθανότητες εγκληματικής δράσης.

Προκειμένου, όμως, οι ματαιώσεις να οδηγήσουν σε εγκλήματα συμβάλλουν και άλλοι παράγοντες, όπως είναι οι εξωτερικές συνθήκες και η προσωπικότητα του ατόμου. Η υποτακτική στάση της γυναίκας είναι ανασχετική της εγκληματικής δράσης. Η γυναίκα εμφανίζει μειωμένη εγκληματικότητα σε τομείς στους οποίους οι ευκαιρίες είναι λιγότερες. Θα μπορούσε όμως να παρουσιάζει την ίδια εγκληματικότητα με την ανδρική ή υψηλότερα ποσοστά σε άλλους τομείς. Η γυναίκα, λ.χ., θα μπορούσε να διαπράττει περισσότερα εγκλήματα σχετικά με την αισθηματική της ζωή ή τα οικογενειακά

---

¹⁹ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 169 επ.

οικονομικά συμφέροντα, πράγμα που δεν συμβαίνει. Ή θα μπορούσε να διαπράττει περισσότερα εγκλήματα πάθους όταν εγκαταλείπεται από τον σύζυγο/ σύντροφο, διότι αφενός ήταν οικονομικά εξαρτημένη από αυτόν και αφετέρου η συναισθηματική ζωή κάλυπτε το μεγαλύτερο μέρος των ενδιαφερόντων της. Και στους τομείς που οι γυναίκες έχουν περισσότερες ευκαιρίες από τους άνδρες, η γυναίκα εγκληματεί «...περισσότερο σε σχέση με τη συνολική γυναικεία εγκληματικότητα, αλλά λιγότερο σε σχέση με την ανδρική εγκληματικότητα αυτού του είδους»²⁰. Για παράδειγμα, η εγκληματική δράση των γυναικών εστιάζει κυρίως στις κλοπές καταστημάτων (shoplifting), διότι έχουν περισσότερες ευκαιρίες σε αυτόν τον τομέα, καθώς καταναλώνουν περισσότερο χρόνο στα καταστήματα από ότι οι άνδρες. Και εδώ όμως υπερτερούν οι άνδρες. Το ίδιο συμβαίνει και με την εξόφληση με ακάλυπτες επιταγές. Οι απλές κλοπές, όπως αυτές σε καταστήματα, και γενικά τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας είναι η συνηθέστερη εγκληματική δράση της γυναίκας. Εύλογος παράγοντας είναι η οικονομική περιθωριοποίηση της γυναίκας, η οποία όταν δεν εργάζεται είναι συνήθως οικονομικά εξαρτημένη από τον άνδρα, ενώ όταν εργάζεται η αμοιβή της είναι συνήθως χαμηλότερη από την αντίστοιχη του άνδρα. Η οικονομική περιθωριοποίησή της επιτείνεται από το γεγονός ότι τις τελευταίες δεκαετίες έχει αυξηθεί ο αριθμός των άγαμων ή διαζευγμένων μητέρων που προσπαθούν να συνδυάσουν τη φροντίδα των παιδιών με την εργασία. Οι οικονομικές δυσχέρειες των γυναικών που αγωνίζονται να εξασφαλίσουν στέγη και η νοοτροπία σε ορισμένες χώρες, όπως στην Ελλάδα, που είναι ανεκτική σε αγορανομικές παραβάσεις, μπορούν να εξηγήσουν τον μεγάλο αριθμό των παραβάσεων αυτών από τις γυναίκες.

Ωστόσο, η γυναικεία εγκληματικότητα ενώ είναι γενικά χαμηλή, κατά τη δεκαετία του 1980, τουλάχιστον στην Ελλάδα, παρουσιάζει αύξηση, κυρίως στα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας, στις πλαστογραφίες, στις ακάλυπτες επιταγές και μπορεί να συσχετιστεί με την αύξηση των ευκαιριών και τους νέους ρόλους των γυναικών. Η γυναικεία εγκληματικότητα έγινε περισσότερο ορατή με την είσοδο των γυναικών στο δημόσιο χώρο και με την εμπλοκή αυτών στο ποινικό σύστημα για επαγγελματικούς και κοινωνικούς ρόλους. Η αύξηση της γυναικείας συμμετοχής σε επαγγέλματα εκτός

---

²⁰ Βλ. ό.π., σ. 171.

σπιτιού έλαβε χώρα την ίδια περίοδο με την αύξηση της παραβατικότητας των ανηλίκων. Αυτό συνδέεται με το γεγονός ότι ο θεσμός της οικογένειας από τη δεκαετία του 1960 άρχισε να αντιμετωπίζει μία αστάθεια, με τα μέλη της να μειώνονται και να αυξάνονται οι μονογονεϊκές οικογένειες ή οι οικογένειες με δύο μέλη²¹. Η είσοδος των γυναικών στον επαγγελματικό χώρο εξαρτάται και από το μέγεθος της οικογένειας.

Σύμφωνα με τις Apospori E. και Spinellis D. C.²², το 60% των γυναικών ηλικίας 15-24 ετών χωρίς παιδιά εργάζεται, ενώ οι πιθανότητες μειώνονται όταν υπάρχουν παιδιά στην οικογένεια (το 16% των γυναικών ηλικίας 15-24 ετών με ένα παιδί και το 10,6% των γυναικών ηλικίας 15-24 ετών με δύο παιδιά εργάζεται). Στις άλλες ομάδες γυναικών ηλικίας 25-34 ετών και 35-44 ετών οι διαφορές δεν είναι μεγάλες. Γενικά το 1990 περίπου το 1/3 των μητέρων που κατοικούν στην πρωτεύουσα της Ελλάδας εργάζονται. Από το 1971 έως το 1987 ο αριθμός των γυναικών εργαζομένων στην Ελλάδα αυξήθηκε κατά 43%. Όσα λιγότερα παιδιά έχει μία οικογένεια, τόσο περισσότερες πιθανότητες μία μητέρα να εργαστεί. Κατά τη δεκαετία του 1980 αυξήθηκε η παραβατικότητα των ανηλίκων (7-17ετών). Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις για τη σχέση παραβατικότητας ανηλίκων και εργαζομένης μητέρας υποστηρίζουν ότι η απουσία ή η έλλειψη ελέγχου της συμπεριφοράς των παιδιών από την μητέρα και/ ή ο αδύναμος δεσμός, εξαιτίας της απουσίας της μητέρας που εργάζεται, μπορεί να οδηγήσουν τους ανήλικους στην διάπραξη παραβατικότητας.

Από την έρευνα των Apospori E. και Spinellis D. C.²³ με ερωτηματολόγια σε 200 άνδρες και 200 γυναίκες ηλικίας 14-21 ετών στην πρωτεύουσα της Ελλάδας το 1994, βρέθηκε ότι το 96,9% (388) αυτών είχε έστω και μία φορά εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά (βανδαλισμός, οδήγηση χωρίς δίπλωμα, σκασιαρχείο, κ.λπ.), το 65,3% (238) είχε διαπράξει αδίκημα κατά της ιδιοκτησίας, το 60,9% (244) αδίκημα βίας και το 12,2% (49) είχε παραβιάσει το νόμο περί ναρκωτικών. Σε σχέση με την εργασία της μητέρας και την παραβατικότητα των ανηλίκων βρέθηκε ότι όσο πιο χαμηλό είναι το επίπεδο επαγγέλματος της μητέρας τόσο πιο πολύ σχετίζεται η εργασία της μητέρας με

---

²¹ Βλ. Spinellis, D., C., ό.π., p. 96.

²² Βλ. Apospori, E. & Spinellis, D., C., ό.π., p. 151 επ.

²³ Βλ. Apospori, E. & Spinellis, D., C., ό.π., p. 155 επ.

την παραβατικότητα των ανηλίκων, ειδικά όταν πρόκειται για εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας. Η εργασία της μητέρας μπορεί να επηρεάσει αρνητικά ορισμένα είδη παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, στην περίπτωση που το επαγγελματικό επίπεδο της μητέρας είναι χαμηλό. Παρόλη την αύξηση της γυναικείας συμμετοχής στην αγορά εργασίας, οι ευκαιρίες διάπραξης εγκλημάτων παραμένουν λίγες, εξαιτίας κυρίως της συμμετοχής της γυναίκας σε τομείς που δεν ευνοούν την εκδήλωση εγκληματικών πράξεων.

Ωστόσο και σε τομείς που ευνοούν, παρά την αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας, αυτή παραμένει χαμηλότερη από την ανδρική (όπως στην περίπτωση της κλοπής σε καταστήματα). Το φεμινιστικό κίνημα και η εμφάνιση της νέας γυναίκας εγκληματία ως απόρροια των συνθηκών ζωής των γυναικών και της αύξησης ευκαιριών διάπραξης σοβαρότερων, ιδιαίτερα, οικονομικών εγκλημάτων συνέβαλλαν στην αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας²⁴. Η έλλειψη ευκαιριών αποτελεί μειωτικό παράγοντα της γυναικείας εγκληματικότητας, αλλά παρεμβαίνουν και οι παραπάνω παράγοντες της παθητικής αντίδρασης της γυναίκας και του αυξημένου ανεπίσημου – κυρίως – κοινωνικού ελέγχου.

Σημειώνεται ότι και οι τρεις αυτοί παράγοντες έχουν κοινό σημείο τους ρόλους και τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία: πρόκειται για «ρόλο και θέση κοινωνικής ομάδας δεύτερης κατηγορίας, βασικά υποτακτικής και εξυπηρετικής της ομάδας πρώτης κατηγορίας (άνδρες)»²⁵.

5. Θεωρητικές προσεγγίσεις της γυναικείας εγκληματικότητας

Οι περισσότερες μελέτες για τη σχέση εγκληματικότητας και κοινωνίας από ψυχολόγους, κοινωνιολόγους, εγκληματολόγους και άλλους επιστήμονες αφορούσαν στο ανδρικό φύλο.

---

²⁴ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 129.

²⁵ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 172.

Σύμφωνα με την K. S. Williams (1991)²⁶, όποτε γινόταν αναφορά στην γυναικεία εγκληματικότητα αυτή ήταν σύντομη και η εξήγησή της βασιζόταν σε θεωρίες που σχετίζονται με τους άνδρες και την εγκληματική τους ζωή. Οι Gelsthorpe και Morris (1988)²⁷ τονίζουν την αδικαιολόγητη χρήση των υφισταμένων θεωριών που χρησιμοποιούνται για την εξήγηση και μελέτη της ανδρικής εγκληματικότητας, ως ανάλογο μέσο εξήγησης της γυναικείας εγκληματικότητας. Εφόσον όμως το έγκλημα αποτελεί φαινόμενο επικίνδυνο για την κοινωνία και διαταράσσει την ομαλή της λειτουργία, η γυναικεία εγκληματικότητα θα έπρεπε να παρουσιάζει επιστημονικό ενδιαφέρον ίδιο με αυτό για την ανδρική εγκληματικότητα²⁸. Μάλιστα, ο D. Cressey τονίζει ότι το φύλο διαδραματίζει τον πιο σημαντικό ρόλο στη διάκριση εγκληματιών και μη και σύμφωνα με την E. Leonard η μεταβλητή φύλο συμβάλλει στην κατανόηση όχι μόνο της γυναικείας αλλά και της ανδρικής εγκληματικότητας²⁹. Στην εγκληματολογία ο παράγοντας φύλο αποτέλεσε μία από τις βασικές μεταβλητές στις διάφορες έρευνες, ενώ στις στατιστικές της καταγραμμένης εγκληματικότητας παρατηρείται υπερεκπροσώπηση των ανδρών³⁰. Γιατί, όμως, η γυναικεία εγκληματικότητα είναι ή φαίνεται να είναι χαμηλότερη από την αντίστοιχη των ανδρών; Σε όλες τις χώρες του κόσμου η ορατή γυναικεία εγκληματικότητα είναι χαμηλότερη από την ανδρική, αν και παρατηρείται αύξηση της πρώτης μετά τη δεκαετία του 1960-1970, ιδίως σε χώρες μεγάλης οικονομικής ανάπτυξης που έχουν διανύσει τη φάση της μεταβιομηχανικής κοινωνίας, με επικεφαλής τις Η.Π.Α.

Οι υποθέσεις εξήγησης της χαμηλής ορατής γυναικείας εγκληματικότητας αλλά και της αύξησης αυτής δεν στηρίζονται σε έρευνα, για αυτό και δεν έχουν αποδειχθεί ως

---

²⁶ Βλ. ό.α. στο Νικολαΐδης, Π., «Γυναίκα, κοινωνία και έγκλημα στην Κύπρο», Ποινική Δικαιοσύνη, τευχ. 76, Δεκέμβριος 2004, σ. 1422.

²⁷ Βλ. ό.α. στο ό.π., σ. 1422.

²⁸ Βλ. Φωτάκης, Ε., Ε., Η εγκληματούσα γυναίκα. Μελέτη ψυχολογική, κοινωνιολογική και εγκληματολογική, Αθήνα, Ι. Ν. Ζαχαρόπουλος, 1939, σ. 1.

²⁹ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 85, Yotopoulos – Marangopoulos, Α., ό.π.

³⁰ Βλ. Χάιδου, Α., «Η γυναικεία εγκληματικότητα», στο: Χάιδου, Α. (επιμ.), Θετικιστική Εγκληματολογία. Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1996, σσ. 265.

βάσιμες³¹. Αν και «...οι παράγοντες που επιδρούν στο συνολικό εγκληματικό φαινόμενο είναι από τη φύση τους κυρίως κοινωνικοί, με ψυχολογικούς, φυσικά, αντιχτύπους»³², στην περίπτωση της γυναικείας εγκληματικότητας, οι αρχικές έρευνες, όπως προαναφέρθηκε, εστίασαν σε βιολογικές διαφορές του γυναικείου φύλου από το ανδρικό, διότι κυρίως οι γυναίκες αποτελούσαν μια κοινωνική ομάδα της οποίας το εξωτερικό εμφανέστερο γνώρισμα είναι βιολογικό³³: οι ασθενέστερες, κυρίως μυϊκές, δυνάμεις δεν ευνοούν τη ροπή των γυναικών σε πράξεις βίας. Ακόμη και όταν κυριαρχούσε η κοινωνιολογία στην εγκληματολογία, η βιολογική εξήγηση είχε τους οπαδούς της, παραβλέποντας τους κοινωνικούς παράγοντες³⁴. Το φεμινιστικό κίνημα και ιδιαίτερα οι φεμινιστικές αντιλήψεις της Simone de Beauvoir το 1949 με το έργο «Το δεύτερο φύλο» άρχισαν να συμβάλλουν στην ανάδειξη της θέσης ότι η γυναίκα δεν γεννιέται, αλλά η προσωπικότητά της διαμορφώνεται από συνθήκες καθοριστικές για τη θέση της ως δεύτερης κατηγορίας ανθρώπου που εξαρτάται από τον άνδρα. Οι θεωρίες βιολογικού περιεχομένου εστιάζουν στη σωματική δύναμη της γυναίκας, ενώ άλλες θεωρίες αναφέρονται σε ψυχολογικούς παράγοντες και επικεντρώνονται στη μεγαλύτερη υπακοή της γυναίκας των ανδροκρατούμενων κοινωνιών, προκειμένου να ερμηνευθεί η χαμηλή γυναικεία εγκληματικότητα.

Όσον αφορά στην αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, οφείλεται, σύμφωνα με ερευνητές, στην εντονότερη ανάμιξη της γυναίκας στις κοινωνικοοικονομικές δραστηριότητες, που της παρέχουν περισσότερες ευκαιρίες σύγκρουσης συμφερόντων. Η γυναίκα ζει σε μεταβατική περίοδο, κατά την οποία το παλαιό πρότυπο της γυναίκας νοικοκυράς, υποταγμένης στον άνδρα σβήνει και

---

³¹ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., Παραδόσεις Εγκληματολογίας Α', Αθήνα, Αντ. Σάκουλας, 1979, σ. 64.

³²Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 147.

³³ Βλ. ό.π., σ. 147, υπάρχουν δύο επιπλέον λόγοι για την προβολή των βιολογικών διαφορών: αφενός, η μελέτη της γυναικείας εγκληματικότητας ξεκινούσε σε μία περίοδο στην οποία κυριαρχούσε η βιολογική και μετέπειτα η ψυχαναλυτική άποψη για την βιο-ψυχική προσωπικότητα του εγκληματία και αφετέρου, επειδή οι διαφορές της γυναικείας εγκληματικότητας εμφανίζονται με μικρές παραλλαγές σε όλες τις εποχές και χώρες, θεωρήθηκε ότι η «φύση» της γυναίκας αποτελεί τον κύριο παράγοντα της μικρότερης γυναικείας εγκληματικότητας.

³⁴ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 148.

στη θέση του μπαίνει το πρότυπο της ανεξάρτητης γυναίκας που σταδιοδρομεί, αλλά και που αντιμετωπίζει ακόμη δυσκολίες, οι οποίες προέρχονται από τη σύγκρουση παλαιού και νέου προτύπου, από το βάρος των πολλαπλών ρόλων της (εργαζόμενη, μητέρα, νοικοκυρά) αλλά και από την κοινωνία³⁵.

Αφενός, υπάρχουν οι αρχικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις της γυναικείας εγκληματικότητας, οι οποίες είναι κυρίως βιολογικές ή βιοψυχολογικές θεωρίες, ψυχαναλυτικές θεωρίες και κοινωνιολογικές προσπάθειες που στηρίζονται στον βιολογικό ντετερμινισμό και αφετέρου οι κριτικές στις παραπάνω παραδοσιακές θεωρητικές προσεγγίσεις, οι οποίες κριτικές προέρχονται κυρίως από κοινωνιολογικές, εγκληματολογικές και φεμινιστικές θεωρητικές προσεγγίσεις.

5.1 Βιολογικές και βιοψυχολογικές προσεγγίσεις

Βασικός άξονας ερμηνείας της γυναικείας εγκληματικότητας αποτέλεσε ο βιολογικός ντετερμινισμός, τονίζοντας τη διαφοροποίηση της γυναικείας εγκληματικότητας από την ανδρική και αποπροσανατολίζοντας την έρευνα από τον ρόλο των κοινωνικών παραγόντων. Η βιολογική ερμηνεία της γυναικείας εγκληματικότητας έχει τις ρίζες της στην Ιταλική Θετική Σχολή, κεντρικός άξονας της οποίας αποτέλεσε ο βιολογικός ντετερμινισμός. Βασικός στόχος της σχολής αυτής ήταν η επιβεβαίωση της αρχικής υπόθεσης του C. Lombroso ότι ο εγκληματίας είναι ένας εκφυλισμένος τύπος ανθρώπου³⁶. Οι C. Lombroso και G. Ferrero στο έργο τους «The female offender» (1895) διεξήγαγαν μετρήσεις των κρανίων και των οστών των γυναικών εγκληματιών και εκδιδόμενων και μελέτησαν την εμφάνισή τους από φωτογραφίες και την συμπεριφορά τους από ιστορίες της ζωής τους. Κρίνοντας από τα χαρακτηριστικά στίγματα του αταβιστικού εκφυλισμού τους, οι παραπάνω κατέληξαν στο ότι υπάρχουν

---

³⁵ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1979, σσ. 64-66, προκειμένου να υπάρξει μία ορθή ερμηνεία της γυναικείας εγκληματικότητας, θα πρέπει να γίνουν έρευνες της εξέλιξης της γυναικείας εγκληματικότητας με συσχέτισμό με διάφορους παράγοντες, ιδίως με τη γυναικεία συμμετοχή στην επαγγελματική και κοινωνικοπολιτική δραστηριότητα.

³⁶ Βλ. Νόβα – Καλτσούνη, Χ., ό.π., σσ. 170-177.

πολύ λιγότερες γυναίκες εγκληματίες από ότι άνδρες. Η χαμηλή γυναικεία εγκληματικότητα οφείλεται, σύμφωνα με τη βιολογική προσέγγιση, στο ότι στην γυναίκα υπάρχει ένας βιολογικά προσδιορισμένος συντηρητισμός³⁷. Σύμφωνα με τους C. Lombroso και G. Ferrero η γυναίκα πλάσθηκε για τη μητρότητα, είναι γλυκιά και αγνή και στερείται σωματικής δύναμης, θάρρους, κουράγιου και φαντασίας που αποτελούν απαραίτητα στοιχεία για την εγκληματική πράξη και που ενυπάρχουν στη φύση του άνδρα. Η κλασική εγκληματικότητα δεν ταιριάζει στη γυναίκα εξαιτίας βιολογικών και ψυχικών χαρακτηριστικών και σαν υποκατάστατο αυτής μπορεί να θεωρηθεί η πορνεία, η οποία δεν απαιτεί ιδιαίτερες νοητικές ικανότητες και ταιριάζει περισσότερο στη γυναικεία φύση³⁸. Εξάλλου, είναι αδύνατο δύο άτομα, όχι μόνο διαφορετικού φύλου αλλά και του ίδιου να παρουσιάζουν τις ίδιες ψυχικές και σωματικές ιδιότητες. Η γυναίκα υπερέχει στα αισθήματα και στην ανατροφή των παιδιών, ενώ ο άνδρας στην ευφυΐα. Για τους C. Lombroso και G. Ferrero, οι γυναίκες που εγκληματούν είναι ανώμαλα από γενετική άποψη πλάσματα³⁹, χωρίς μητρικά αισθήματα, με ανδρικά στίγματα. Είναι βιολογικά ανώμαλα όντα, επειδή στρέφονται ενάντια στην ήρεμη φύση τους, είναι άτομα διεστραμμένα και πιο επικίνδυνα από τους άνδρες εγκληματίες. Η γυναίκα εκλήθη να γίνει μητέρα και οτιδήποτε διαφορετικό θεωρείται διαστροφή. Οι ψυχικές διαφορές του άνδρα και της γυναίκας εκδηλώνονται από τα πρώτα έτη της παιδικής ηλικίας, καθώς το αγόρι αγαπά τα όπλα, τη γυμναστική, την πάλη, ενώ το κορίτσι παίζει με τις κούκλες, νανουρίζει τη μικρότερη αδελφή της και γενικά επιζητεί να εκδηλώσει την αγάπη της προς τον πλησίον και ειδικά στα παιδιά. Για αυτό είναι σπάνιο το φαινόμενο της εκδήλωσης εγκληματικών πράξεων προς τα παιδιά της. Ακόμη, όμως, και όταν γίνεται αυτό – όπως η έκτρωση και η παιδοκτονία – χαρακτηρίζεται ως παθολογική κατάσταση⁴⁰. Οι γυναίκες εγκληματίες είναι σπάνιες και μοιάζουν περισσότερο με άνδρες παρά με φυσιολογικές γυναίκες. Αν και σπάνιες, μία

---

³⁷ Βλ. Νόβα – Καλτσούνη, Χ., ό.π., σ. 177, αυτός ο συντηρητισμός συνδέεται με την έλλειψη κινητικότητας στα γυναικεία ωάρια, σε αντίθεση με τα ανδρικά σπερματοζωάρια, τα οποία ευθύνονται για την εγκληματική συμπεριφορά του άνδρα.

³⁸ Βλ. ό.π., σ. 177, Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1979, σ. 67, Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σσ. 148-149, Χάιδου, Α., ό.π., σ. 266.

³⁹ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σσ. 148-149.

⁴⁰ Βλ. Φωτάκης, Ε., Ε., ό.π., σ. 10 επ.

γυναίκα μπορεί εύκολα να θυσιάσει ολόκληρη την προσωπικότητά της για τον αγαπημένο της και εάν τον χάσει μπορεί να οδηγηθεί στην αυτοκτονία. Η αγάπη της γυναίκας δεν στρέφεται μόνο στα παιδιά της αλλά και στον άντρα της. Όταν ο έρωτας γίνει παθολογικός τότε μπορεί να αποτελέσει πηγή εγκληματικότητας, να οδηγήσει στην αυτοκτονία και το έγκλημα⁴¹. Συνάμα, επισημαίνεται ότι για τον Lombroso η γυναίκα θεωρείται φυσιολογική όταν επιδεικνύει απουσία σεξουαλικής επιθυμίας, αγάπη για τα παιδιά και αποδοχή των μητρικών υποχρεώσεων, ηρεμία και υποταγή. Εάν απουσιάζει κάποιο από αυτά τα χαρακτηριστικά, τότε υπάρχει η υποψία μιας γυναίκας εγκληματία.

Αυτές οι θέσεις όμως θα μπορούσαν να εξηγήσουν την ποσοτικά μικρότερη γυναικεία εγκληματικότητα, όχι όμως την ηπιότερη και ελαφρότερη μορφή της, με συνέπεια η λομπροζιανή βιολογική εξήγηση να μην γίνεται σήμερα αποδεκτή.

Στη συνέχεια, θεωρίες βασισμένες σε χρωμοσωματικούς ή ορμονικούς παράγοντες αποπειράθηκαν να εξηγήσουν τη γυναικεία εγκληματικότητα. Το χρωμόσωμα Y, το οποίο εμφανίζεται στο ανδρικό φύλο, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την επιθετικότητα και την εγκληματικότητα. Εφόσον η γυναίκα δεν το διαθέτει εκδηλώνει σπανιότερα εγκληματική συμπεριφορά⁴². Οι Cowie και Slater⁴³, προκειμένου να

---

⁴¹Βλ. Φωτάκης, Ε., Ε., ό.π., σ. 11 επ., για έναν κοινωνιολόγο η βίαιη μορφή του έρωτα, είτε υπό μορφή της παθολογικής ζηλοτυπίας, είτε της απιστίας, είτε της εγκαταλείψεως από αγαπημένο πρόσωπο αποτελούν σημαντικό συντελεστή για την εγκληματικότητα. Ενώ η γυναίκα είναι φύση αισθηματική, ο άνδρας κινείται από διαφορετικά κίνητρα και για αυτόν δεν είναι τόσο δύσκολο να χωρίσει μία γυναίκα. Για τη γυναίκα, όμως, είναι δύσκολο, καθώς επιθυμεί να βρίσκεται σε περιβάλλον πλημμυρισμένο από αγάπη και να παραμένει προσκολλημένη στον άνδρα που αληθινά αγάπησε. Έχει όμως ευερέθιστη ιδιοσυγκρασία και μπορεί εύκολα να υποκριθεί και να εκδικηθεί. Σε περίπτωση απιστίας όχι μόνο μπορεί να οδηγηθεί στην αυτοκτονία ή στη δολοφονία του συζύγου ή/και στην απόκτηση εραστή, αλλά με το υποκριτικό της πνεύμα μπορεί να ωθήσει τα άτομα με τα οποία συνδέεται στη διάπραξη εγκληματικών πράξεων, όπως είναι οι περιπτώσεις που γυναίκες επηρεάζουν τους εραστές τους να σκοτώσουν τους συζύγους τους. Στις περισσότερες περιπτώσεις εγκλημάτων που διαπράττονται από γυναίκες είτε με την μορφή του έρωτα είτε με αφορμή τη ζηλοτυπία υπό την παθολογική της μορφή, οι γυναίκες παίζουν σημαντικό ρόλο ώστε ο εραστής ή σύζυγος να χρησιμοποιηθεί ως όργανο τους.

⁴² Βλ. Χάιδου, Α., ό.π., σ. 267, Ζαραφωνίτου, Χ., Εμπειρική εγκληματολογία, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1995, σ. 72.

εξηγήσουν την εμφάνιση εγκληματικής συμπεριφοράς στις γυναίκες, υποστήριξαν ότι στις γυναίκες εγκληματίες υπάρχει το χρωμόσωμα Y, το οποίο χαρακτηρίζει το ανδρικό φύλο. Ωστόσο, αυτή η βιολογική ιδιότητα βρέθηκε σπάνια σε γυναίκα εγκληματία. Για τη μικρότερη και ηπιότερη γυναικεία εγκληματικότητα προβλήθηκε η ορμονική διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα. Η ανδρική ορμόνη τεστοστερόνη θεωρείται ότι γεννά την επιθετική συμπεριφορά, σε αντίθεση με τις γυναικείες ορμόνες. Έτσι εξηγείται η μεγαλύτερη εγκληματικότητα βίας στους άνδρες από ότι στις γυναίκες.

Ωστόσο, από πολλούς ερευνητές (M. Mead, 1935, B. Lloyd & J. Archer, 1976, D. A. Hamburg & D. T. Lunde, 1967, κ.ά.⁴⁴) η ορμονική εξήγηση της επιθετικότητας κρίνεται ανεπαρκής. Στους βιολογικούς παράγοντες προστίθεται και η κατάσταση που δημιουργείται από την έμμηνη ρύση, η οποία όμως δεν μπορεί να εξηγήσει τη χαμηλότερη και ηπιότερη εγκληματικότητα των γυναικών, διότι πρόκειται για συχνή κατάσταση στην οποία βρίσκονται όλες οι γυναίκες και θα έπρεπε αν ήταν εγκληματογόνος παράγοντας να συντελεί στην αυξημένη γυναικεία εγκληματικότητα⁴⁵. Στην σχέση της έμμηνης ρύσης με την εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς αναφέρονται συγγραφείς ήδη από τον 19ο αιώνα. Οι ιατροί θεωρούσαν ότι η εμμηνόρροια μπορούσε να προκαλέσει νευραλγίες, ημικρανίες, επιληψίες, αλλά και τάσεις για κλεπτομανία, πυρομανία, αυτοκτονία και ανθρωποκτονία. Κατά τις δεκαετίες 1970 – 1980, εκτός από τη διεθνή αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας, δύο άλλοι παράγοντες συνέβαλλαν στην αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για το ρόλο των ορμονικών διακυμάνσεων: αφενός μία σειρά από δίκες για σοβαρά εγκλήματα βίας, στις οποίες έγινε επίκληση του προεμμηνορρυσιακού συνδρόμου και επιβλήθηκαν επιεικείς ποινές⁴⁶ και αφετέρου η ενασχόληση της K. Dalton με τις ορμονικές διαταραχές και τα

---

⁴³ Βλ. ό.α. στο Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 149.

⁴⁴ Βλ. ό.α. στο Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 149-150.

⁴⁵ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 150.

⁴⁶ Βλ. Τριβιζάς, Ε., ό.π., σ. 77 επ., σε επίπεδο έκβασης της δίκης, το προεμμηνορρυσιακό σύνδρομο έχει λειτουργήσει ως ελαφρυντικός παράγοντας μετριασμού της ποινής. Για παράδειγμα τα αγγλικά δικαστήρια έχουν δεχτεί ότι το προεμμηνορρυσιακό σύνδρομο αποτελεί λόγος μειωμένου καταλογισμού σε περίπτωση ανθρωποκτονίας και ελαφρυντικός λόγος μείωσης της ποινής σε άλλα εγκλήματα, διότι γίνεται αποδεκτή η άποψη ότι η εγκληματική συμπεριφορά ορισμένων γυναικών

προβλήματα του προεμμηνορρυσιακού συνδρόμου σε σχέση με τη γυναικεία εγκληματικότητα.

Οι περισσότεροι υποστηρικτές της θέσης της K. Dalton για τη συσχέτιση του ανωτέρω συνδρόμου με την γυναικεία εγκληματικότητα συμφωνούν ότι το σύνδρομο αυτό απαρτίζεται από σωματικά (οσφυαλγία, άσθμα, κολπίτιδα, κράμπες, απώλεια οσμής, πόνο, ημικρανίες, κ.ά.) και ψυχολογικά (στρες, εκνευρισμός, κατάθλιψη, κόπωση, επιθετικότητα, μελαγχολία, αϋπνία, φοβίες, κ.ά.) συμπτώματα, τα οποία εμφανίζονται πριν ή κατά την έναρξη της εμμηνορρυσίας και απουσιάζουν κατά τη διάρκεια των υπόλοιπων φάσεων του ορμονικού κύκλου. Σύμφωνα με έρευνες της K. Dalton και στατιστικές μελέτες πολλών ερευνητών δείχνουν ότι οι γυναίκες που υποφέρουν από το εν λόγω σύνδρομο και κατά το χρονικό διάστημα εμφάνισης των συμπτωμάτων αποτυγχάνουν σε εξετάσεις, απουσιάζουν από την εργασία τους, προβαίνουν σε απόπειρες αυτοκτονίας, κ.λπ. Η διαπίστωση ότι το σύνδρομο αυτό επηρεάζει τη συμπεριφορά των γυναικών οδήγησε στην περαιτέρω διερεύνηση της σχέσης εμμηνορρυσίας και γυναικείας εγκληματικότητας. Η ερμηνεία της γυναικείας εγκληματικότητας με βάση κάποια ορμονική διαταραχή ή δυσλειτουργία δεν αποτελεί παρά ένα ακόμη κεφάλαιο της θετικιστικής παράδοσης του βιολογικού ντετερμινισμού, που αναζητά σχέσεις μεταξύ βιολογικών χαρακτηριστικών και παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς⁴⁷.

Συγκεκριμένα, στο χώρο της γυναικείας εγκληματικότητας οι υποτιθέμενες συνέπειες του προεμμηνορρυσιακού συνδρόμου εντάσσονται στο πλαίσιο της «ανδροπρεπούς» ή «ανδρογυνικής» ή «ανδρομορφικής» προσέγγισης και της παθολογικοποίησης της γυναίκας⁴⁸. Η πρώτη προσέγγιση θεωρεί τον άνδρα εκ φύσεως εγκληματία ενώ τη γυναίκα εκ φύσεως μη εγκληματία, εκτός αν κάποιο χαρακτηριστικό της την φέρνει πιο

είναι το αποτέλεσμα ορμονικών διαταραχών. Ωστόσο, δεν έχει καθιερωθεί ως ειδικός λόγος υπεράσπισης και ως ψυχική νόσο. Το ίδιο ισχύει και στις Η.Π.Α.

⁴⁷ Βλ. Τριβιζάς, Ε., ό.π., σ. 84.

⁴⁸ Βλ. ό.π., σ. 84.

κοντά στο ανδρικό φύλο⁴⁹. Σύμφωνα με τη δεύτερη προσέγγιση, επειδή όλες οι γυναίκες βιώνουν έμμηνο ρύση, εμμηνόπαυση και επί το πλείστον εγκυμοσύνη, τοκετό, γαλουχία, ήταν επόμενο να αποδοθεί σε όλο το γυναικείο φύλο το χαρακτηριστικό της αστάθειας και της ανευθυνότητας. Με συνέπεια την αντιμετώπιση παραβατικών γυναικών από το ποινικό σύστημα όχι τόσο ως παραβατικών ατόμων αλλά ως ατόμων ανισόρροπων και ψυχικώς ασθενών.

Οι ορμονικές ερμηνείες της γυναικείας εγκληματικότητας αφενός δεν μπορούν να εξηγήσουν και να αναλύσουν την γυναικεία εγκληματικότητα και αφετέρου ενισχύουν το αρνητικό στερεότυπο του γυναικείου φύλου ως εκ φύσεως ασταθέστερου σε σχέση με το ανδρικό, προκαλώντας την αντίδραση μελών του φεμινιστικού κινήματος. Οι γυναίκες μπορεί να γίνονται πιο επιθετικές λόγω ορμονικών παραγόντων, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορούν να ελέγξουν τις πράξεις τους. Η αποδοχή αυτής της ορμονικής προσέγγισης μπορεί να οδηγήσει αφενός σε επιεικέστερη μεταχείριση των γυναικών από το ποινικό σύστημα και αφετέρου στον στιγματισμό τους. Το κύριο βάρος της εγκληματολογικής έρευνας στηρίχτηκε στην βιολογική υπόσταση της γυναίκας: αφενός στην θεωρούμενη υποδεέστερη σωματική κατασκευή και μειωμένη φυσική δύναμη και αφετέρου στις βιολογικές ιδιαιτερότητες, όπως η εμμηνόρροια, η εγκυμοσύνη και η εμμηνόπαυση.

Ωστόσο, η συμμετοχή της γυναίκας σε θεωρούμενα ως τυπικά ανδρικά επαγγέλματα δείχνει ότι οι γυναίκες δεν υστερούν ούτε διανοητικά ούτε σωματικά. Η μειωμένη διάπραξη εγκλημάτων βίας από τις γυναίκες δεν εξηγείται από την έλλειψη φυσικής δύναμης, αλλά από το πολιτισμικό στερεότυπο της γυναίκας που περιορίζει τη χρήση

---

⁴⁹ Βλ. ό.π., σσ. 85-86, σύμφωνα με τον Lombroso, οι γυναίκες εγκληματίες βρίσκονται πλησιέστερα τόσο στην εμφάνιση όσο και στον ψυχισμό στους άνδρες, εγκληματίες ή μη, παρά στις «φυσιολογικές» γυναίκες. Και στο χώρο του κοινωνιολογικού θετικισμού αυξήσεις της γυναικείας εγκληματικότητας αποδόθηκαν στη μετακίνηση των γυναικών από παραδοσιακούς γυναικείους ρόλους σε ανδρικούς, στην ανάληψη ανδρικών ευθυνών και στην επαγγελματική απασχόληση με φιλοδοξίες. Μία παρόμοια άποψη απαντάται και στην περίπτωση της ανδρικής εγκληματικότητας, η οποία ερμηνεύεται από «ειδικούς» στη βάση της «υπερβολικής αρρενωπότητας», λόγω υπερβολικού ανδρικού χρωμοσώματος Y.

βίαιων μέσων. Όσον αφορά στις βιολογικές ιδιαιτερότητες, έχει υποστηριχθεί, όπως αναφέραμε, ότι κατά τη διάρκεια της εμμηνόρροιας, της εγκυμοσύνης, του τοκετού και της εμμηνόπαυσης, οι γυναίκες παρουσιάζουν μεγαλύτερη συχνότητα διάπραξης εγκλημάτων. Δεν υπάρχει, όμως, αιτιολογική σύνδεση της εγκληματικής συμπεριφοράς με τις διαταραχές αυτές. Αυτό που θα μπορούσε να υποστηριχθεί είναι ότι η ένταση που δημιουργείται από αυτές τις ορμονικές διαταραχές μπορεί να αποτελέσει έναν παράγοντα που σε συνδυασμό με άλλους μπορεί να οδηγήσουν στην διάπραξη αδικημάτων⁵⁰. Όλες αυτές οι εκδοχές στηρίζονται σε βιολογικές ιδιαιτερότητες της γυναίκας, παραμερίζοντας τις κοινωνικές και ψυχοδυναμικές διαδικασίες που την κάνουν να υιοθετήσει το γυναικείο ρόλο. Ωστόσο, «...ο αποκλεισμός των βιολογικών ή των κοινωνικών παραγόντων ως επηρεαστικών της ανθρώπινης προσωπικότητας και συμπεριφοράς είναι αστήρικτος και αντιεπιστημονικός, αφού όλα τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά προκύπτουν από το συνδυασμό και των δύο»⁵¹.

5.2 Ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις

Στις ψυχαναλυτικές θεωρίες τη λομπροζιανή θέση για τον εκφυλισμένο τύπο ανθρώπου αντικαθιστά η «ψυχοπαθητική» ή «βιοψυχολογική» προσωπικότητα του ατόμου⁵². Η εικόνα του εγκληματία είναι συχνά η εικόνα μιας διαταραγμένης προσωπικότητας με έντονα στοιχεία επιθετικότητας⁵³. Όταν η επιστήμη αδυνατεί να ανακαλύψει κάποιες λογικοφανείς εξηγήσεις για την τέλεση ενός εγκλήματος, προσφεύγει συχνά στην εξήγηση της «ψυχοπαθητικής προσωπικότητας», η οποία αποτυπώνεται ως εξής: πρόκειται για ένα μοναχικό άτομο, αντικοινωνικό, επιθετικό, με αστάθεια στις διαπροσωπικές του σχέσεις, ικανό να διαπράξει ένα αδίκημα ωθούμενο από αισθήματα αποστέρησης και πάθους.

---

⁵⁰ Βλ. Χάιδου, Α., ό.π., σ. 278 επ.

⁵¹ Βλ. Archer ό.α. στο Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 150.

⁵² Βλ. Νόβα – Καλτσούνη, Χ., ό.π., σ.σ. 179-180, Χάιδου, Α., ό.π., σ. 266.

⁵³ Βλ. Ζαραφωνίτου, Χ., ό.π., σσ. 81-82, η εγκληματικότητα, σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, αποτελεί απόρροια της αντικοινωνικής δομής της προσωπικότητας του ατόμου.

Η Β. Wootton και οι Sutherland και Cressey άσκησαν έντονη κριτική στη θεωρία της ψυχοπαθητικής προσωπικότητας, εξαιτίας της αδυναμίας της για την ανακάλυψη άλλων παραγόντων οι οποίοι όμως να εξηγούν το έγκλημα πίσω από τη διαμόρφωση μιας ψυχοπαθητικής προσωπικότητας. Κοινό στοιχείο όλων των ψυχαναλυτικών ερμηνευτικών μοντέλων της εγκληματικότητας είναι η ατέρμονη πάλη του Εγώ⁵⁴ με τον εαυτό του. Η εγκληματική συμπεριφορά είναι μη ελεγχόμενη διαδικασία και το υποκείμενο αποτελεί το παθητικό αποτέλεσμα κοινωνικών διεργασιών, τις οποίες δεν είναι σε θέση να ελέγξει. Όσον αφορά στην γυναικεία εγκληματικότητα, δόθηκε έμφαση σε ψυχικούς παράγοντες, κυρίως εσωτερικών συγκρούσεων, όπως είναι η διαδικασία ταύτισης του κοριτσιού με τη μητέρα με μία ταυτόχρονη ερωτική επιθυμία για τον πατέρα, η βιολογική έναρξη της εφηβείας, κ.ά., αγνοώντας τους κοινωνικούς και πολιτιστικούς παράγοντες.

Οι παράγοντες στους οποίους στηρίζονται οι ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις αποτελούν πηγή ανασφάλειας και διατάραξης ή αδυναμίας δημιουργίας σχέσεων εμπιστοσύνης⁵⁵. Η Epstein⁵⁶ (1962) αποδίδει την παραβατική συμπεριφορά του κοριτσιού στην αδυναμία του να ταυτιστεί με έναν κοινωνικό ρόλο. Σύμφωνα με τον Lagache⁵⁷ το παιδί περνά από δύο διαδικασίες ταυτοχρόνως: της ταύτισης και της κοινωνικοποίησης. Στην περίπτωση που αποτύχουν αυτές οι δύο διαδικασίες, το παιδί κινδυνεύει να μείνει εγωκεντρικό και ανώριμο, χαρακτηριστικά τα οποία έχουν σημειωθεί σε εγκληματίες. Η ψυχαναλυτική προσέγγιση κατέληξε στη διαμόρφωση μιας τυπολογίας εγκληματιών,

---

⁵⁴ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1979, σ. 119 επ., το Αυτό είναι τα ένστικτα, οι ορμές, οι δυνάμεις δηλαδή και οι τάσεις των βαθύτατων ριζών της προσωπικότητας. Από αυτά τα ένστικτα προέρχονται τα συναισθήματα, η βούληση, η νόηση. Το αντίθετο του Αυτό είναι το Εγώ, το οποίο είναι οι νοητικές δυνάμεις, η διεύθυνση της προσωπικότητας, που τροφοδοτείται από την αρχή της παραβατικότητας, ενώ το Αυτό κυριαρχείται από την αρχή της άμεσης ευχαρίστησης. Πάνω στο Εγώ βρίσκεται το Υπερεγώ που έχει σχηματισθεί από τα συναισθήματα του καλού και του κακού. Το Υπερεγώ είναι η συνείδηση, απαγορεύει την ικανοποίηση των ορμών του Αυτό και λειτουργεί ως ηθικός κώδικας. Το Εγώ λειτουργεί ως μεσολαβητής των συγκρούσεων ανάμεσα στο Αυτό και το Υπερεγώ.

⁵⁵ Βλ. Νόβα – Καλτσούνη, Χ., ό.π., σ.σ. 179-180.

⁵⁶ Βλ. ό.α. στο ό.π., σ. 180.

⁵⁷ Βλ. ό.α. στο Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1979, σ. 131 επ.

στην οποία στηρίχθηκαν μεταγενέστερες εμπειρικές εγκληματολογικές μελέτες. Στο πλαίσιο αυτό διάφορες μορφές νευρώσεων και ψυχώσεων έχουν συνδεθεί με την εγκληματικότητα, όπως είναι η κλεπτομανία, η οποία συχνά χρησιμοποιείται ως εξήγηση διαφόρων κλοπών προσωπικών ειδών ή αντικειμένων από πολυκαταστήματα. Γενικά οι ψυχώσεις συνδέονται με βίαια εγκλήματα κατά προσώπων. Ειδικά για την ανθρωποκτονία έχουν καταγραφεί υψηλά ποσοστά συμμετοχής των σχιζοφρενών⁵⁸.

Ωστόσο, οι έρευνες της ψυχαναλυτικής προσέγγισης έχουν δεχτεί έντονη κριτική επειδή δεν λαμβάνουν υπόψη τους κοινωνικούς και πολιτιστικούς παράγοντες στη μελέτη της γυναικείας εγκληματικότητας και πάσχουν από μεθοδολογικά σφάλματα σχετικά με την επιλογή του δείγματος και τις ομάδες ελέγχου. Ένας επιπλέον λόγος είναι ότι θεωρούν την εγκληματική συμπεριφορά ως αποτέλεσμα ψυχικών διαταραχών και δεν αφήνουν περιθώρια για μια αντίστροφη υπόθεση: ότι η προσαρμογή στους κανόνες ενός ρόλου εγκληματία καθώς και ο εγκλεισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα μπορούν να έχουν σαν αποτέλεσμα τη διαταραχή της ψυχικής ισορροπίας του ατόμου⁵⁹. Το πιο σημαντικό, όμως, είναι ότι δεν μελετούν σε βάθος την γυναίκα δράστη.

5.3 Θεωρητικές προσπάθειες απαγκίστρωσης από βιολογικές προσεγγίσεις

Στις κλασσικές παραδοσιακές βιολογικές προοπτικές κινήθηκαν και οι O. Pollak και W. Thomas, με μία προσπάθεια όμως κοινωνιολογικού προσανατολισμού. Ο O. Pollak αναφέρθηκε σε διαφορετικά πρότυπα συμπεριφοράς για τα δύο φύλα και αυξημένης καταπίεσης της γυναίκας που λειτουργούν στην κοινωνία. Δέχεται ότι η καταπίεση της πραγματοποίησης βασικών τάσεων αποτελεί εγκληματογόνο παράγοντα και αρχίζει σιγά σιγά να προβάλλει την σημασία των κοινωνικών παραγόντων. Το 1950 υποστήριξε

---

⁵⁸ Βλ. Ζαραφονίτου, Χ., ό.π., σσ. 78-79.

⁵⁹ Βλ. Νόβα – Καλτσούνη, Χ., ό.π., σ. 180, Ζαραφονίτου, Χ., ό.π., σ. 79, επειδή εξετάζονται κατά κύριο λόγο άτομα τα οποία έχουν ήδη κατηγορηθεί ή φυλακιστεί για κάποια αξιόποινη πράξη, λειτουργεί de facto το κριτήριο της «επικινδυνότητας», η οποία απλώς διαβαθμίζεται ανάλογα με τις περιπτώσεις.

ότι η μεγαλύτερη ελευθερία, λόγω της μικρότερης καταπίεσης, επέτρεψε στις γυναίκες νέες θέσεις και ρόλους που τους παρέχουν ευκαιρίες για συμμετοχή στο έγκλημα⁶⁰.

Ωστόσο, κατά τον ίδιο, αφενός η γυναικεία εγκληματικότητα έχει υποτιμηθεί και αφετέρου είναι καλυμμένη και ακαταδίωκτη από τις διωκτικές αρχές (μεγάλος ο σκοτεινός αριθμός της γυναικείας εγκληματικότητας) και για αυτό ενδέχεται να κατέχει ένα εξίσου με την ανδρική εγκληματικότητα μεγάλο ποσοστό. Στο έργο του «The criminality of women» (1950) επιχειρεί μία κοινωνιολογική ερμηνεία της γυναικείας εγκληματικότητας, χωρίς όμως να απομακρύνεται τελείως από τον βιολογισμό: αφενός αποδίδει το χαμηλό ποσοστό της γυναικείας εγκληματικότητας σε κοινωνικούς παράγοντες (επιλεκτική δίωξη των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου⁶¹) και αφετέρου αποδίδει τις ποιοτικές διαφοροποιήσεις της εγκληματικότητας των δύο φύλων σε βιολογικούς παράγοντες. Η ήπια μορφή της γυναικείας εγκληματικότητας (οι γυναίκες διαπράττουν εγκλήματα που δεν καταγγέλλονται, όπως είναι οι αμβλώσεις και οι μικροκλοπές καταστημάτων⁶²) αποδίδεται στην σωματική αδυναμία της, αλλά η ικανότητά της να εξαπατά της επιτρέπει να κινείται αθόρυβα⁶³. Πρόκειται για μια ικανότητα που βρίσκεται, κατά τον συγγραφέα, σε αρμονία με τη φύση της, καθώς οι γυναίκες είναι πιο ύπουλες από τους άνδρες και έχουν μάθει να υποκρίνονται.

Παράλληλα ο «ιπποτισμός» των διωκτικών αρχών απέναντι στις γυναίκες διατηρεί τον δείκτη εγκληματικότητας αυτών σε χαμηλά επίπεδα. Η γυναίκα εμπλέκεται στην εγκληματική πράξη ως συνεργός ή ηθική αυτουργός και δεν εξακριβώνεται η συμμετοχή της στο έγκλημα⁶⁴. Ουσιαστικά ο O. Pollak⁶⁵ αναφέρεται στη γυναικεία εγκληματικότητα ως «καλυμμένη» εγκληματικότητα, εξαιτίας του σκοτεινού αριθμού

---

⁶⁰ Βλ. Νόβα – Καλτσούνη, Χ., ό.π., σ. 180, Ζαραφονίτου, Χ., ό.π., σ. 79, επειδή εξετάζονται κατά κύριο λόγο άτομα τα οποία έχουν ήδη κατηγορηθεί ή φυλακιστεί για κάποια αξιόποινη πράξη, λειτουργεί de facto το κριτήριο της «επικινδυνότητας», η οποία απλώς διαβαθμίζεται ανάλογα με τις περιπτώσεις.

⁶¹ Βλ. Χάιδου, Α., ό.π., σ. 267, οι γυναίκες αποκαλύπτονται σπανιότερα και καταγγέλλονται και δικάζονται σε μικρότερο βαθμό από τους άνδρες.

⁶² Βλ. ό.π., σ. 153.

⁶³ Βλ. Νόβα – Καλτσούνη, Χ., ό.π., σ. 178.

⁶⁴ Βλ. Pollak, O., ό.π., Νόβα – Καλτσούνη, Χ., ό.π., σ. 178, Χάιδου, Α., ό.π., σ. 267.

⁶⁵ Βλ. ό.α. στο Jones, A., ό.π., p. 7 επ.

της. Οι γυναίκες δεν εμπίπτουν στο ποινικό σύστημα, διότι τα εγκλήματά τους σπάνια ανιχνεύονται, καταγράφονται και διώκονται. Αφενός, οι γυναίκες είναι ικανές να ψεύδονται⁶⁶, να εκμεταλλεύονται τους άνδρες και να υποκινούν πολλά από τα εγκλήματα για τα οποία, όμως, τιμωρούνται οι άνδρες και αφετέρου έχουν πολλές ευκαιρίες να κλέψουν και να δηλητηριάσουν, καθώς αυτές είναι που ψωνίζουν και αναλαμβάνουν το νοικοκυριό. Ο «απποτισμός» του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης δεν είναι μια πολιτική που λειτουργεί υπέρ των γυναικών, αλλά ένα πέπλο που εμποδίζει να διαπιστωθεί τι συμβαίνει πραγματικά ανάμεσα στις γυναίκες και το ποινικό σύστημα.

Στα ίδια επίπεδα κινήθηκε και ο W. Thomas (1923, 1967), ο οποίος κατασκεύασε μια διχοτόμο του «φυσικού» άνδρα – γυναίκα που ανταποκρινόταν στο ενεργητικό και παθητικό υποκείμενο. Όπως οι C. Lombroso και G. Ferrero, έτσι και ο W. Thomas βεβαιώνει ότι οι άνδρες είναι βιολογικά πιο εξελιγμένοι από τις γυναίκες. Ωστόσο, διαφοροποιείται από τους ανωτέρω και τον O. Pollak, διότι δεν δείχνει αποστροφή για τα υποκείμενα που εξετάζει. Μεταγενέστερα ασχολήθηκε με τις κοινωνικές επιδράσεις και τις κοινωνικές συνθήκες, εξακολουθούσε όμως να ενδιαφέρεται για τα μητρικά ένστικτα των γυναικών. Η γυναίκα στερείται της απαραίτητης λογικής ώστε να υποστεί τις πιέσεις μιας οικονομικής ή κοινωνικής κατάστασης που θα την οδηγήσει στο έγκλημα. Το σπίτι είναι το βασίλειο της γυναίκας, ενώ η εργασία και η δημόσια ζωή βασίλειο του άνδρα. Ο W. Thomas υπό την λομπροζιανή επιρροή παράγγαγε την πρώτη του μελέτη «Sex and society» και το 1923 το έργο «The unadjusted girl». Σύμφωνα με αυτόν, η γυναίκα επιθυμεί σε όλη της τη ζωή να επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στα μωρά, ενώ ο άνδρας επιθυμεί προκλήσεις και περιπέτεια. Έτσι, το κορίτσι- γυναίκα- παραβάτης- εγκληματίας επιθυμούν διασκέδαση, προκλήσεις, περιπέτεια, διάκριση, ελευθερία, δηλαδή όλα αυτά που ποθούν και δύνανται να αποκτήσουν οι άνδρες. Οι γυναίκες που δεν συμμορφώνονται με τις επιθυμίες που αναλογούν στο φύλο τους και

---

⁶⁶ Βλ. Φωτάκης, Ε., Ε., ό.π., σ. 99 επ., από όλους τους παράγοντες που ευνοούν το έγκλημα, ιδίως του πιο βίαιου, είναι η συνήθεια του ψεύδους. Το ψεύδος παίζει τον πρωτεύοντα ρόλο στις κλοπές, απάτες, πλαστογραφίες, κατάχρηση εμπιστοσύνης, ψευδομαρτυρίες, συκοφαντίες, εγκλήματα των ηθών. Η γυναίκα ανέκαθεν θεωρείται πιο επιρρεπής από τον άνδρα στο ψεύδος, την υποκρισία και την πανουργία.

επιθυμούν όσα μπορούν να έχουν οι άνδρες (unadjusted women), δηλαδή ελευθερία στον ευρύτερο κόσμο, δεν πρέπει να τιμωρηθούν, αλλά να επανενταχθούν, να προσαρμοστούν ξανά στο αρχικό ενδιαφέρον για τους άλλους ανθρώπους, στον παραδοσιακό γυναικείο ρόλο, μέσω της χρονικά αόριστης κράτησης και ψυχολογικής προσαρμογής. Ο W. Thomas⁶⁷ υποστήριξε ότι η έντονη ανάγκη για αγάπη οδηγεί τις γυναίκες στη διάπραξη σεξουαλικών κυρίως εγκλημάτων. Αναγνώρισε την γυναικεία καταπίεση και την εξέγερση της γυναίκας, η οποία πλέον δεν ανέχεται την μη ικανοποίηση των επιθυμιών της. Ωστόσο, η έντονη ανάγκη για αγάπη, της οποίας η μη ικανοποίηση οδηγεί σε αντικοινωνική συμπεριφορά, θα έπρεπε να οδηγεί σε αυξημένη και όχι μειωμένη γυναικεία εγκληματικότητα. Ουσιαστικά οι W. Thomas και O. Pollak στηρίζονται κυρίως στη δαρβινική-αταβιστική εξήγηση του φαινομένου της γυναικείας εγκληματικότητας - όπως και οι C. Lombroso και G. Ferrero - μη λαμβάνοντας υπόψη τους κοινωνικούς παράγοντες.

Προς την ίδια κατεύθυνση προσανατολίζεται και η G. Konopka (1966)⁶⁸, η οποία ενώ προσπαθεί να απαγκιστρωθεί από τους βιολογικούς παράγοντες, δεν λαμβάνει υπόψη το ρόλο των προτύπων συμπεριφοράς, του κοινωνικού ελέγχου και των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών συνθηκών στη γυναικεία εγκληματικότητα. Οι ευρωπαίοι εγκληματολόγοι δεν απέχουν πολύ από τις απόψεις της αμερικανικής αντίληψης των W. Thomas και O. Pollak, καθώς και για τους μεν και για τους δε οι γυναίκες είναι διαφορετικά όντα από τους άνδρες και τα κίνητρά τους για διάπραξη εγκλημάτων είναι αντίθετα από αυτά των ανδρών. Η G. Konopka φαίνεται να προσεγγίζει τον W. Thomas με την ανάλυσή της για τις συναισθηματικές ανάγκες των γυναικών και με μία ολόκληρη σχολή κοινωνικής παθολογίας που εξατομικεύει τη γυναικεία εγκληματικότητα και την εξομοιώνει με τη σεξουαλική. Ωστόσο, στη σύγχρονη επιστημονική γνώση δεν πείθουν τέτοιες απόψεις για την εγκληματικότητα των γυναικών, οι οποίες είναι εγκλωβισμένες σε αταβιστικές θεωρήσεις και προσανατολισμούς.

---

⁶⁷ Βλ. ό.α. στο Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 151 επ.

⁶⁸ Βλ. ό.α. στο Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 152.

5.4 Κοινωνιολογικές και εγκληματολογικές προσεγγίσεις

Αρχικά, οι κοινωνιολογικές εξηγήσεις χρησιμοποιούνται άλλοτε ως εξηγήσεις της γέννησης της γυναικείας εγκληματικότητας και άλλοτε για την ποσοτικά χαμηλότερη γυναικεία εγκληματικότητα, χωρίς να υπάρχουν διασαφηνίσεις των μηχανισμών που λειτουργούν για την γέννηση αυτών των αποτελεσμάτων. Υπήρξε μεγαλύτερη ενασχόληση με το ερώτημα γιατί η γυναίκα εγκληματεί, παρά με το αντίθετο ερώτημα, γιατί η γυναίκα δεν εγκληματεί⁶⁹.

Επιπλέον, η γυναικεία συμμετοχή στην εγκληματικότητα απασχολούσε τους ειδικούς μόνο σε αντιπαράθεση με την ανδρική εγκληματικότητα. Από τη δεκαετία του 1970 και έπειτα, η παραδοσιακή εικόνα της μη εγκληματία γυναίκας άρχισε να διαφοροποιείται τόσο λόγω της αλλαγής στην κοινωνική θέση της γυναίκας (επαγγελματική άνοδος, εξωοικιακή δραστηριότητα, κ.λπ.), όσο και εξαιτίας μιας γενικότερης πολιτικής που άρχισε να διέπει τη νομοθετική μεταχείριση της γυναίκας στις αστικές κοινωνίες (νομοθετική εξίσωση των δύο φύλων σε θέματα κυρίως οικογενειακού και εργατικού δικαίου). Το ενδιαφέρον των εγκληματολόγων και των κοινωνιολόγων για τη θέση της γυναίκας στις σφαίρες της κοινωνικής ζωής άρχισε να εκδηλώνεται κυρίως από την δεκαετία του 1960, οπότε οι γυναικείες ομάδες και τα κινήματα⁷⁰ απαίτησαν τον τερματισμό των διακρίσεων σε βάρος της γυναίκας και την απελευθέρωσή της. Ωστόσο, οι κοινωνιολόγοι δεν παρέχουν μία επαρκή εξήγηση στο ερώτημα γιατί η παρέκκλιση είναι πρωταρχικά ανδρικό φαινόμενο. Απαιτείται συνεργασία βιολογικών, ψυχολογικών και κοινωνικών μεταβλητών προκειμένου να ερμηνευθούν τα υψηλότερα ποσοστά της ανδρικής εγκληματικότητας από τα αντίστοιχα της γυναικείας.

Επιπρόσθετα, η αναφορά της εγκληματολογίας στις γυναίκες ως εγκληματίες είναι μικρή και καλύπτεται από λιγιστές κατηγορίες παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς: ψυχικής ασθένειας, πορνείας και κλοπής σε κατάστημα. Συνάμα, τονίζεται ότι η εγκληματολογία θα πρέπει να ανακαλύψει όλες εκείνες τις κατηγορίες που μπορεί να απευθύνονται στις

---

⁶⁹ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 152 επ.

⁷⁰ Βλ. Νόβα – Καλτσούνη, Χ., ό.π., σ. 172.

γυναίκες. Καμία από τις κοινωνιολογικές θεωρίες της παρέκκλισης δεν εξηγεί γιατί η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά είναι κυρίως ανδρικό φαινόμενο.

Συγκεκριμένα, η θεωρία της ετικέτας (labeling theory) υποστηρίζει ότι ο κυριότερος παράγοντας στην υιοθέτηση εγκληματικής καριέρας, δηλαδή δευτερογενούς παρέκκλισης, είναι η κοινωνική αντίδραση στην πρωτογενή παρέκκλιση. Η σχολή της αλληλεπίδρασης⁷¹ κυριάρχησε κατά την δεκαετία του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας 1970 με κύριο εκπρόσωπο τον Becker⁷², ο οποίος υποστήριξε σχετικά με την γυναικεία εγκληματικότητα ότι οι άνδρες δημιουργούν τους κανόνες για τις γυναίκες. Εκτός από την εργασία της Cameron για τις μικροκλοπές στα καταστήματα, η ανωτέρω σχολή δεν πρόσθεσε τίποτε ουσιώδες για τη γυναικεία εγκληματικότητα. Η προαναφερόμενη εργασία έδειξε τη διαφορετική μεταχείριση του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης ως προς τις διώξεις και τις καταγγελίες γυναικών δραστών, καθώς και τη διαφορετική συμπεριφορά απέναντι στους άνδρες και τις γυναίκες. Η συγκεκριμένη θεωρία, η οποία εντοπίζει τον παράγοντα του εγκλήματος στη διαδικασία αλληλεπίδρασης μεταξύ του κοινού, της αστυνομίας, των δικαστηρίων και των δραστών, όπως και οι θεωρητικοί που εντοπίζουν τον παράγοντα του εγκλήματος στο περιβάλλον την πόλης ή στη δομή της κοινωνίας, θα πρέπει να εξηγήσουν επαρκώς γιατί αυτοί οι παράγοντες λειτουργούν πιο αποτελεσματικά στους άνδρες από ό,τι στις γυναίκες.

Σύμφωνα με τη θεωρία της ανομίας του Merton⁷³, ορισμένα άτομα – κυρίως μέλη της κατώτερης κοινωνικής τάξης και ομάδων κοινωνικά αποκλεισμένων – δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα νόμιμα μέσα για την επίτευξη των νόμιμων στόχων, διότι δεν είναι διαθέσιμα σε αυτά, με αμέσως επόμενο επακόλουθο να καταφεύγουν σε παράνομα μέσα για την επίτευξη των στόχων. Η θεωρία της ανομίας υποστηρίζει ότι όταν ένας άνδρας

---

⁷¹ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1979, σ. 187 επ., Μαυρή, Μ., ό.π., σ. 157 επ., Χάιδου, Α., ό.π., σ. 239 επ.

⁷² Βλ. Becker, S., H., Οι περιθωριοποιημένοι. Μελέτες στην κοινωνιολογία της παρέκκλισης, (μτφρ. Α. Κουτζόγλου & Β. Γ. Ι. Μπουρλιάστιος), Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2000.

⁷³ Βλ. Merton, K., R., «Social structure and anomie», in: Merton, K., R. (ed.), Social theory and social structure, New York, The Free Press, 1957, p. 161 επ., Χάιδου, Α., ό.π., σ. 146 επ.

εγκληματεί κάτω από συνθήκες απόφραξης (blockage) των ευκαιριών, η πράξη θεωρείται ως «φυσική» αντίδραση, ενώ όταν η γυναίκα εγκληματεί η πράξη αυτή θεωρείται ως «αδυναμία». Η Naffine⁷⁴ (1987) αντιπροσωπεύει την καλύτερη κριτική αυτής της θεωρίας, αλλά υπάρχουν και άλλες κριτικές όπως ο χαρακτηρισμός των γυναικών ως «συνεργοί» στο έγκλημα στην θεωρία των Cohen, Cloward και Ohlin. Ο Merton⁷⁵ στη θεωρία του για την ανομία δεν αναφέρεται στις γυναίκες, όπως και οι Taylor, Walton και Young⁷⁶. Οι λειτουργιστές βρίσκονται σε καλύτερη θέση λόγω των μελετών του Davis και του Grosser.

Εντούτοις, ο Davis⁷⁷ επικεντρώνεται στην αναγκαιότητα της ύπαρξης κοινωνικών διαφορών μεταξύ των δύο φύλων. Συγκεκριμένα, η πορνεία είναι αναγκαία για την ύπαρξη της κοινωνίας, στο βαθμό που διατηρεί το σεβασμό στο γάμο και στην εντιμότητα της γυναίκας. Συμφωνεί με την τιμωρία των εκδιδόμενων, καθώς είναι κοινωνικά απορριπτέες γυναίκες και δεν αποτελούν μέρος της οικονομίας, σε αντίθεση με τους πελάτες τους που αξίζουν πολύ περισσότερο.

Ωστόσο, αναφέρεται πως οι εγκληματολογικές θεωρίες είναι ανδροκεντρικές, ήτοι στηρίζονται σε έρευνες σε άρρενες ανηλίκους και δεν εξηγούν επαρκώς γιατί οι γυναίκες έχουν χαμηλά ποσοστά παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί από τους θεωρητικούς της σύγκρουσης ότι ο αποκλεισμός των γυναικών από βασικές κοινωνικοοικονομικές διαδικασίες είναι τέτοιος που οι γυναίκες στερούνται ευκαιρίες διάπραξης εγκλημάτων και εξαιτίας της υποτακτικής τους θέσης δεν υπάρχει ανάγκη για τους άλλους να αντιδρούν στις γυναίκες που εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά και να τις τοποθετούν σε ένα στιγματιστικό ρόλο. Επίσης, τονίζεται πως αν και οι θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου και της μάθησης δεν χρησιμοποιήθηκαν για την ερμηνεία της χαμηλής γυναικείας εγκληματικότητας, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι τα κορίτσια είναι πιο πιθανόν να αναπτύσσουν πιο στενούς δεσμούς με την οικογένεια και να υιοθετούν κοινωνικά αποδεκτή συμπεριφορά. Όμως, η ανάμειξη των

---

⁷⁴ Βλ. ό.α. στο French, M., ό.π.

⁷⁵ Βλ. ό.α. στο Μαυρή, Μ., ό.π., σ. 157.

⁷⁶ Βλ. ό.α. στο ό.π., σ. 157.

⁷⁷ Βλ. ό.α., ό.π., σ. 157.

ενήλικων γυναικών σε μη οικογενειακούς ρόλους θα προέβλεπε σημαντική αύξηση μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο στα ποσοστά της γυναικείας παραβατικότητας και/ ή εγκληματικότητας.

Η προβλεπόμενη αύξηση όμως, ήταν περιορισμένη, ιδίως σε μη σοβαρά εγκλήματα ιδιοκτησίας. Μόνο μία κοινωνιολογική θεώρηση της εγκληματικότητας δεν αρκεί για την ερμηνεία της, καθώς στη διαμόρφωσή της παίζουν ρόλο βιολογικοί, ψυχικοί και κοινωνικοί παράγοντες. Μόνο ο κατάλληλος συνδυασμός παραγόντων μπορεί να μετατρέψει έναν άλλο παράγοντα σε αιτιώδη παράγοντα μίας συγκεκριμένης εγκληματικής πράξης⁷⁸. Οι κυριότερες εγκληματολογικές θεωρίες που χρησιμοποιήθηκαν ή θα μπορούσαν να εφαρμοστούν για την ερμηνεία της γυναικείας εγκληματικότητας είναι οι εξής:

5.4.1 Θεωρίες κοινωνικής αποδιοργάνωσης και υποκοουλτούρας

Στη δεκαετία του 1920 στο χώρο της σύγχρονης κοινωνιολογίας κυριάρχησε η σχολή του Σικάγου⁷⁹, η οποία ξεκίνησε με μία οικολογική αιτιολογία του εγκλήματος και στη συνέχεια κατέληξε σε μία εθνογραφική μελέτη μιας συγκεκριμένης ομάδας παραβατών. Οι ιδρυτές της σχολής αυτής, Park και Burgess⁸⁰, μελέτησαν την προσαρμογή της ανθρώπινης συμπεριφοράς στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον της. Το κύριο εύρημα της οικολογικής σχολής ήταν ότι υπάρχουν περιοχές στις οποίες το έγκλημα είναι διαδεδομένο και άλλες στις οποίες είναι σπάνιο. Αρχές του 1929, οι C. R. Shaw H. D. McKay⁸¹ χρησιμοποίησαν μία οικολογική προσέγγιση στη μελέτη της παραβατικότητας των ανηλίκων. Οι ανωτέρω μελέτησαν τα στατιστικά στοιχεία της αστυνομίας (στοιχεία συλλήψεων) μόνο σε αρσενικούς παραβάτες στο Σικάγο, κάνοντας μόνο μία παρενθετική αναφορά στα στοιχεία για τη θηλυκή παραβατικότητα. Εκτός από τους ιδρυτές της σχολής αυτής και τους κύριους εκπροσώπους της Shaw και Mackay, ο

---

⁷⁸ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1979, σ. 201 επ.

⁷⁹ Βλ. ό.π., σ. 175, πρόκειται για την πρώτη εγκληματολογική σχολή με καθαρά κοινωνιολογική κατεύθυνση.

⁸⁰ Βλ. ό.α. στο Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1979, σ. 175.

⁸¹ Βλ. ό.α. στο Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1979, σ. 175.

πλέον αντιπροσωπευτικός εκπρόσωπος αυτής της σχολής για το θέμα της γυναικείας εγκληματικότητας είναι ο F. M. Thrasher⁸² (1963), ο οποίος στο έργο του «The gang», αντιμετωπίζει την παραβατικότητα ως φυσιολογική, αποκλείοντας όμως τα κορίτσια ως μέλη συμμορίας, καθώς δεν ταιριάζουν στο πρότυπο του «ήρωα» αγοριού. Στη σύντομη αναφορά του στα κορίτσια – μέλη της συμμορίας αναφέρει ότι τα αγόρια απορρίπτουν τα κορίτσια, διότι τα τελευταία εξασθενούν την ικανότητα της αποτελεσματικής δράσης της ομάδας. Υποστήριξε επιπλέον ότι τα κορίτσια και οι γυναίκες διαπράττουν λιγότερα εγκλήματα από τα αγόρια και τους άνδρες, διότι υπόκεινται σε αυστηρότερη κοινωνική επιτήρηση. Ο W. F. Whyte διαφοροποιεί τους άνδρες από τις γυναίκες με βάση το φύλο τους και υποστηρίζει ότι μόνο τα κορίτσια που υιοθετούν ανδρικούς ρόλους μπορούν να αποτελέσουν ισότιμα μέλη της συμμορίας. Ο ρόλος της γυναίκας εντοπίζεται στο φύλο της.

Ενώ η σχολή του Σικάγου προχωρεί πέρα από την παραδοσιακή αντίληψη για την εγκληματικότητα, στο θέμα της γυναικείας εγκληματικότητας συνταυτίζεται με τις απόψεις της παραδοσιακής εγκληματολογίας, ενώ απουσιάζει η ποιοτική έρευνα με περιπτώσεις πάνω στη ζωή των ίδιων των γυναικών. Και το έργο του A. Cohen⁸³ για την υποκουλτούρα των παρεκκλίνουσων συμμοριών, που γράφτηκε σχεδόν είκοσι χρόνια μετά το έργο του Thrasher, περιλαμβάνει μόνο την παραβατικότητα των αγοριών και εξηγεί ότι αποκλείει τη γυναικεία παραβατικότητα από τη μελέτη του, διότι οι γυναίκες αναγκαστικά διακατέχονται από αδυναμίες και συναισθηματική αστάθεια, διαφορετικά θα έρχονταν σε αντίθεση με τη φήμη τους ως αναμφισβήτητα θηλυκά. Οι Cohen και Short⁸⁴ υποστήριξαν ότι οι γυναικείες υποκουλτούρες, όπως και οι ανδρικές, αποτελούνταν από μέλη που είχαν απογοητευτεί στην προσπάθειά τους να πετύχουν

---

⁸² Βλ. ό.α. στο Μαυρής, Μ., ό.π., σ. 155-156.

⁸³ Βλ. ό.α. στο Adler, F., Mueller W., O., G. & Laufer, S., W., ό.π., p. 125 επ., η παραβατικότητα των αγοριών οφείλεται στο ότι οι κατώτερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις που δεν γνωρίζουν τον τρόπο ζωής της μεσαίας τάξης δεν μπορούν να κοινωνικοποιήσουν τα παιδιά τους με τρόπο που να τα προετοιμάζουν για να ενταχθούν στην μεσαία τάξη. Ωστόσο, ο Cohen δεν εξηγεί γιατί οι περισσότεροι παραβάτες, παρά την κοινωνική θέση τους, γίνονται νομοταγείς πολίτες και δεν αναφέρεται στις συμμορίες της μεσαίας τάξης.

⁸⁴ Βλ. ό.α. στο ό.π., p. 138.

τους παραδοσιακούς στόχους του φύλου τους: του γάμου, του κοινωνικού status, του σεβασμού. Τα κορίτσια στρέφονται σε μία κουλτούρα που τους προσφέρει υποκατάστατο κοινωνικής θέσης, εκτός των πλαισίων της νόμιμης κοινωνίας. Επειδή, όμως, η έρευνά τους έγινε σε μαύρες γυναίκες της κατώτερης τάξης, παραδέχτηκαν ότι τα ευρήματά τους δεν μπορούν να γενικευτούν σε όλες τις παρεκκλίνουσες γυναικείες υποκουλτούρες. Και ο Miller⁸⁵ κινείται στα ίδια πλαίσια, αγνοώντας την παραβατικότητα του γυναικείου φύλου και μελετώντας την εγκληματικότητα της κατώτερης τάξης, με έμφαση στα εστιακά ενδιαφέροντα (εμπλοκή, σκληρότητα, εξυπνάδα, έκσταση, μοίρα, αυτονομία), τα οποία συμβάλλουν κατά πολλούς τρόπους στην εγκληματογένεση, ειδικά των νέων ανδρών.

5.4.2 Θεωρία της κοινωνικής μάθησης

Κύριος εκπρόσωπος της θεωρίας του διαφορικού συγχρωτισμού ή της κοινωνικής μάθησης είναι ο Sutherland⁸⁶, ο οποίος ανήκει στη σχολή του Σικάγου και εξέτασε ως εγκληματογόνο παράγοντα την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκει το άτομο. Σύμφωνα με αυτόν, όπως κάθε συμπεριφορά διδάσκεται, έτσι και η εγκληματική συμπεριφορά μπορεί να διδαχθεί στο πλαίσιο της παράνομης ομάδας.

Ωστόσο, αναφέρεται ότι αυτή η θεωρία δεν εξηγεί τον λόγο για τον οποίο επιλέγει κάποιος τη συγκεκριμένη ομάδα για να ενταχθεί, τον λόγο για τον οποίο ξεκίνησε αυτή η ομάδα κάποτε με αντικοινωνική τοποθέτηση και την όχι σπάνια δράση ενός μέλους της ομάδας εναντίον άλλου μέλους της ίδιας ομάδας. Σύμφωνα με τη θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού οι άνδρες, σε αντίθεση με τις γυναίκες, έχουν ενδεχομένως περισσότερες ευκαιρίες να συναναστραφούν με εγκληματίες και να μάθουν τις

---

⁸⁵ Βλ. ό.α. στο ό.π., p. 135, τα αγόρια της κατώτερης κοινωνικοοικονομικής τάξης μοιράζονται τους στόχους για επιτυχία της κυρίαρχης κουλτούρας. Ωστόσο, είναι πρόθυμοι να παρεκκλίνουν από τις κυρίαρχες αυτές αξίες. Αν μια ευκαιρία εμφανιστεί για να αποκτήσουν κύρος μέσα από μία μάχη, τα αγόρια που ανήκουν σε συμμορίες είναι πρόθυμα να το κάνουν ελπίζοντας ότι η πράξη τους δεν θα τιμωρηθεί.

⁸⁶ Βλ. ό.α. στο Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1979, σ. 176 επ., στο Χάϊδου, Α., ό.π., σ. 190 επ.

εγκληματικές τεχνικές, τουλάχιστον στην πρωτογενή παρέκκλιση. Είναι περισσότερο εκτεθειμένοι στους εγκληματικούς κανόνες και έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να τους μάθουν, να τους εσωτερικεύσουν και να τους εφαρμόσουν. Ορισμένες, όμως, γυναίκες λόγω της κοινωνικής θέσης τους είναι πιθανότερο να συγχρωτισθούν με εγκληματικά άτομα⁸⁷. Η θεωρία του Sutherland για τον διαφορικό συγχρωτισμό έχει δεχτεί κριτική από τους φεμινιστές, διότι χρησιμοποιεί μελέτες περιπτώσεων μόνο ανδρών και πρόκειται για μία ανδροκρατούμενη προοπτική που γοητεύει τον άνδρα δράστη, ή τουλάχιστον τα κοινωνικά, ενεργά, αθλητικά χαρακτηριστικά του άνδρα δράστη.

5.4.3 Θεωρία των κοινωνικών ρόλων

Ερμηνείες βασισμένες στη θεωρία των κοινωνικών ρόλων αποτελούν προσπάθεια κυρίως της φεμινιστικής εγκληματολογίας να απαγκιστρωθεί από βιολογικά και ψυχαναλυτικά μοντέλα ερμηνείας και να προσαρμοσθεί στα καινούρια κοινωνικά δεδομένα (γυναικείο κίνημα). Η θεωρία των κοινωνικών ρόλων είναι κοινωνιολογικά προσανατολισμένη προσέγγιση, η οποία συνδέει το χαμηλό δείκτη εγκληματικότητας της γυναίκας με το σύστημα αξιών που ισχύει σε μία συγκεκριμένη κοινωνία και χρονική περίοδο και με τους τρόπους που επιλέγει η γυναίκα για να λύσει τα προβλήματά της⁸⁸. Ο Cohen⁸⁹ υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι για να λύσουν τα προβλήματά τους ψάχνουν λύσεις που δεν αμφισβητούν την ταυτότητά τους με το αντίστοιχο πρότυπο του φύλου στο οποίο ανήκουν.

Η Gipsier⁹⁰ συμφωνεί με τον ανωτέρω και τονίζει ότι το είδος της παραβατικής συμπεριφοράς επιλέγεται από το υποκείμενο ανάλογα με τον κοινωνικό του ρόλο. Η επιλογή του τρόπου επίλυσης, σύμφωνα με την ίδια, δεν εξαρτάται μόνο από την ταύτιση με ένα πρότυπο ρόλου αλλά και από τα μέσα που διαθέτει η γυναίκα για να πετύχει το στόχο που ανταποκρίνεται σε αυτόν το ρόλο. Επιχειρείται από την Gipsier μια

---

⁸⁷ Βλ. Χάϊδου, Α., ό.π., σ. 269.

⁸⁸ Βλ. Θανοπούλου, Μ., Φρονίμου, Ε. & Τσιλιμιγκάκη, Β., ό.π., σ. 35.

⁸⁹ Βλ. ό.α. στο Νόβα – Καλτσούνη, Χ., ό.π., σ. 180.

⁹⁰ Βλ. ό.α. στο ό.π., σ. 181.

σύζευξη της θεωρίας της αλληλεπίδρασης, της θεωρίας της ανομίας του Merton και της θεωρίας των ρόλων. Η Gipser θα μπορούσε να απαντήσει στο ερώτημα του Merton: αφού η εγκληματικότητα είναι η απόσταση πολιτισμικών στόχων και νόμιμων μέσων, πώς εξηγείται ο χαμηλός δείκτης της γυναικείας εγκληματικότητας, παρά τα λιγοστά νόμιμα μέσα που διαθέτει η γυναίκα για την επίτευξη των νόμιμων στόχων; Η απάντηση που διαφαίνεται από την ανωτέρω είναι ότι στον γυναικείο ρόλο αντιστοιχούν όχι μόνο διαφορετικοί στόχοι, αλλά και τα νόμιμα μέσα που επιλέγει η γυναίκα είναι διαφορετικά από αυτά των ανδρών και προσαρμοσμένα στις προσδοκίες που απορρέουν από το γυναικείο ρόλο. Ο Orr⁹¹ ήδη έχει διατυπώσει τη θέση ότι διαφορετικοί στόχοι και διαφορετικά μέσα αντιστοιχούν στο κάθε φύλο. Η Gipser έδειξε ότι η ταύτιση με τον παραδοσιακό πρότυπο ρόλο συνεπάγεται μια παραβατική συμπεριφορά ενισχυτική αυτού του ρόλου (μικροκλοπές καταστημάτων). Αντίθετα, οι γυναίκες με αφομοιωμένο το πρότυπο χειραφέτησης εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά που ανταποκρίνεται σε αυτό το πρότυπο (χρήση ουσιών και αλκοόλ, πορνεία). Ωστόσο, η ίδια δεν απαντά στο ερώτημα γιατί οι γυναίκες παρουσιάζουν, σε σχέση με τους άνδρες, χαμηλό δείκτη εγκληματικότητας. Η Daly (1998) τονίζει τη σημασία της κατανόησης του ρόλου του φύλου και πώς ο ρόλος αυτός επηρεάζει τη ζωή του δράστη αλλά και της γυναίκας, ως θύμα ή/ και δράστη.

Η απάντηση για τη μικρότερη γυναικεία εγκληματικότητα βρίσκεται ίσως στη διαδικασία κοινωνικοποίησης της γυναίκας στο πλαίσιο της οικογένειας και της ευρύτερης κοινωνίας⁹². Καθοριστικά στοιχεία για τη μικρότερη εκπροσώπηση των γυναικών στην συνολική εγκληματικότητα είναι ο ρόλος που προσδίδεται στη γυναίκα από την κοινωνία, καθώς και ο εντονότερος κοινωνικός έλεγχος – κυρίως ανεπίσημος - στον οποίο εκτίθεται από μικρή ηλικία. Ο τρόπος κοινωνικοποίησης του αγοριού το φέρνει πιο κοντά στην πιθανή υιοθέτηση παραβατικής ή εγκληματικής δραστηριότητας σε αντίθεση με την κοινωνικοποίηση του κοριτσιού. Το κοινωνικό περιβάλλον, η οικογένεια, οι φίλοι, προσδοκούν από τη γυναίκα να παραμείνει πιστή στο στερεότυπο της γυναικείας συμπεριφοράς με κύρια χαρακτηριστικά την αφοσίωση και την

---

⁹¹ Βλ. ό.α. στο ό.π., σ. 181.

⁹² Βλ. Χάιδου, Α., ό.π., σ. 268.

ικανοποιητική εκτέλεση του έργου της, την υποχώρηση και υποταγή, την ανησυχία της για κοινωνική επαφή και για την φροντίδα των άλλων. Η ανησυχία των γυναικών για την επιρροή της συμπεριφοράς τους στους άλλους θα περιορίσει την επιθυμία τους για διάπραξη εγκληματικών πράξεων. Αντιθέτως, σύμφωνα με τα κοινωνικά στερεότυπα, η ανεξάρτητη, αντικειμενική και επιβλητική φύση των ανδρών συμφωνεί περισσότερο με την επιθυμία να διαπράξουν παραβατική συμπεριφορά. Οι κοινωνικοί επιστήμονες τείνουν να αποδίδουν αυτά τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των ανδρών και των γυναικών στην διαδικασία της κοινωνικοποίησης, ενώ οι ερευνητές που στηρίζονται σε βιολογικές προσεγγίσεις, σύμφωνα με τον Gove, αποδίδουν την προσωπικότητα και των δύο φύλων στην βιολογική φύση αυτών των χαρακτηριστικών. Οι άνδρες έχουν σωματική διάπλαση που σχετίζει με την παραβατική συμπεριφορά σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι οι γυναίκες, καθώς έχουν περισσότερους μύες, μεγαλύτερα ποσοστά μεταβολισμού, είναι πιο επιθετικοί και δραστήριοι. Το χαμηλότερο ποσοστό της γυναικείας εγκληματικότητας οφείλεται, σύμφωνα με τον Gove, στην υποτακτική φύση του γυναικείου φύλου, την σωματική διάπλαση και την έλλειψη επιθετικότητας, στοιχεία τα οποία, σύμφωνα με τον ίδιο, έχουν βιολογική βάση, ανεξάρτητα από τους κοινωνικούς παράγοντες.

Ωστόσο, «για την εξήγηση του εγκληματικού φαινομένου αλλά και του ρόλου και της θέσης των φύλων είναι αναγκαία μία θεωρία που να λαμβάνει υπόψη τους κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτιστικούς παράγοντες που λειτουργούν σαν γενεσιουργοί και των δύο αυτών κοινωνικών φαινομένων»⁹³.

5.4.4 Θεωρία του κοινωνικού ελέγχου

Σύμφωνα με τη θεωρία του κοινωνικού ελέγχου η χαμηλή γυναικεία εγκληματικότητα οφείλεται στις διαφοροποιήσεις στην ανατροφή, στις αποτυχίες στο σχολείο, στο γάμο, στο επάγγελμα και στην ανυπαρξία εξωτερικού ελέγχου σε κοινωνικές ομάδες και θεσμούς. Ο T. Hirschi στη θεωρία του για τον κοινωνικό δεσμό, έθεσε τέσσερις κοινωνικούς δεσμούς που προωθούν την κοινωνικοποίηση και τη συμμόρφωση:

---

⁹³ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 195.

προσκόλληση, αφοσίωση, συμμετοχή και πίστη (attachment, commitment, involvement, belief). Όσο πιο ισχυροί είναι αυτοί οι δεσμοί του ατόμου με το κοινωνικό περιβάλλον τόσο λιγότερες πιθανότητες υπάρχουν για εκδήλωση παραβατικότητας.

Σε συνδυασμό με τη θεωρία των κοινωνικών ρόλων, όπου η χαμηλή γυναικεία εγκληματικότητα ερμηνεύεται από τις αξίες και τις προσδοκίες που ορίζει το πρότυπο του γυναικείου φύλου, η θεωρία του κοινωνικού ελέγχου προχωρεί τονίζοντας ότι οι γυναίκες εγκληματούν σε μικρότερο βαθμό από τους άνδρες, καθώς εξαιτίας αυτού του προτύπου ασκείται σε αυτές έντονος ανεπίσημος, κυρίως, κοινωνικός έλεγχος. Οι γυναίκες δείχνουν αφοσίωση και προσκόλληση στην οικογένεια και στην φροντίδα αυτής, με συνέπεια όσο πιο έντονοι είναι αυτοί οι δεσμοί τόσο να απομακρύνονται από την εκδήλωση παραβατικότητας. Η παραβατική κι εγκληματική συμπεριφορά εμφανίζεται όταν «αδυνατούν» ή «σπάζουν» οι δεσμοί αυτοί. Όλοι οι άνθρωποι είναι ικανοί να διαπράξουν παραβατικές πράξεις, ο φόβος του ελέγχου, όμως, τους αποτρέπει από την εκδήλωση αυτών. Οι στενοί κοινωνικοί δεσμοί με ομάδες, όπως η οικογένεια, οι φίλοι, οι γείτονες, κ.λπ. αποτρέπουν από την εγκληματική δραστηριότητα⁹⁴. Το έργο του T. Hirschi⁹⁵ προήλθε από έρευνα σε αγόρια μαθητές και εξηγεί τη νεανική παραβατικότητα, όχι όμως την ενήλικη εγκληματικότητα. Τα συμπεράσματά του συνοπτικά συνίστανται στο ότι οι στενοί δεσμοί με τους γονείς και η επιτυχία στο σχολείο αποτρέπουν τους ανήλικους από την εγκληματική συμπεριφορά και όσο λιγότερο πιστεύουν στην υπακοή των νόμων τόσο ευκολότερα οδηγούνται στην παραβίασή τους⁹⁶.

Η θεωρία του Hirschi, μολαταύτα, για τον κοινωνικό δεσμό έχει δεχτεί κριτική από φεμινιστές, διότι επικεντρώνεται σχεδόν αποκλειστικά στην κοινωνική θέση σε βάρος του φύλου και της εθνικότητας. Η θεωρία του κοινωνικού ελέγχου, όπως και η θεωρία των κοινωνικών ρόλων, στηρίζεται σε έρευνες σε άρρενες ανήλικους και δεν χαρακτηρίζεται από μελέτες που να εστιάζουν σε θέματα σοβαρής εγκληματικότητας, εγκληματικότητας, δηλαδή, ενηλίκων και γυναικών.

---

⁹⁴ Βλ. Χάιδου, Α., ό.π., σ. 202 επ.

⁹⁵ Βλ. ό.α. στο Adler, F., Mueller W., O., G. & Laufer, S., W, ό.π., p.p. 150-153.

⁹⁶ Βλ. Χάιδου, Α., ό.π., σ. 215.

5.5 Φεμινιστικές θεωρίες και φεμινιστική εγκληματολογία

Το ερευνητικό ενδιαφέρον της εγκληματολογίας του 19ου αι. επικεντρώθηκε κυρίως στους άνδρες⁹⁷, καθώς στις περισσότερες κοινωνίες και χρονικές περιόδους η πλειοψηφία των εγκλημάτων διαπράττονταν από άνδρες. Στις σπάνιες περιπτώσεις, όμως, που αναφέρθηκαν σε γυναίκες εγκληματίες, μεταχειρίστηκαν τα χαμηλά ποσοστά της γυναικείας εγκληματικότητας ως φαινόμενο που μπορούσε να ερμηνευθεί. Στην κοινωνιολογία και εγκληματολογία δεν θεωρήθηκε ως προβληματική η αρρενωπότητα των ανδρών. Μόνο οι φεμινιστές συγγραφείς κατάφεραν, σύμφωνα με την Heidensohn, να ξεπεράσουν αυτό που δεν μπορούσε η κοινωνιολογία: την αρρενωπή δεσπόζουσα θεωρητική τάση. Η αντίληψη ότι το έγκλημα είναι καθαρά ανδρική υπόθεση δεν προκύπτει μόνο από θέσεις οπαδών της κλασικής εγκληματολογικής θεωρίας, αλλά και από το σχεδόν ανύπαρκτο ενδιαφέρον των ερευνητών για το θέμα και την κυριαρχία των ανδρών επιστημόνων στο χώρο της εγκληματολογίας. Κατά τη δεκαετία του 1960 – περίοδος αύξησης της καταγραμμένης εγκληματικότητας στις δυτικές κοινωνίες - το φεμινιστικό κίνημα κατηγόρησε τους κοινωνικούς επιστήμονες για παράλειψη και παραποίηση στο ερευνητικό τους έργο. Οι φεμινιστικές θεωρίες, κυρίως οι φιλελεύθερες, υποστηρίζουν ότι η κοινωνική επιστήμη και ειδικότερα η εγκληματολογία διαμορφώνεται από μία ανδρική άποψη του κοινωνικού κόσμου: αφενός η μελέτη του εγκλήματος έχει επικεντρωθεί αποκλειστικά στους άνδρες δράστες, θεωρώντας ότι εκείνες οι μεταβλητές που χρησιμοποιούνται για να εξηγήσουν την ανδρική εγκληματικότητα δύνανται να χρησιμοποιηθούν και για την εγκληματικότητα των

---

⁹⁷ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1979, σ.66, σύμφωνα με την οποία η ανδρική ιδιότητα δεν μπορεί να θεωρηθεί αιτιώδης παράγοντας της εγκληματικότητας, παρά μόνο μπορεί να θεωρηθεί έμμεσος, εξαιτίας ορισμένων ψυχικών ιδιοτήτων του άνδρα (εντονότερη τάση επιβολής, μεγαλύτερος εγωισμός, κ.ά.), ως αποτέλεσμα της αγωγής του στο πλαίσιο της ανδροκρατούμενης κοινωνίας. Αυτές οι ψυχικές ιδιότητες για να γίνουν εγκληματογόνες θα πρέπει να συνδυαστούν με άλλους παράγοντες. Ούτε και η γυναικεία ιδιότητα δεν μπορεί να θεωρηθεί εγκληματογόνος παράγοντας ορισμένου είδους εγκληματικής δραστηριότητας, όπως των κλοπών σε καταστήματα (shoplifting). Αυτό που συμβαίνει είναι ότι ορισμένες ψυχικές ιδιότητες, που αποτελούν συνέπεια της αγωγής της γυναίκας, σε συνδυασμό με τις περισσότερες ευκαιρίες (για παράδειγμα, οι γυναίκες κυρίως ψωνίζουν) τείνουν προς μία συγκεκριμένη εγκληματική πράξη (στο συγκεκριμένο παράδειγμα, ροπή προς κλοπές σε καταστήματα).

γυναικών και αφετέρου, δεν έχει συμπεριληφθεί καμία φεμινιστική προοπτική στην διαμόρφωση των εγκληματολογικών θεωριών, οι οποίες δεν λαμβάνουν υπόψη την εμπειρία του φύλου (gender experience) και τη διάστασή του.

Στη συνέχεια, επισημαίνεται ότι η εγκληματολογική έρευνα πριν τη δεκαετία του 1970 αγνοούσε τις γυναίκες δράστες και υποστηρίχθηκε πως αυτές παρεκκλίνουν από τους ρόλους του φύλου τους, καθώς θεωρήθηκαν ότι είναι υστερικές, ανήθικες, πανούργες, ύπουλες, ενώ παράλληλα οι ερμηνείες της εγκληματικότητας αυτών εστιάζουν σε έναν μόνο παράγοντα τη στιγμή που για τους άνδρες είναι πολυπαραγοντικές. Αυτή η τακτική της παράλειψης του γυναικείου φύλου αλλά και η παραποίηση του ερευνητικού έργου, εφόσον οι γενικεύσεις στηρίζονταν μόνο σε δεδομένα που αφορούσαν στους άνδρες, δεν ήταν αποκλειστικό χαρακτηριστικό της κοινωνιολογίας, αλλά και των άλλων κοινωνικών επιστημών, όπως της ιστορίας, της φιλοσοφίας, της ανθρωπολογίας, της πολιτικής επιστήμης, κ.λπ. Η απουσία της μελέτης της γυναικείας εμπειρίας στις παραπάνω θεωρίες και έρευνες μπορεί να οδηγήσει σε στερεοτυπικές αντιλήψεις, ήτοι η σύνδεση του γυναικείου κινήματος με την αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας.

Μία άλλη στερεοτυπική αντίληψη ήταν των Hagan, Simpson και Gillis (1987), οι οποίοι υποστήριξαν ότι τα κορίτσια και οι γυναίκες διαπράττουν λιγότερα εγκλήματα επειδή η συμπεριφορά τους είναι πιο ελεγχόμενη από την πατριαρχική οικογένεια και εξαιτίας του αυξημένου ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου. Αν και η κοινωνία δεν μπορεί, ίσως, να πειστεί ότι το «ασθενές» φύλο μπορεί να αποκλίνει από τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες, από τη δεκαετία του 1970 και έπειτα οι εγκληματολογικές έρευνες άρχισαν να δείχνουν ότι σε διάφορες χώρες, κυρίως της Δ. Ευρώπης και Αμερικής, παρατηρείται μία σημαντική αύξηση στον αριθμό νεαρών κοριτσιών και γυναικών που εμπλέκονται σε παραβατικές και εγκληματικές πράξεις.

Οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων όσον αφορά στην εγκληματικότητα κατά τη δεκαετία του 1970 στις Η.Π.Α. και Αγγλία, με την γυναικεία εγκληματικότητα να καταγράφεται και να αντανακλάται στις στατιστικές της αστυνομίας και τις δικαστικές στατιστικές, δείχνουν ότι μία εγκληματολογική θεωρία που αγνοεί τον παράγοντα φύλο δεν είναι έγκυρη.

Παράλληλα, φεμινιστές συγγραφείς τόνισαν την επαναλαμβανόμενη παράλειψη και παραπλανητική παρουσίαση των γυναικών στην εγκληματολογία και εξέτασαν την εγκληματικότητα των γυναικών για να διορθωθούν οι παραδοσιακές αρρενωπές μυθολογίες. Αυτό επιτεύχθηκε κυρίως με το δεύτερο κύμα του φεμινιστικού κινήματος, αρχικά στις Η.Π.Α. Οι ερευνητές επικεντρώθηκαν στις εμπειρίες των γυναικών και αποκάλυψαν την οικογενειακή βία, τη σεξουαλική παρενόχληση των γυναικών, τον βιασμό αυτών και την σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών. Οι μελέτες αυτές, ωστόσο, επικεντρώθηκαν περισσότερο στη γυναίκα ως θύμα και στην ανδρική καταπίεση των γυναικών παρά στη γυναίκα ως δράστη. Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και αρχές του 1980, φεμινιστές στην Αυστραλία, στον Καναδά, στις Η.Π.Α. και στη Μ. Βρετανία, εξέτασαν θεωρίες που είχαν γραφτεί από άνδρες για τους άνδρες, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν μπορούν να εφαρμοστούν και στις γυναίκες. Ωστόσο, φεμινιστές εγκληματολόγοι απέρριψαν αυτές τις γενικές θεωρίες, διότι για τους φεμινιστές ερευνητές η θεωρία και η έρευνα θα έπρεπε να περιλαμβάνουν τις γυναίκες όχι απλώς ως συμπληρωματική περιγραφική μεταβλητή, αλλά ως δρώντα άτομα, φορείς κοινωνικής αλλαγής και ως υποκείμενα ανάλυσης με ειδική επιστημολογία και μεθοδολογία⁹⁸. Αυτός ήταν και ο κύριος σκοπός του φεμινιστικού παραδείγματος: η συλλογή δεδομένων για την ανάπτυξη μίας θεωρίας που να βασίζεται στη γυναικεία εμπειρία, χωρίς όμως να παραβλέπει τη δραστηριότητα των ανδρών και να προετοιμάζει τις γυναίκες για ενεργό κοινωνική παρέμβαση⁹⁹.

Ένα δεύτερο ζήτημα που εξετάστηκε αφορούσε στο γιατί οι γυναίκες εγκληματούν σε μικρότερο βαθμό από τους άνδρες – παρά την αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας - σύμφωνα με τη καταγραμμένη εγκληματικότητα. Βασικός παράγοντας της μειωμένης γυναικείας εγκληματικότητας είναι η υποτακτική και παθητική στάση της γυναίκας που οφείλεται στον παλιό της ρόλο και τη μειονεκτική τους θέση στην κοινωνία. Η K. Millett ήταν η πρώτη που θεωρητικοποίησε την ισχύ του φύλου (gender power) ως πατριαρχική ισχύ, τονίζοντας ότι οι γυναίκες και οι άνδρες εκπαιδεύονται στο πλαίσιο

---

⁹⁸ Βλ. Παπαγεωργίου, Γ., ό.π., σ. 120.

⁹⁹ Βλ. ό.π., σσ. 126-128, οι φεμινίστριες ερευνήτριες οδηγήθηκαν σταδιακά στην ανάπτυξη της έννοιας του κοινωνικού φύλου, το οποίο προκύπτει μέσα από την κοινωνικοποίηση και διαφέρει από το βιολογικό φύλο που καθορίζεται από τη φύση.

της πατριαρχίας για να αποδεχτούν ένα κοινωνικό σύστημα που βασίζεται σε άνισες σχέσεις ισχύος και που χωρίζεται σε ανδρικές και γυναικείες σφαίρες: οι δουλειές του σπιτιού και η φροντίδα των παιδιών κατανέμονται στις γυναίκες, ενώ τα υπόλοιπα ενδιαφέροντα και οι φιλοδοξίες στον άνδρα.

Η θεωρητική έμφαση στον ριζοσπαστικό φεμινισμό απομακρύνθηκε από τη δεκαετία του 1980 και μετά από την κοινωνικοποίηση των ταυτοτήτων του κοινωνικού φύλου και στράφηκε στις βασικές διαφορές του βιολογικού φύλου στη βάση της πατριαρχίας. Η γυναικεία βία, όμως, δεν γίνεται κατανοητή σε μία ανάλυση που βασίζεται σε βιολογικές διαφορές. Μία σημαντική αναλυτική προσέγγιση περιλαμβάνει αλλαγή στο θεωρητικό αντικείμενο από τις πατριαρχικές διαφορές των δύο φύλων σε μία έμφαση στην περιστασιακή κατασκευή του φύλου, δηλαδή στη διαμόρφωση του φύλου ανάλογα με τις κοινωνικές περιστάσεις, μέσα από τις κοινωνικές σχέσεις και τις δομές. Επειδή οι γυναίκες και οι άνδρες διαμορφώνουν το κοινωνικό φύλο σε συγκεκριμένες κοινωνικές περιστάσεις, παράγουν και μερικές φορές αλλάζουν τις κοινωνικές δομές.

Ωστόσο, πρέπει να αναγνωριστεί ότι οι γυναίκες τοποθετούνται διαφορετικά σε μία κοινωνία και ότι οι κοινωνικές σχέσεις ισχύος μεταξύ γυναικών κατασκευάζονται στη βάση της κοινωνικής θέσης, εθνικότητας και σεξουαλικής προτίμησης και σε συγκεκριμένες κοινωνικές περιστάσεις. Ουσιαστικά, η πρώτη τεκμηριωμένη και εκτεταμένη φεμινιστική ανάλυση της γυναικείας εγκληματικότητας εκπονήθηκε από την C. Smart, η οποία διαπίστωσε ένα κενό στο πεδίο της γυναικείας εγκληματικότητας. Υποστήριξε ότι μια νέα κατεύθυνση στη μελέτη της γυναικείας εγκληματικότητας είναι απαραίτητη για την αποκατάσταση του υπό έρευνα θέματος. Επισήμανε όμως δύο κινδύνους: την πιθανότητα η εγκληματολογία να μείνει ανεπηρέαστη από τη φεμινιστική κριτική και τον κίνδυνο να δημιουργηθεί «πανικός» με την προβολή ενός νέου κοινωνικού προβλήματος. Μολαταύτα, οι γυναίκες δράστες αποτελούν μία πολύ μικρή μειοψηφία. Μπορεί να διαπράττουν εγκλήματα παρόμοια με τα αντίστοιχα των ανδρών, αλλά εγκληματούν σε μικρότερο βαθμό, λιγότερο συχνά και σε λιγότερο σοβαρά επίπεδα.

Σύμφωνα με την P. Carlen¹⁰⁰, από τη δημοσίευση του έργου της C. Smart «Women, crime and criminology: a feminist critique» (1976) άρχισε να εμφανίζεται ένα μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τη γυναίκα εγκληματία. Σημειώνεται μία προσπάθεια να τοποθετηθεί η γυναίκα στην εγκληματολογική agenda, να τονιστεί ότι οι ερμηνείες περί εγκληματικότητας είναι ουσιαστικά ερμηνείες της ανδρικής εγκληματικότητας και ότι η γυναικεία παραβατικότητα λαμβάνει χώρα σε συνθήκες διαφορετικές από αυτές των ανδρών παραβατών. Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της μελέτης της γυναικείας εγκληματικότητας είναι ότι μία τέτοια εξειδίκευση φύλου μπορεί να υπονοήσει ότι οι γυναίκες, ως βιολογική ομάδα, έχουν βασικούς διαφορετικούς λόγους από τους άνδρες για διάπραξη εγκλημάτων¹⁰¹. Για αυτό το λόγο οι θεωρητικοί θα πρέπει να εγκαταλείψουν αναφορές του τύπου «άνδρας» και «γυναίκα» (male-female), «αρρενωπότητα» και «θηλυκότητα» (masculinity-femininity). Οι κατηγοριοποιήσεις της «αρρενωπότητας» και «θηλυκότητας» οδηγούν τις γυναίκες παραβάτες να θεωρούνται διπλά παρεκκλίνουσες: και ως παραβάτες του νόμου και ως γυναίκες. Αυτό, με τη σειρά του, οδηγεί στο να δικάζονται οι γυναίκες λιγότερο για τη βαρύτητα των αδικημάτων τους και περισσότερο για το βαθμό στον οποίο ο τρόπος ζωής τους παραβιάζει τις κοινωνικές νόρμες για τη θέση και το ρόλο της γυναίκας.

Εκτός από το παραπάνω πρόβλημα, ένα πρόβλημα που δημιουργήθηκε ήταν η σύνδεση της αύξησης της γυναικείας εγκληματικότητας, ιδίως κατά τη δεκαετία του 1960 - 1970, με τη γυναικεία χειραφέτηση. Η γυναικεία χειραφέτηση στηρίζεται σε δύο σημεία: αφενός οι τάσεις της γυναικείας εγκληματικότητας όχι μόνο αλλάζουν αλλά αλλάζουν διαφορετικά από την ανδρική εγκληματικότητα και αφετέρου οι αυξημένες νόμιμες ευκαιρίες – ιδίως με την αυξημένη γυναικεία συμμετοχή στην αγορά εργασίας – ανοίγουν το δρόμο για αυξημένες παράνομες ευκαιρίες για τις γυναίκες. Και οι δύο υποθέσεις είναι όμως παραπλανητικές, καθώς η πρώτη στηρίζεται σε παραπλανητικά στατιστικά στοιχεία, ενώ για την δεύτερη υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν τη χειροτέρευση της επαγγελματικής θέσης όλων των γυναικών, όσο αφορά στους μισθούς, στην ημιαπασχόληση, στις συνθήκες εργασίας, κ.λπ. Η ερμηνεία της παραπάνω

---

¹⁰⁰ Βλ. Carlen, P., «Continuations. Women, crime, feminism and realism», *Social justice. A journal of crime, conflict and world order*, vol. 17, no. 4, issue 42, Winter 1990, p. 107 επ.

¹⁰¹ Βλ. ό.π., p. 109.

αύξησης με την μεγαλύτερη απήχηση ήταν η θεωρία της «νέας γυναίκας εγκληματία» από την F. Adler (1975), αλλά παρεμφερείς ήταν και οι απόψεις της R. Simon (1975) .

Η θεωρία της «νέας γυναίκας εγκληματία» υποστηρίζει ότι η αυξημένη απελευθέρωση των γυναικών προκαλεί την εμφάνιση μίας νέας γυναικείας εγκληματικότητας που χαρακτηρίζεται από τη βία¹⁰². Σύμφωνα με την F. Adler στο έργο «Sisters in crime: the rise of the new female criminal», η αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας, ιδιαίτερα στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες όπου οι γυναίκες έχουν προχωρήσει στην κατάκτηση της ισότητας, ερμηνεύεται από το γεγονός ότι ένα γενικό κλίμα παρέχει την ευκαιρία στην γυναίκα μιας περισσότερο ίσης πρόσβασης στην εγκληματική ιεραρχία. Όσο αυξανόταν η γυναικεία απελευθέρωση, τόσο η κοινωνική και νομική ισότητα ενίσχυε τις ευκαιρίες για διάπραξη εγκλημάτων από τις γυναίκες. Η ίδια προφητεύει την έλευση της «νέας γυναίκας εγκληματία» ως αποτέλεσμα της γυναικείας χειραφέτησης, η οποία οδηγεί τις γυναίκες σε νέους ανδρικούς τομείς εμπειριών, όπως οι μη γυναικείες μορφές εγκλημάτων (εγκλήματα βίας και οικονομικά εγκλήματα) και τονίζει ότι οι γυναίκες μπορούν να «γλιτώσουν» από το έγκλημα πιο εύκολα σε σχέση με τον άνδρα, διότι αντιμετωπίζονται από το ποινικό σύστημα στα πλαίσια του βιολογικού ντετερμινισμού, όπου η γυναίκα χρειάζεται φροντίδα και όχι εγκλεισμό.

Εύκολα, όμως, καταρρίπτεται η σύνδεση της αύξησης της γυναικείας εγκληματικότητας με τη γυναικεία χειραφέτηση, καθώς κατά τον 19ο αιώνα ενώ δεν υφίστατο γυναικεία χειραφέτηση ωστόσο παρουσιάστηκε υψηλότερος δείκτης συμμετοχής της γυναίκας στο

---

¹⁰² Βλ. del Olmo, R., ό.π., p. 41 επ., εκτός από το θεωρητικά σχήμα «της νέας γυναίκας εγκληματία» δημιουργήθηκαν και άλλα δύο για την ερμηνεία της αύξησης της γυναικείας εγκληματικότητας κατά την δεκαετία του 1970. Αφενός, η «θεωρία της οικονομικής αναγκαιότητας» υποστηρίζει ότι η γυναικεία εγκληματικότητα οφείλεται στην οικονομική αναγκαιότητα, διότι η γυναικεία χειραφέτηση υπονοεί ότι οι γυναίκες ικανοποιούν τις ανάγκες τους και δεν εξαρτώνται πλέον από τον ανδρικό πατερναλισμό. Αφετέρου η «θεωρία των οικονομικών ευκαιριών» υποστηρίζει ότι η γυναικεία εγκληματικότητα είναι προϊόν της διευρυμένης πρόσβασης στις δομές της οικονομικής ευκαιρίας και ότι η γυναικεία συμμετοχή στους οικονομικούς θεσμούς έχει δυνατή επιρροή στην επιλογή της εγκληματικής δραστηριότητας. Και οι τρεις θεωρίες προέρχονται από τις Η.Π.Α. και βασίζονται σε όρους ατομικού προσδιορισμού, αγνοώντας κοινωνικούς παράγοντες.

έγκλημα, σε σχέση με το παρελθόν¹⁰³. Αλλά και τα στατιστικά στοιχεία της περιόδου 1965-1975, περίοδος γυναικείας χειραφέτησης, δείχνουν μικρότερο ποσοστό αύξησης των γυναικών δραστών για όλη την περίοδο πριν και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (1935-1965). Έχει ασκηθεί κριτική στη θεωρία της F. Adler, διότι η γυναικεία εγκληματικότητα δεν εμφανίζεται υψηλότερη την εποχή που αναπτύσσεται το φεμινιστικό κίνημα. Επιπλέον, δεν έλαβε υπόψη της ότι για να αυξηθούν τόσο η γυναικεία όσο και η ανδρική εγκληματικότητα, θα πρέπει να υφίστανται κοινοί παράγοντες που συντελούν στη γενική αύξηση της εγκληματικότητας. Η F. Adler¹⁰⁴ δίνει μία μονοδιάστατη αντίληψη του ρόλου και της θέσης της γυναίκας, αγνοώντας την αλληλεξάρτηση του ρόλου του ενός φύλου πάνω στο ρόλο του άλλου. Επιπροσθέτως, διεύρυνε την αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας στην Δ. Ευρώπη, στην Ινδία και αλλού, αγνοώντας πολιτισμικές διαφορές και διαφορές στο ποινικό σύστημα, διαφορετικές μεθόδους συλλογής στατιστικών στοιχείων και διαφορετικό βαθμό χειραφέτησης των γυναικών.

Τέλος, είναι σκόπιμο να σημειωθεί ότι δεν έλαβε υπόψη της την επιρροή στα στατιστικά στοιχεία της διαφορετικής, τουλάχιστον σε ορισμένα αδικήματα, μεταχείρισης της γυναίκας από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Οι δείκτες που χρησιμοποίησε είναι παραπλανητικοί, διότι οι γυναίκες διαπράττουν ελάχιστα εγκλήματα. Δεν μπορούμε, όμως, να είμαστε σίγουροι ότι εάν οι γυναίκες βρεθούν στις ίδιες συνθήκες και ευκαιρίες με τους άνδρες, θα συμπεριφερθούν με τον ίδιο τρόπο που συμπεριφέρονται οι άνδρες, διότι οι μακροχρόνιες, κυρίως, διαφορές θέσης και εμπειριών των δύο φύλων έχουν δημιουργήσει διαφορετικούς τρόπους αντιμετώπισης των γεγονότων από τα δύο φύλα. Στην F. Adler δεν είναι ξεκάθαρο εάν οι ισχυρισμοί ότι το γυναικείο κίνημα παρακινεί νομοταγείς γυναίκες και κορίτσια να διαπράξουν εγκλήματα, επειδή μιμούνται τους άνδρες ή εάν οι καταγραμμένες γυναίκες εγκληματίες στρέφονται σε πιο αρρενωπές μορφές εγκλήματος, όπως διαρρήξεις και οργανωμένο έγκλημα.

---

¹⁰³ Βλ. Χάιδου, Α., ό.π., σ.σ. 271-272.

¹⁰⁴ Βλ. ό.α. στο Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 194 επ.

Η F. Adler¹⁰⁵, θυμίζοντας λομπροζιανές θέσεις, προσπάθησε να συνδέσει την αύξηση των εγκλημάτων βίας που διαπράχθηκαν από γυναίκες την περίοδο εκείνη με τη γυναικεία χειραφέτηση. Μια θέση που αφενός, εξελίχθηκε σχεδόν σε σύνθημα κατά του γυναικείου κινήματος, δίνοντας συγχρόνως επιχειρήματα στους επικριτές του για στρέβλωση του ρόλου και των δυνατοτήτων του και αφετέρου, εξυπηρετεί την εξήγηση ενός πολύπλοκου κοινωνικού φαινομένου, όπως είναι η γυναικεία εγκληματικότητα. Αποσιωπάται, κατά αυτό τον τρόπο, το γεγονός πως η ένταξη της γυναίκας στην παραγωγική διαδικασία όχι μόνο δεν μπορεί να συνεπάγεται αυτόματα την πραγματική χειραφέτησή της αλλά και την αύξηση της εγκληματικότητάς της.

Σύμφωνα με την A. Jones, το γυναικείο κίνημα συνδέθηκε με την γυναικεία εγκληματικότητα με λανθασμένο τρόπο: ως αιτία (το κίνημα) και ως συνέπεια (την αύξηση της γυναικείας εγκληματικότητας). Αυτό, όμως, που συμβαίνει είναι ότι η παρουσία του πρώτου καλλιεργεί το φόβο για το δεύτερο. Υπάρχει ο φόβος ότι η απελευθέρωση της γυναίκας θα οδηγήσει στη διάλυση της οικογένειας, ότι η απελευθέρωση των γυναικών από τους παραδοσιακούς περιορισμούς θα τις οδηγήσει στο «κακό», στην καταστροφή, στο φόνο.

Η σύνδεση του γυναικείου κινήματος με τη γυναικεία εγκληματικότητα αποκαλύπτει μία απλοϊκή κατανόηση της διαδικασίας της γυναικείας χειραφέτησης. Αγνοείται, έτσι, το γεγονός ότι το κίνημα αυτό είναι απότοκος κοινωνικών διαδικασιών, οι οποίες συνδέονται με την εγκληματική συμπεριφορά. Το φεμινιστικό κίνημα έχει κατηγορηθεί ότι αφενός συνέβαλε στην είσοδο της γυναίκας στην αγορά εργασίας, αφήνοντας τον παραδοσιακό ενδοοικογενειακό ρόλο, αφετέρου όμως, αύξησε τις παράνομες ευκαιρίες για τις γυναίκες. Η φεμινιστική σκέψη μπορεί να μην συνέβαλε σε ολοκληρωμένες εξηγήσεις του φύλου, αλλά έθεσε σημαντικά ερωτήματα.

Ωστόσο, αυτά τα ερωτήματα έχουν να κάνουν περισσότερο με τη θυματοποίηση των γυναικών και τον έλεγχο αυτών από τους άνδρες. Η υπάρχουσα θεωρητική μελέτη του φύλου θεωρεί ότι οι άνδρες ελέγχουν τις γυναίκες και παραμένει ανεξερεύνητη η χρήση

---

¹⁰⁵ Βλ. ό.α. στο Νόβα – Καλτσούνη, Χ., ό.π., σ. 172.

του φύλου ως μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου. Ο μοχλός πίεσης που άσκησαν οι φεμινιστικές προσεγγίσεις στον κοινωνικό έλεγχο ήταν στις γυναίκες ως θύματα, με κίνδυνο την δημιουργία του εξής στερεοτύπου: οι άνδρες να είναι πάντα οι κυρίαρχοι και οι γυναίκες πάντα τα θύματα. Σταδιακά, δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στις γυναίκες ως δράστες και ειδικά στη χρήση βίας από τις ίδιες.

Εκτός, όμως, από την προβολή της θυματοποίησης των γυναικών, οι φεμινιστές συνέβαλαν και στη μελέτη του ερωτήματος γιατί η σεξουαλική κακή διαγωγή (sexual misconduct) των κοριτσιών εφήβων θεωρείται παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Τα ερωτήματα γιατί οι άνθρωποι συμπεριφέρονται όπως συμπεριφέρονται και γιατί η συμπεριφορά τους θεωρείται έγκλημα είναι δύο διαφορετικά ερωτήματα, αλλά στην περίπτωση της γυναίκας σχετίζονται με τη θέση της στην κοινωνία. Ακολουθώντας, ενόψει του φεμινισμού και της ισότητας των δύο φύλων, υποστηρίχθηκε από φεμινιστές ότι αυτή η ισότητα θα πρέπει να επέλθει και στην αντιμετώπιση των γυναικών εγκληματιών από το ποινικό σύστημα.

Αφενός, το φεμινιστικό κίνημα χάραξε ένα νέο ρόλο για τη γυναίκα, με στόχο την κατάργηση του κυριαρχικού ρόλου του άνδρα και του υποτακτικού της γυναίκας και την αντικατάστασή τους με ρόλους που να παρέχουν ίσες ευκαιρίες, ίσα δικαιώματα και ίσες υποχρεώσεις και για τα δύο φύλα. Η αλλαγή του ρόλου, όμως, πρέπει να επιφέρει και την αλλαγή της θέσης¹⁰⁶. Προκειμένου να υπάρξει ισοτιμία και ισότητα, θα πρέπει να υποστεί διαφοροποιήσεις τόσο ο ρόλος της γυναίκας όσο και εκείνος του άνδρα, μέσα από μια σειρά από νομοθετικές και όχι μόνο αλλαγές που θα λάβουν χώρα και από το ευρύτερο κοινό.

---

¹⁰⁶ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ. 183 επ., ο ρόλος της γυναίκας και του άνδρα χρησιμοποιούνται ως εξής: «..βασικές γραμμές αναμενόμενης συμπεριφοράς και δράσης για το ένα και το άλλο φύλο σε μία κοινωνία». Σε μία ανδροκρατούμενη κοινωνία ο άνδρας είναι αποφασιστικός και έχει το ρόλο του αρχηγού, ενώ η γυναίκα έχει βοηθητικό ρόλο και εκτελεστικό των ανδρικών αποφάσεων. Η θέση αναφέρεται στην κατάσταση των δύο φύλων σε μία κοινωνία, στο σύνολο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που έχει καθορίσει η κοινωνία για το καθένα. Κατά κανόνα, ρόλος και θέση είναι ανάλογα, δηλαδή η θέση ανταποκρίνεται συνήθως στο ρόλο του κάθε φύλου. Καμία φορά όμως αλλάζει το ένα χωρίς να αλλάξει το άλλο.

Αφετέρου, το φεμινιστικό κίνημα δεν κατάφερε την κατάργηση των παλαιών στερεοτύπων για τη θέση και το ρόλο των δύο φύλων¹⁰⁷, εκτός από κάποιες μικρές αλλαγές, ενώ η φεμινιστική εγκληματολογία δύσκολα αφομοιώθηκε στο χώρο της εγκληματολογίας¹⁰⁸. Οι K. Daly και M. Chesney – Lind τονίζουν ότι η εγκληματολογία, με εξαίρεση τη φεμινιστική μεταχείριση του βιασμού και της ενδοοικογενειακής βίας, παραμένει ανεπηρέαστη από τη φεμινιστική σκέψη. Στα τέλη του 20ου αιώνα η εγκληματολογία παραμένει η πιο «αρρενωπή» από όλες τις κοινωνικές επιστήμες. Οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων στις στατιστικές της καταγραμμένης εγκληματικότητας σε διάφορες κουλτούρες και χρονικές περιόδους είναι ενδεικτικές της διαφορετικής μεταχείρισης των γυναικών και δεν αποτελούν την κατάλληλη βάση για μία θεωρία περί αρρενωπότητας και εγκληματικότητας.

6. Ερευνητικά ερωτήματα-Σκοπός και στόχοι της μελέτης

Το ερευνητικό ερώτημα, που στην πράξη διατρέχει όλη την έρευνα, συνίσταται στο *εάν η γυναίκα- θύτης ανθρωποκτονίας έχει υπάρξει θύμα ενδοοικογενειακής βίας*. Συνάμα, οι ερευνητικοί άξονες γύρω από τους οποίους μπορούμε να κινηθούμε είναι οι εξής ακόλουθοι:

- ❖ Γιατί διαπράττει (η γυναίκα- δράστης) το αδίκημα της ανθρωποκτονίας;
- ❖ Μόνη ή με την αρωγή έτερου-ων προσώπου-ων;

Η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο την εξήγηση των κοινωνικών φαινομένων αποτελώντας έναν διάλογο ιδεών και στοιχείων. Σκοπός κυριότερος, όμως, της παρούσης είναι να φωτίσει την εικόνα της γυναίκας- δράστη ανθρωποκτονίας, των αιτιών και των συνθηκών που διαμορφώνουν το σκηνικό του εγκλήματος στο οποίο υπήρξε θύτης με ενδεχόμενο προηγούμενο ρόλο θύματος.

---

¹⁰⁷ Βλ. Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α., 1991, σ.σ. 184-185.

¹⁰⁸ Βλ. Μαυρή, Μ., ό.π., σ. 161.

III. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στην Ελλάδα αρμόδιος φορέας για την υλοποίηση της πολιτικής της ισότητας των δύο φύλων είναι η Γενική Γραμματεία Ισότητας. Η Γενική Γραμματεία Ισότητας για την αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών λειτουργεί δύο Κέντρα Υποδοχής Κακοποιημένων γυναικών στην Αθήνα και Πειραιά αντίστοιχα. Παράλληλα, το Γραφείο Ισότητας του Δήμου Αθηναίων ασχολείται με τη διαχείριση περιστατικών βίας. Με τη συνδρομή των δύο παραπάνω φορέων, δηλαδή της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και του Δήμου Αθηναίων λειτουργεί Ξενώνας Κακοποιημένων γυναικών στον οποίο φιλοξενούνται γυναίκες θύματα βίας και τα ανήλικα παιδιά τους για πολύ περιορισμένο χρονικό διάστημα κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Επιπροσθέτως, η Γενική Γραμματεία Ισότητας προχώρησε για την αντιμετώπιση των φαινομένων της ενδοοικογενειακής βίας και στις παρακάτω ενέργειες : δημιούργησε τηλεφωνική γραμμή SOS με στόχο την παροχή ψυχολογικής και νομικής υποστήριξης σε θύματα βίας, καθώς και παραπομπή τους, σε αρμόδιες υπηρεσίες όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο, σύστησε διυπουργική ομάδα εργασίας με σκοπό το συντονισμό, την εξειδίκευση και την άμεση υλοποίηση δράσεων για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και συγκρότησε νομική επιτροπή για την επεξεργασία του νομικού πλαισίου για όλες τις μορφές της βίας. Επισημαίνεται, ακόμα ότι η αντιμετώπιση των προβλημάτων των γυναικών θυμάτων βίας μετά την κρίση και μέχρι την αποκατάσταση γίνεται από τα Συμβουλευτικά Κέντρα Γυναικών του Κ.Ε.Θ.Ι.

Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να τονισθεί ότι υπό την αιγίδα του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) πραγματοποιήθηκε έρευνα¹⁰⁹ αφορώσα στο ζήτημα των γυναικών ανθρωποκτόνων, η οποία και διεξήχθη στις γυναικείες φυλακές του Κορυδαλλού. Σημειώνεται πως τον πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν όλες οι γυναίκες κρατούμενες (κατάδικες και υπόδικες) για ανθρωποκτονία από πρόθεση. Στην μελέτη διερευνάται το έγκλημα της ανθρωποκτονίας με δράστη τη γυναίκα και θύμα το

---

¹⁰⁹ Κ.Ε.Θ.Ι., Γυναίκες και Ανθρωποκτονία: Έρευνα στις γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού, (2005),Επιστημονικός Υπεύθυνος: Βασίλης Χ. Καρύδης, αναρτήθηκε στο http://kethi.gr/wp-content/uploads/2008/12/123_GYNAIKES_ANTHRWPOKTONIA_FYLAKES_KORYDALLOY.pdf

σύζυγο/σύντροφο ή άλλο συγγενικό πρόσωπο. Καταγράφεται, επίσης, η βιωματική πρόσληψη του εγκληματικού γεγονότος από τις ίδιες τις γυναίκες, όσο και η εμπειρία του εγκλεισμού τους. Εντάσσεται στις πρωτογενείς μελέτες εμπειρικής διερεύνησης και περιλαμβάνει δύο φάσεις αλληλοσυμπληρούμενες. Η πρώτη φάση αφορά στη συλλογή πληροφοριών από τη μελέτη των φακέλων των κρατούμενων γυναικών στις Γυναικείες Φυλακές Κορυδαλλού για ανθρωποκτονία από πρόθεση. Η δεύτερη φάση περιλαμβάνει την επιτόπια συνέντευξη με τη μορφή χορήγησης ερωτηματολογίων στις κρατούμενες. Για τη διαμόρφωση των ερευνητικών υποθέσεων λήφθηκαν υπόψη οι θεωρητικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις σχετικά με την ενδο-οικογενειακή βία και τη γυναίκα κρατούμενη, όπως προκύπτουν κυρίως από την ελληνική βιβλιογραφία. Τα κύρια ευρήματα της έρευνας είναι ζωτικής σημασίας για την πρόοδο της μελέτης της γυναικείας εγκληματικότητας και συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση τόσο του φαινομένου όσο και του υποκειμένου αυτού, ήτοι της γυναίκας- δράστη.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την προαναφερόμενη έρευνα πεδίου, τα κύρια ευρήματα αυτής συνοψίζονται στα εξής ακόλουθα:

- Οι ηλικίες των κρατούμενων γυναικών είναι μεταξύ 29 και 68 ετών.
- Η πλειοψηφία των κρατούμενων γυναικών έχει γεννηθεί στο εξωτερικό (σε ποσοστό 26,1%). Ακολουθούν σε ποσοστό 21% οι γυναίκες που έχουν γεννηθεί στην Αθήνα.
- Οι περισσότερες γυναίκες είναι Ελληνίδες, ενώ ακόμα και οι γυναίκες που έχουν γεννηθεί σε χώρες του εξωτερικού, έχουν δηλώσει ότι έχουν την ελληνική ιθαγένεια. Ως θρήσκευμα οι περισσότερες δήλωσαν Χριστιανές Ορθόδοξες (σε ποσοστό 87%).
- Οι περισσότερες γυναίκες διέμεναν στην ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας πριν τον εγκλεισμό τους (σε ποσοστό που αγγίζει το 43,5%).
- Το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών (48%) είναι χήρες, καθώς έχουν προβεί σε ανθρωποκτονία του συζύγου.
- Η πλειοψηφία των κρατούμενων του δείγματος έχει λυκειακή μόρφωση (43,5%).
- Η συνηθέστερη απασχόληση των γυναικών που κρατούνται στις Φυλακές Κορυδαλλού είναι τα οικιακά σε ποσοστό 62,5%.
- Η μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος (74%) δεν είχε καμία προηγούμενη καταδίκη.

- Η πλειοψηφία των γυναικών του δείγματος (56,5%) ήταν φυσικοί αυτουργοί στο αδίκημα, για το οποίο καταδικάστηκαν.
- Οι περισσότερες γυναίκες δεν έχουν καταδικαστεί για άλλα ταυτόχρονα αδικήματα μαζί με το συγκεκριμένο αδίκημα της ανθρωποκτονίας (ποσοστό 43,5%).
- Στις περισσότερες υποθέσεις χρησιμοποιήθηκε πυροβόλο όπλο ή καραμπίνα (34,8%).
- Το μεγαλύτερο ποσοστό (69,6%) των κρατουμένων έχει διαπράξει το έγκλημα στην οικία του.
- Τα δύο πιθανά κίνητρα που φαίνεται να έχουν προκαλέσει το έγκλημα στις περισσότερες υποθέσεις, είναι είτε η εξωσυζυγική σχέση (21,7%), είτε οικονομικοί λόγοι (21,7%).
- Το 69,6% των υποθέσεων διέπραξαν την πράξη σε ήρεμη ψυχική κατάσταση και έχοντας προσχεδιάσει αυτήν.
- Οι περισσότερες κρατούμενες μετά το αδίκημα είτε τράπηκαν σε φυγή, είτε προσπάθησαν να συγκαλύψουν την πράξη τους.
- Το 69,6% δεν κάνουν χρήση ουσιών ή αλκοόλ.
- Το θύμα είναι άντρας σε ποσοστό 69,6%, στο 47,8% ο σύζυγος της κρατούμενης.
- Η πλειοψηφία των κατηγορουμένων δηλώνουν αθώες στο δικαστήριο, σε ένα ποσοστό της τάξεως του 56,6%
- Το μεγαλύτερο ποσοστό των αποφάσεων έχουν ήδη δικαστεί και σε Β' βαθμό (69,6%).
- Επικρατέστερη ποινή, είναι η ισόβια κάθειρξη σε ποσοστό 61%.
- Στο δεύτερο βαθμό εκδίκασης, σε ποσοστό 94,1% η κατηγορία δεν μεταβάλλεται.
- Η έλλειψη οικονομικής ανεξαρτησίας ήταν από τους βασικούς λόγους που οι γυναίκες δεν επέλεξαν να απομακρυνθούν από τη συζυγική στέγη.
- Η οικονομική κατάσταση των γυναικών προ του εγκλεισμού χρόνο, χαρακτηρίζεται κατά μέσο όρο καλή, σε ποσοστό 53,3%.
- Μετά τον εγκλεισμό τους η πλειοψηφία των γυναικών βίωσε ραγδαία επιδείνωση της οικονομικής τους κατάστασης. Ως σημαντικό παράγοντα αυτής της επιδείνωσης, οι κρατούμενες πρόβαλαν κατά κύριο λόγο τα έξοδα της δικαστικής διαδικασίας.

- Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, οι γυναίκες κρατούμενες αναφέρουν ότι είχαν καλές έως πολύ καλές σχέσεις με τους γονείς τους.
- Σε όλες τις περιπτώσεις που υπήρξε αναφορά σε κακοποίηση, έντονη ήταν η άσκηση της ψυχολογικής βίας.
- Ως πιθανά αίτια για ανάλογη συμπεριφορά οι ερωτώμενες πρόβαλαν παράγοντες όπως η ζήλια, η χρήση αλκοόλ και ουσιών, η απειλή χωρισμού, η κούραση του συζύγου από τη δουλειά του και η μεγάλη διαφορά ηλικίας.
- Η αντίδραση των κρατουμένων στην κακοποίηση από τους συζύγους/συντρόφους ήταν στις περισσότερες περιπτώσεις η φυγή από το σπίτι μαζί με τα παιδιά.
- Στο 33,3% των περιπτώσεων αναφέρθηκε στη συνέντευξη χρήση ναρκωτικών πριν τον εγκλεισμό.
- Οι κρατούμενες δηλώνουν σε πολύ μικρό ποσοστό χρήση ψυχοτρόπων φαρμάκων πριν τον εγκλεισμό, ωστόσο το ποσοστό αυξάνεται μετά τον τελευταίο.
- Οι κρατούμενες δεν είχαν καμία προηγούμενη εμπλοκή με αστυνομικές ή δικαστικές αρχές.
- Η πλειοψηφία των γυναικών πίστευε ότι αδικήθηκε από το δικαστήριο.
- Στις υποθέσεις που υπήρξε δημοσιότητα από τα ΜΜΕ, η τελευταία αποδείχθηκε ζημιογόνα για την έκβαση της υπόθεσης.
- Η παρουσία γυναικών-δικαστών στην έδρα θεωρήθηκε αρνητικός παράγοντας στην εξέλιξη της υπόθεσης.
- Σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον συνεχίζει να στηρίζει συναισθηματικά την κρατούμενη και μετά τον εγκλεισμό της.
- Οι αντίστοιχες σχέσεις με το ευρύτερο κοινωνικό και φιλικό περιβάλλον, αντιμετώπισαν δυσκολίες μετά τον εγκλεισμό.
- Ο εργασιακός κύκλος των γυναικών, όσων εξ' αυτών εργάζονταν εκτός σπιτιού, διαταράχθηκε/διακόπηκε εκ των πραγμάτων.
- Ως προς την επικοινωνία με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, οι 10 από τις 15 κρατούμενες δήλωσαν ότι έχουν επισκεπτήρια συχνά και μερικές φορές.
- Σχεδόν οι μισές από τις γυναίκες (7 από τις 15), δεν θα επιθυμούσαν συχνότερη επικοινωνία με τη μορφή επισκεπτηρίων.

- Η μεγαλύτερη προσδοκία των γυναικών αναφορικά με το μέλλον, είναι να είναι κοντά στα παιδιά τους και να μπορέσουν να εργαστούν.

Τελικώς, όπως επισημαίνεται, σύμφωνα με την έρευνα τα παραπάνω ευρήματα δεν επαληθεύουν μία από τις υποθέσεις της μελέτης, ότι δηλαδή οι γυναίκες που είχαν υποστεί βία κατά το παρελθόν στην οικογένεια καταγωγής τους, είναι πιθανότερο να αποκτήσουν επιθετικότητα που μπορεί να τις οδηγήσει στην τέλεση του εγκλήματος της ανθρωποκτονίας στο μέλλον. Επιβεβαιώνεται, όμως, η εναλλαγή των ρόλων θύτη-θύματος. Ακόμα, μέσα από τα εξαχθέντα αποτελέσματα της έρευνας, φαίνεται να επιβεβαιώνεται η υπόθεση της μετατροπής του θύματος σε δράστη, κυρίως στις περιπτώσεις των γυναικών που βιώνουν κακοποίηση από το σύζυγο/σύντροφό τους.

IV. ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ

1. Τόπος και χρόνος διεξαγωγής της μελέτης- πληθυσμός της μελέτης

Η έρευνα και συγκεκριμένα η πραγματοποίηση της συνέντευξης έλαβε χώρα στη γεωγραφική περιφέρεια του Ν. Αττικής κατά το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου 2016. Ο πληθυσμός αναφοράς ήταν μια γυναίκα που είχε καταδικασθεί για απόπειρα ανθρωποκτονίας. Η πληροφορήτρια πληρούσε τα ακόλουθα κριτήρια:

- Κάτοικος της περιοχής του Ν. Αττικής
- Ηλικίας άνω των 50 ετών
- Γυναίκα καταδικασθείσα για απόπειρα ανθρωποκτονίας

2.Τήρηση κανόνων βιοηθικής

Η μεγαλύτερη δυσκολία που προέκυψε στην μελέτη, ήταν τόσο στην ανεύρεση πληροφορητριών, στην άρνηση αυτών να μοιραστούν τις προσωπικές τους εμπειρίες (γι' αυτό και η μελέτη θα περιορισθεί στη συλλογή δεδομένων από μία πληροφορήτρια) όσο και στην εμπιστοσύνη και ασφάλεια που θα καλλιεργούνταν για την εξαγωγή όσο το δυνατόν ασφαλέστερων αποτελεσμάτων. Για την άρση της τελευταίας δυσκολίας θετικά συνέβαλε το γεγονός ότι στην πληροφορήτρια δόθηκε ενημερωτική επιστολή σχετικά με τους σκοπούς της μελέτης και το περιεχόμενο αυτής, ενώ της δόθηκε και μια φόρμα που την ενημέρωνε για τη διαφύλαξη των προσωπικών της στοιχείων. Έτσι, η συμμετοχή του προαναφερόμενου ατόμου στη μελέτη καθορίστηκε μετά από την εξ' αρχής και πλήρη ενημέρωσή του, ότι θα διαφυλαχτεί η ανωνυμία του.

3.Συλλογή δεδομένων

Η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε, ιδιωτικά, όπως ζητήθηκε από την πληροφορήτρια. Έγινε ημιδομημένη συνέντευξη διάρκειας περίπου 2 ωρών. Στο τέλος του κάθε τμήματος της συνέντευξης, η ερευνήτρια συνόψισε το περιεχόμενο για να διαπιστώσει ότι η οπτική της πληροφορήτριας εκφράστηκε και έγινε κατανοητή σωστά, μια δραστηριότητα επαλήθευσης που αύξησε την αξιοπιστία της μελέτης (Guba& Λίνκολν το 2005).

4.Ερευνητικές μέθοδοι – Στάδια

Στο παρόν κεφάλαιο πρόκειται να γίνει εκτενέστερη παράθεση του μεθοδολογικού εργαλείου που χρησιμοποιήθηκε καθώς και των σταδίων της ερευνητικής διαδικασίας. Αρχικώς, αναφέρεται πως ως μεθοδολογικό εργαλείο έχει επιλεγεί η συνέντευξη (ημιδομημένου τύπου) και στη συνέχεια η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου προκειμένου να αναλυθούν τα δεδομένα της μελέτης και να εξαχθούν τα αποτελέσματα αυτής. Επιπροσθέτως και στο κεφάλαιο αυτό θα πρέπει να γίνει αναφορά στο ερευνητικό ερώτημα, που στην πράξη διατρέχει όλη την έρευνα και το οποίο συνίσταται στο *εάν η γυναίκα- θύτης ανθρωποκτονίας έχει υπάρξει θύμα*

ενδοοικογενειακής βίας. Συνάμα, οι ερευνητικοί άξονες γύρω από τους οποίους μπορούμε να κινηθούμε είναι οι εξής ακόλουθοι:

- ❖ Γιατί διαπράττει (η γυναίκα- δράστης) το αδίκημα της ανθρωποκτονίας;
- ❖ Μόνη ή με την αρωγή έτερου-ων προσώπου-ων;

Η ποιοτική κοινωνική έρευνα και οι ποιοτικές μεθοδολογίες γενικότερα αποτελούν σχηματικά, ένα από τα δύο μεγάλα μεθοδολογικά παραδείγματα και ερευνητικά εργαλεία στις κοινωνικές επιστήμες. Τα βασικά ζητήματα που σχετίζονται με την ποιοτική μεθοδολογία (όπως και με κάθε μεθοδολογία) είναι η ερευνητική και μεθοδολογική προσέγγιση, το ερευνητικό πρόβλημα, η θεωρητική αφετηρία του ερευνητή και τα συγκεκριμένα μεθοδολογικά εργαλεία άντλησης γνώσης από το ερευνητικό πεδίο.

Οι ποιοτικές μέθοδοι εφαρμόζονται σε ερευνητικά εγχειρήματα και προσεγγίσεις που έχουν ως βασικό στόχο την διερεύνηση ποιοτήτων και πιο συγκεκριμένα κοινωνικών ποιοτήτων. Με άλλα λόγια έχουν στόχο την αποκάλυψη σχέσεων ή συσχετίσεων ανάμεσα σε κοινωνικά υποκείμενα και κοινωνικές ομάδες, την περιγραφή, ανάλυση και κατανόηση κοινωνικών διαδικασιών, την διατύπωση ή αναδιατύπωση υποθέσεων και θεωρητικών θέσεων για το κοινωνικό γίνεσθαι και την διακρίβωση κοινωνικών σχέσεων, θέσεων και ρόλων. Η ποιοτική έρευνα στοχεύει στην περιγραφή, ανάλυση, ερμηνεία και κατανόηση κοινωνικών φαινομένων, καταστάσεων και ομάδων απαντώντας κυρίως στα ερωτήματα «πώς» και «γιατί» (Ιωσηφίδης 2001).

Τα βασικότερα μεθοδολογικά εργαλεία άντλησης γνώσης από το ερευνητικό πεδίο, στα πλαίσια μιας ποιοτικής έρευνας είναι η συμμετοχική παρατήρηση, η συνέντευξη έρευνας, η βιογραφική ανάλυση, η ιστορική συγκριτική μέθοδος, η ανάλυση περιεχομένου, η μελέτες περίπτωσης, η έρευνα με την βοήθεια ομάδων (σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται και οι ομάδες εστίασης) και άλλες. Η χρήση των μεθοδολογιών αυτών είναι δυνατόν να γίνεται μεμονωμένα ή και σε συνδυασμό, και εξαρτάται κάθε φορά από το είδος και την φύση του ερευνητικού προβλήματος και από τα ιδιαίτερα

χαρακτηριστικά του ερευνώμενου πληθυσμού. Η ανάπτυξη της ποιοτικής έρευνας τόσο μεθοδολογικά όσο και σε εφαρμογές μπορεί να χαρακτηριστεί εντυπωσιακή και σχετίζεται με μια σειρά από κοινωνικές επιστήμες όπως η κοινωνική και η πολιτισμική ανθρωπολογία, η κοινωνιολογία, η ψυχολογία, η ανθρωπογεωγραφία και άλλες.

Κατάλληλη μεθοδολογία προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι σκοποί της παρούσας έρευνας κρίθηκε, όπως σημειώθηκε και παραπάνω, η συνέντευξη και δη η ημιδομημένη μορφή αυτής που χαρακτηρίζεται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων αλλά παρουσιάζει πολύ περισσότερη ευελιξία ως προς την σειρά των ερωτήσεων, ως προς την τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο και ως προς την προσθαφαίρεση ερωτήσεων και θεμάτων για συζήτηση. Στο σημείο αυτό οφείλεται να σημειωθεί πως η μέθοδος της συνέντευξης παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα. Η γνώση των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων της μεθόδου οδηγεί στην σωστή της χρήση και στην αποφυγή των περιπτώσεων στις οποίες η εφαρμογή της μεθόδου δεν ενδείκνυται. Συνοπτικά τα βασικότερα πλεονεκτήματα της συνέντευξης ως μεθοδολογίας άντλησης πληροφορίας και δεδομένων είναι:

- Η συνέντευξη επιτρέπει στον ερευνητή να αντλήσει πληροφορία σε βάθος ιδιαίτερα όταν πρόκειται για την διερεύνηση πολύπλοκων κοινωνικών διαδικασιών, συμπεριφορών, στάσεων, αξιών και αντιλήψεων.
- Η συνέντευξη προϋποθέτει την αμεσότητα της σχέσης μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου και μπορεί να οδηγήσει στην διερεύνηση θεμάτων που δεν είχαν προκαθοριστεί από πριν, μεταβάλλοντας ή τροποποιώντας πολλές φορές ακόμη και το ίδιο το αρχικό ερευνητικό πλαίσιο.
- Η συνέντευξη επιτρέπει στον ερευνητή να κατανοήσει κοινωνικές συμπεριφορές, στάσεις και αντιλήψεις των ερωτώμενων, δηλαδή να δει τον κοινωνικό κόσμο και τα κοινωνικά φαινόμενα μέσα από τις εμπειρίες και τα «μάτια» των κοινωνικών υποκειμένων.

Από την άλλη πλευρά, μερικά από τα βασικότερα μειονεκτήματα της συνέντευξης είναι τα ακόλουθα (Stewart και Cash 1991, Kvale 1996):

- Η συνέντευξη είναι μια μέθοδος που είναι εξαιρετικά χρονοβόρα όχι μόνο ως προς την υλοποίηση της αλλά και ως προς την φάση του σχεδιασμού και της απόκτησης πρόσβασης στους ερωτώμενους.
- Η μέθοδος προϋποθέτει αυξημένα επικοινωνιακά προσόντα από την πλευρά του ερευνητή, ευαισθησία, γνήσιο ενδιαφέρον και ευελιξία.
- Πολλές φορές ένα σημαντικό τμήμα της πληροφορίας που αντλείται μέσα από συνεντεύξεις δεν είναι απαραίτητο ή τελικά δεν γίνεται αντικείμενο ανάλυσης.
- Σε πολλές περιπτώσεις το υποκειμενικό στοιχείο είναι κυρίαρχο. Το γεγονός αυτό δημιουργεί προβλήματα στην αξιοπιστία των αποτελεσμάτων.

Παράλληλα, χρήσιμη και απαραίτητη μεθοδολογία για την έρευνα θεωρήθηκε η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου των συνεντεύξεων (content analysis) προκειμένου να διεξαχθεί η ερμηνεία και ανάλυση της μελέτης και να περιγραφεί η εμπειρία της πληροφορήτριας. Αναφορικά με τα στάδια της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου αυτά διαμορφώνονται ως εξής: Το πρώτο στάδιο περιλαμβάνει μια αρχική θεωρητική επεξεργασία και μια αποσαφήνιση του ερευνητικού αντικειμένου και των ερευνητικών ερωτημάτων. Συνήθως το «στάδιο» αυτό διατρέχει ολόκληρη την ερευνητική διαδικασία καθώς ανασχηματίζεται και μετασχηματίζεται καθώς συλλέγονται τα δεδομένα και προχωρά η ταξινόμηση, η καταγραφή και η ανάλυση τους. Το δεύτερο στάδιο περιλαμβάνει τον ακριβή καθορισμό των πηγών του ποιοτικού υλικού. Το τρίτο στάδιο αφορά στον προσδιορισμό της μονάδας καταγραφής και ανάλυσης (Κυριαζή 1999), δηλαδή των τμημάτων των κειμένων, η ολόκληρων των κειμένων που παρουσιάζουν ερευνητικό ενδιαφέρον. Το τέταρτο στάδιο αφορά στην συστηματοποίηση των εννοιολογικών κατηγοριών στις οποίες κατατάσσονται τα ποιοτικά δεδομένα και στις οποίες βασίζεται ουσιαστικά η ανάλυση περιεχομένου και το πέμπτο στάδιο, άμεσα αλληλένδετο και πολλές φορές ταυτόχρονο με το προηγούμενο, είναι αυτό της κωδικοποίησης του υλικού εντός κάθε κατηγορίας και μεταξύ διαφορετικών κατηγοριών. Σκόπιμο, ακολούθως, είναι να επισημανθούν τόσο τα πλεονεκτήματα όσο και τα μειονεκτήματα του μεθοδολογικού αυτού εργαλείου. Έτσι, όπως τα καταγράφει ο Θ. Ιωσηφίδης, αρχικώς τα πλεονεκτήματα συνίστανται στα εξής:

- Τα δεδομένα υπάρχουν σε σταθερή και μόνιμη μορφή επιτρέποντας επαναλαμβανόμενες αναλύσεις και την εφαρμογή ελέγχων αξιοπιστίας και εγκυρότητας.
- Στην ανάλυση περιεχομένου είναι δυνατόν να εφαρμοστούν συνδυαστικά και ποσοτικές – στατιστικές μέθοδοι ανάλυσης ορισμένων χαρακτηριστικών και στοιχείων του υλικού. Επίσης είναι δυνατόν να εφαρμοστούν και τεχνικές δειγματοληψίας όταν η έκταση του αρχικού υλικού είναι πολύ μεγάλη.
- Η ανάλυση περιεχομένου είναι μια μέθοδος, στα πλαίσια της οποίας είναι δυνατόν χρησιμοποιείται ευρύτατα ειδικό λογισμικό ανάλυσης δεδομένων, τόσο ποιοτικού όσο και ποσοτικού χαρακτήρα.
- Στα πλαίσια της μεθόδου είναι δυνατόν να διεξάγονται με σχετικά χαμηλό κόστος επαναλαμβανόμενες έρευνες (longitudinal studies), ιδιαίτερα όταν υπάρχει τακτική ροή τυποποιημένων δεδομένων (γραπτών τεκμηρίων).
- Στα πλαίσια έρευνας με ανάλυση περιεχομένου μπορεί να χρησιμοποιούνται πηγές και υλικό από τα νέα μέσα επικοινωνίας όπως είναι πχ το διαδίκτυο.

Αντίθετα, τα μειονεκτήματα της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου αφορούν στο ότι:

- Τα διαθέσιμα γραπτά τεκμήρια μπορεί να είναι περιορισμένα και ελλιπή.
- Υπάρχει αυξημένος κίνδυνος διαστρέβλωσης των συμπερασμάτων αν δεν δοθεί έμφαση στην διασταύρωση των πληροφοριών και στον έλεγχο της αξιοπιστίας του υπό μελέτη υλικού.
- Σε πολλές περιπτώσεις είναι αρκετά δύσκολο να εντοπιστούν και να τεκμηριωθούν αιτιακές σχέσεις (causal relationships). Αυτό συμβαίνει διότι δεν είναι πάντοτε ξεκάθαρο αν αυτά που αναφέρονται στα γραπτά δεδομένα αποτελούν αιτίες ή το αποτέλεσμα των υπό μελέτη κοινωνικών φαινομένων.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονισθεί ότι για την ερευνήτρια, αφού αποσαφήνισε το υπό έρευνα αντικείμενο και τα ερωτήματα που έχει θέσει, η φάση της προετοιμασίας περιελάμβανε τη συλλογή και καταγραφή των στοιχείων της συνέντευξης της πληροφορήτριας-δράστη. Οι σημειώσεις αυτές μεταγράφηκαν κατά λέξη και διαβάστηκαν αρκετές φορές από την διενεργούσα την έρευνα ώστε να λάβει μια γενική εικόνα του περιεχομένου. Η ερευνήτρια, χρησιμοποιώντας την φαινομενολογική

προσέγγιση, προσπαθεί να εξετάσει πώς ένα άτομο (γυναίκα- δράστης) σε μια δεδομένη κατάσταση (τέλεση ή απόπειρα τέλεσης ανθρωποκτονίας) κατανοεί ένα φαινόμενο (εγκληματογόνος πράξη) και τα αίτια πιθανώς που την κατέστησαν υποκείμενο της πράξης. Η προσέγγιση βασίζεται στην θεωρία της ερμηνείας.

5. Άξονες συνέντευξης

Η συνέντευξη ημιδομημένου τύπου χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη οδηγού συνέντευξης και από το γεγονός ότι ο σκοπός της συνέντευξης είναι εντοπισμένος χωρίς όμως το αντικείμενο να είναι περιορισμένο. Η τεχνική αυτή δεν στηρίζεται σε ένα κατάλογο προκαθορισμένων ερωτήσεων όπου ο συνεντευκτής σέβεται τη σειρά και τη διατύπωσή τους αλλά σε μια συζήτηση πιο ελεύθερη όπου το μόνο μέλημα του συνεντευκτή είναι να επαναφέρει τη συζήτηση στο πλαίσιο της έρευνας. Η ελευθερία αυτή ποικίλλει ανάλογα με τη φύση της μη δομημένης συνέντευξης και έτσι διακρίνουμε την ελεύθερη και την εντοπισμένη συνέντευξη. Για τους σκοπούς της συνέντευξης στην παρούσα μελέτη δημιουργήθηκαν επτά άξονες ερωτήσεων που έχουν ως στόχο να δώσουν απάντηση στα υπό διερεύνηση ερωτήματα. Οι άξονες αυτοί διαμορφώθηκαν ως εξής:

1.Βιογραφικά Χαρακτηριστικά

Ηλικία

Τόπος γέννησης

Εθνικότητα

Θρήσκευμα

Τόπος κατοικίας

2.Προσωπικά (κοινωνικο-δημογραφικά) χαρακτηριστικά

Οικογενειακή κατάσταση

Σχέση με γονείς/συγγενικό περιβάλλον

Σχέση με σύζυγο / σύντροφο και παιδιά

Μορφωτικό επίπεδο

Επάγγελμα

Οικονομική κατάσταση

3.Αδίκημα

Κατηγορία

Βαθμός συμμετοχής (αυτουργός, συναυτουργός, κ.τ.λ.)

Ημερομηνία, ώρα, τόπος, μέσο

Κίνητρο

Σχεδιασμός και βιαιότητα του εγκλήματος

4.Ηλικία δράστη όταν διέπραξε το έγκλημα

5.Εξάρτηση από ουσίες

6.Ιστορικό κακοποίησης θύτη

Ύπαρξη ή μη κακομεταχείρισης από κάποιον

-από το θύμα

-από το πατρικό περιβάλλον

-συγγενικό/ φιλικό περιβάλλον

Ηλικία θύματος κακοποίησης

Είδος κακοποίησης (σωματική, ψυχολογική λεκτική)

Συχνότητα κακομεταχείρισης

Λόγοι κακομεταχείρισης

Αντίδραση θύματος κακοποίησης

7.Χαρακτηριστικά θύματος

Βιογραφικά χαρακτηριστικά (φύλο, ηλικία, σπουδές και επάγγελμα)

Σχέση με τη δράστη

V. ΑΝΑΛΥΣΗ

Η ανάλυση στη μελέτη διεξήχθη με ποιοτική ανάλυση περιεχομένου, σύμφωνα με τους Elo και Kyngäs (2008), προκειμένου να περιγραφεί η εμπειρία της πληροφορήτριας γυναίκας- δράστη. Οι Elo και Kyngäs περιέγραψαν τρεις κύριες φάσεις της ανάλυσης περιεχομένου: η φάση της προετοιμασίας, η οργανωτική φάση, και η φάση υποβολής εκθέσεων. Η φάση της προετοιμασίας περιελάμβανε τη συλλογή των δεδομένων της συνέντευξης της πληροφορήτριας για την εμπειρία της. Οι σημειώσεις αυτές μεταγράφηκαν κατά λέξη (BW) και διαβάστηκαν αρκετές φορές από την ερευνήτρια ώστε να λάβει μια γενική εικόνα του περιεχομένου.

Η ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση χρησιμοποιήθηκε για την καθοδήγηση της συλλογής και ανάλυσης δεδομένων. Τα κύρια χαρακτηριστικά της μεθόδου είναι η ερμηνευτική φαινομενολογία και ιδιογραφία (Smithetal., 2009). Η προσέγγιση βασίζεται στην θεωρία της ερμηνείας. Η προσέγγιση είναι φαινομενολογική, επειδή επικεντρώνεται στην κατανόηση της κύριας εμπειρίας της ζωής των πληροφορητών. Η προσέγγιση είναι ιδιογραφική λόγω της έμφασης στους πληροφορητές – συμμετέχοντες ως μονάδας ανάλυσης και καθώς στη συνέχεια προχωρά σε θεωρητικά ζητήματα που προκύπτουν από τα δεδομένα (Eatough&Smith 2006).

Σύμφωνα με τον Farber (1966), η φαινομενολογία περιγράφει τις δομές της εμπειρίας και δίνει έναν απολογισμό του ρόλου που διαδραματίζει το μυαλό στην εμπειρία. Ο Farber (1966) προτείνει ότι η φαινομενολογία μας επιτρέπει να αναλύσουμε και να περιγράψουμε τα διάφορα είδη των εμπειριών. Πρόκειται για μια περιγραφική μέθοδο που εφαρμόζεται σε καθαρή εμπειρία.

Σύμφωνα με τους Cohen και Manion (1994), η φαινομενολογία εστιάζει στην υπεροχή της υποκειμενικής συνείδησης και τη βασική παραδοχή ότι η συνείδηση είναι ενεργή και προσδίδει νόημα σε γεγονότα και καταστάσεις. Ο Μουστάκης (1994) συζητά επίσης τη φαινομενολογία και θεωρεί ότι είναι μια βιωματική και ποιοτική προσέγγιση και μια στοχαστική, δομική ανάλυση, η οποία απεικονίζει την ουσία της εμπειρίας.

VI. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΛΕΤΗΣ

Τα αποτελέσματα της έρευνας διατυπώνονται με βάση τους επτά άξονες που αναφέρθηκαν στην μεθοδολογία της έρευνας.

1.Βιογραφικά Χαρακτηριστικά

Ο πρώτος άξονας που εξετάστηκε ήταν τα βιογραφικά χαρακτηριστικά της πληροφορήτριας. Όσον αφορά στην ηλικία της συνεντευξιαζόμενης πρόκειται για άτομο υπερήλικο, 80 ετών. Η γυναίκα δράστης γεννήθηκε και κατοικεί στην περιφέρεια Αττικής.

2.Προσωπικά (κοινωνικο-δημογραφικά) χαρακτηριστικά

Ο δεύτερος άξονας των ερωτήσεων αφορά στα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά της γυναίκας δράστη. Έτσι, αναφέρεται πως η πληροφορήτρια είναι διαζευγμένη, δεν έχει σπουδάσει, ωστόσο, έχει μάθει *«αυτοδίδακτη»*, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, μοδιστρική, αντικείμενο από το οποίο βιοποριζόταν πριν από την τέλεση της πράξης και την καταδίκη αυτής. Συγκεκριμένα, η πληροφορήτρια επισήμανε: *«Χρόνια έκοβα κι έραβα. Μόνη μου το 'χα μάθει. Μας έδινε ψωμί και αυτό, οι κλωστές, οι βελόνες και το ψαλίδι...»*. Είναι ιδιαίτερος σημαντικό να τονισθεί πως μετά τη λέξη ψαλίδι (αποτελέσε το μέσο για την τέλεση της πράξης) ακολούθησε σιωπή από τη συνεντευξιαζόμενη, γεγονός που καταδεικνύει την έντονη φόρτισή της.

Έπειτα, σε άλλη ερώτηση του ίδιου άξονα, αναφορικά με τη σχέση της πληροφορήτριας με τους γονείς της και το ευρύτερο συγγενικό της περιβάλλον εκείνη απάντησε πως ήταν κοντά στους γονείς της δείχνοντας ενδιαφέρον και φροντίδα όσο της το επέτρεπαν οι υποχρεώσεις της. *«Ναι, τους αγαπούσα. Δε ζουν τώρα. Όσο πρόλαβα τους φρόντισα, όσο μπόρεσα, δηλαδή. Μετά τους στεναχώρησα, από αυτό πεθάναν...μάλλον, δεν ξέρω...»*. Οι φράσεις *«..από αυτό πέθαναν..»* και *«..μάλλον..δεν ξέρω..»* είναι, από την μία πλευρά, ενδεικτικές του «βάρους» και της πιθανής ενοχής που αισθάνεται η γυναίκα για το θάνατο των γονέων της καθώς τον συνδέει, αρχικά, με σιγουριά με την πράξη της

και από την άλλη πλευρά, της ανάγκης της να το αποσυνδέσει και να το αμφισβητήσει προκειμένου πιθανώς ν' ανακουφιστεί, έστω και πρόσκαιρα. Η πληροφορήτρια στο σημείο αυτό αναφέρθηκε στον αδερφό της, με τον οποίο σημείωσε πως είχε και εξακολουθεί να έχει καλή σχέση. Με τους υπόλοιπους συγγενείς της δε διαφάνηκε κάποια ιδιαίτερη σχέση.

Ακολουθως, επόμενη ερώτηση αυτού του άξονα αφορά στη σχέση της με τον σύζυγό της (θύμα της απόπειρας ανθρωποκτονίας που τέλεσε η δράστης) καθώς και με τα παιδιά της. Αναφορικά με τη σχέση της με τον πρώην σύζυγό της, η πληροφορήτρια ανέφερε ότι *«Δεν τον έχω ξαναδεί κι ούτε θέλω. Ούτε αυτός θα θέλει. Ρωτάω τα παιδιά καμιά φορά, καλά είναι»*. Από την απάντησή της διαφαίνεται μια απόμακρη τωρινή σχέση της δράστου με το θύμα, η οποία όμως, εξακολουθεί να εκδηλώνει ένα ενδιαφέρον για τον τελευταίο, το οποίο εξαντλείται σε σπάνιες αναφορές σε συζητήσεις με τα παιδιά της. Σε σχέση με τα παιδιά της, η συνεντευξιαζόμενη, όταν ερωτήθηκε απάντησε μέσα σε ιδιαίτερα συγκίνηση *«Μη με ρωτάς για τα παιδιά. Είναι ό,τι καλό έχω και τους έκανα το πιο μεγάλο κακό.»*. Είναι φανερό πως, εν προκειμένω, η γυναίκα δράστης εκτιμά ότι έχει βλάψει τα παιδιά της με την πράξη της αυτή καθεαυτή, αποπειραθείσα να σκοτώσει τον πατέρα τους ή/και μέσα από τη διαδικασία της στιγματοποίησής τους. Πως θύματα είναι και αυτά, γεγονός που τη στεναχωρεί βαθιά, όπως έγινε πρόδηλο και από το ύφος της.

3.Αδίκημα

Ο τρίτος άξονας των ερωτήσεων έθεσε το ζήτημα του αδικήματος, της παράνομης δηλαδή πράξης που τέλεσε η πληροφορήτρια και συνίσταται στην απόπειρα ανθρωποκτονίας σε βάρος του συζύγου της. Αρχικώς, αναφέρεται πως η πληροφορήτρια ήταν η φυσική αυτουργός της πράξης. Στη συνέχεια, σε ερώτηση σχετικά με το πότε, που και με ποιο τρόπο τελέστηκε η πράξη η συνεντευξιαζόμενη απάντησε: *«Πάνε πολλά χρόνια, καμιά τριανταριά.» «Μεσημέρι ήταν στο σπίτι, έφτιαχνα μια μπλούζα στη μηχανή, ήρθε και πάλι φώναζε για το φαΐ, ήταν έτσι, ήταν αλλιώς, μπήκε στο δωμάτιο που έραβα κι άρχιζε να με βρίζει πάλι, καλά το χα κάνει..» « Δεν άντεξα, πήρα το ψαλίδι μου και του το κάρφωσα, μία στην κοιλιά και μια πιο πάνω νομίζω, στην καρδιά κοντά είπαν»*. Από

τα παραπάνω, είναι σκόπιμο να επισημανθεί πως ενώ η πληροφορήτρια δε θυμάται πριν πόσο καιρό ακριβώς τέλεσε την πράξη «..καμιά τριανταριά» ή τα ακριβή σημεία στα οποία χτύπησε το θύμα «..και μια πιο πάνω νομίζω..» θυμάται, ωστόσο, λεπτομέρειες που αφορούν σε χρόνο αμέσως προηγούμενο της πράξης «..έφτιαχνα μια μπλούζα..». Τα παραπάνω είναι ενδεικτικά της συναισθηματικής διέγερσης στην οποία βρισκόταν η δράστης κατά την τέλεση της πράξης σε αντίθεση με την ψυχική ηρεμία στην οποία βρισκόταν λίγο πριν. Ακόμα, από τη φράση «..κι άρχισε να με βρίζει πάλι..» γίνεται κατανοητό πως η πληροφορήτρια τη δεδομένη χρονική στιγμή (και πιθανότατα όχι μόνο, όπως διαφαίνεται από τη λέξη «..πάλι..» που χρησιμοποίησε) ήταν θύμα λεκτικής βίας.

Επίσης, σε άλλη ερώτηση αυτού του άξονα για το ποιό ήταν τα κίνητρο που την οδήγησε στη συγκεκριμένη πράξη και εάν την είχε σχεδιάσει η ερωτώμενη είπε «Μια ζωή ήταν άδικο, ξέρεις τι 'ναι το άδικο; Σε τρώει..» «Κι όλο φώναζε και στα παιδιά και σε μένα, εμένα με βάραγε κιόλας, τα παιδιά όχι ευτυχώς..αχ τα παιδάκια μου» «Ήθελα να σταματήσει, χρόνια ήθελα να σταματήσει, δεν άντεξα..» «Τι να χω σχεδιάσει, ήθελα να σταματήσει..». Από την τελευταία φράση της πληροφορήτριας φαίνεται πως δεν είχε σχεδιάσει να προβεί στην τέλεση της πράξης. Όσον αφορά στο κίνητρο της πράξης κρίνονται σημαντικές οι φράσεις «..ξέρεις τι 'ναι το άδικο; Σε τρώει..» «Κι όλο φώναζε και στα παιδιά και σε μένα, εμένα με βάραγε κιόλας..» «..ήθελα να σταματήσει». Οι φράσεις αυτές την πληροφορήτριας φανερώνουν πως η γυναίκα δράστης ένιωθε έντονα αδικημένη από τον σύζυγό της- θύμα κατά τη διάρκεια της κοινής τους ζωής, με τον τελευταίο να έχει ασκήσει σε βάρος της πέρα από την ψυχολογική, λεκτική και σωματική βία. Θύματα λεκτικής και πιθανώς ψυχικής βίας ήταν και τα παιδιά της οικογένειας. Η συνεντευξιαζόμενη ανέφερε χαρακτηριστικά πως ήθελε να τον κάνει να σταματήσει μη δυνάμενη να υποφέρει άλλο την καταπιεστική και βίαιη για εκείνη συμπεριφορά του συζύγου της. Επιπροσθέτως, θα πρέπει να σημειωθεί και η βιαιότητα που καταδεικνύει το μέσο που χρησιμοποίησε η γυναίκα- δράστης, δηλαδή το ψαλίδι, ένα μέσο που της ήταν και αρκετά πρόσφορο καθώς σχετιζόταν με τη δουλειά της.

4.Ηλικία δράστη όταν διέπραξε το έγκλημα

Η γυναίκα- δράστης της απόπειρας ανθρωποκτονίας όταν διέπραξε το έγκλημα ήταν άνω των 50 ετών. Σημειώνεται πως δεν αναφέρεται η ακριβής ηλικία της πληροφορήτριας προκειμένου να μην τεθεί υπό αμφισβήτηση το δικαίωμά της στην ανωνυμία, στα πλαίσια της παρούσας μελέτης.

5.Εξάρτηση από ουσίες

Στην ερώτηση αυτού του άξονα εάν υπήρχε κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης οποιαδήποτε εξάρτηση από ουσίες ή αλκοόλ η πληροφορήτρια απάντηση αρνητικά. Η ίδια ερώτηση έγινε στην συνεντευξιαζόμενη και για τον σύζυγο- θύμα, όπου και σε αυτή την περίπτωση δόθηκε αρνητική απάντηση.

6.Ιστορικό κακοποίησης θύτη

Ο έκτος άξονας των ερωτήσεων έθεσε το ζήτημα της πιθανής προηγούμενης θυματοποίησης της γυναίκας θύτη. Αρχικά, τέθηκε στην πληροφορήτρια ερώτημα για το εάν είχαν υπάρξει κατά την παιδική της ηλικία ή και μεταγενέστερα περιστατικά οποιασδήποτε μορφής κακοποίησης στο οικογενειακό και ευρύτερο συγγενικό- φιλικό της περιβάλλον. Η απάντηση της συνεντευξιαζόμενης είχε ως εξής: *«Πέρασα ωραία χρόνια πριν παντρευτώ. Αλλά παντρεύτηκα μικρή.»*, *«Εντάξει, ο πατέρας μου ήταν φωνακλάς. Φώναζε στην μάνα μας και σ'εμάς..βρισιές..γιατί ήθελε να γίνεται το δικό του.»*, *«Χέρι δεν είχε σηκώσει ποτέ, όμως»*. Η δεύτερη ερώτηση του ίδιου άξονα αφορούσε στη συχνότητα με την οποία ο πατέρας της γυναίκας- δράστη μιλούσε άσχημα καθώς και στον τρόπο με τον οποίο αντιδρούσε η πληροφορήτρια αλλά και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας στην παραπάνω συμπεριφορά. Η απάντηση της ερωτώμενης ήταν ότι *«Καμιά φορά γινόταν αυτό»*, *«Τις περισσότερες φορές μπορεί και να είχε δίκιο ο πατέρας»*, *«Τίποτα. Πώς ν' αντιδράσουμε;»*, *«Εμάς με τον αδερφό μου δεν μας πείραζε τόσο. Για την μάνα μας στεναχωριόμασταν περισσότερο που έκλαιγε η καημένη καμιά φορά αλλά ευτυχώς της πέρναγε.»*. Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί πως στη συγκεκριμένη περίπτωση της γυναίκας- δράστη ανιχνεύεται η άσκηση βίας

στην παιδική-εφηβική ηλικία της πρώτης από το οικογενειακό της περιβάλλον και δη από τον πατέρα της. Η βία που ασκήθηκε στην πληροφορήτρια έχει την μορφή της λεκτικής κακοποίησης, όπως γίνεται αντιληπτό από τις φράσεις της *«Ο πατέρας μου ήταν φωνακλάς. Φώναζε...βρισιές..»* και είχε αποδέκτη όχι μόνο την ερωτώμενη αλλά και τα υπόλοιπα δύο μέλη της οικογένειας αυτής, δηλαδή την μητέρα και τον αδερφό της. Άξια ιδιαίτερης μνείας είναι και η φράση της πληροφορήτριας *«Χέρι δεν είχε σηκώσει ποτέ, όμως»*, όπου ερμηνευόμενη και σε συνδυασμό με την εξής *«Τις περισσότερες φορές μπορεί και να είχε δίκιο ο πατέρας»* συντείνει στο να διακρίνουμε ότι η γυναίκα θύτης, ως θύμα λεκτικής βίας από τον πατέρα της, δικαιολογεί σ' ένα βαθμό, αν όχι απόλυτα, την κακοποίηση που υπέστη αξιολογώντας την ως ήσσονος σημασίας καθώς δεν υπήρχαν περιστατικά και σωματικής κακοποίησης και πιθανώς απαλλάσσει ηθικά τον δράστη πατέρα της για την παραπάνω παραβατική συμπεριφορά.

Επειτα, όσον αφορά στη συχνότητα, τους λόγους κακοποίησης και την αντίδραση στην άσκηση της λεκτικής βίας, ερμηνεύοντας τις απαντήσεις της συνεντευξιαζόμενης και εστιάζοντας στις ακόλουθες φράσεις *«Καμιά φορά..»*, *«..ήθελε να γίνεται το δικό του..»*, *«Τίποτα. Πώς ν' αντιδράσουμε;»*, *«..δεν μας πείραζε τόσο»*, *«Για την μάνα μας στεναχωριόμασταν περισσότερο που έκλαιγε η καημένη..»*, γίνεται κατανοητό πως υπήρχαν περιστατικά λεκτικής κακοποίησης όχι σε καθημερινό επίπεδο αλλά όχι και τόσο σπάνια. Ως λόγος, εξαιτίας του οποίου ο δράστης προέβαινε σε άσκηση λεκτικής βίας (εξύβριση) και πιθανώς ψυχολογικής δίνεται από την πληροφορήτρια, η επιθυμία επιβολής με αυτόν τον τρόπο του δικού του τρόπου σκέψης, ηθικής και συμπεριφοράς εκ μέρους του πατέρα- δράστη.

Παράλληλα, γίνεται σαφές ότι υπήρχε μηδαμινή αντίδραση από τα θύματα (*«Τίποτα. Πώς ν' αντιδράσουμε;»*, *«..δεν μας πείραζε τόσο»*) της λεκτικής αυτής κακοποίησης, τα οποία και πιθανότατα λόγω θέσης (παιδιά, έφηβοι) αρκούσαν σε μια παθητική «διαμαρτυρία» κατά της βίας που εισέπρατταν και εξαντλούνταν στο βίωμα της θλίψης για το έτερο θύμα, την μητέρα τους, όπως διαφαίνεται από τη φράση *«Για την μάνα μας στεναχωριόμασταν περισσότερο που έκλαιγε η καημένη»*. Κρίνεται ωφέλιμο να τονισθεί ότι οι λέξεις *«τόσο»* και *«περισσότερο»* στις παραπάνω φράσεις, από τις απαντήσεις της ερωτώμενης, υποδηλώνουν σύγκρουση με τη φράση, στην ίδια απάντηση, *«δεν μας*

πείραζε», με αποτέλεσμα να τεκμαίρεται πως η ασκηθείσα βία πέρα από αισθήματα στενοχώριας για την μητέρα τους αποτυπωνόταν σα βίωμα στην ψυχή και στην συμπεριφορά τους και τους διαμόρφωνε, κλονίζοντας, πιθανώς συν τοις άλλοις, το πατρικό ή/και ανδρικό πρότυπο.

Στη συνέχεια, σε ερώτηση στην πληροφορήτρια για το εάν υπήρχε αντίστοιχη ή/και άλλης μορφής βίας κατά τη διάρκεια του έγγαμου βίου της και συγκεκριμένα από τον σύζυγό της- θύμα της απόπειρας ανθρωποκτονίας η απάντηση ήταν καταφατική, γεγονός που είχε ήδη διαγνωσθεί σε πρότερο στάδιο της συνέντευξης, όπως προαναφέρθηκε.

Ειδικότερα, στα πλαίσια του ιδίου άξονα, σε ερωτήσεις αφορώσες στο είδος της κακοποίησης που είχε δεχθεί η πληροφορήτρια, τη συχνότητα με την οποία αυτή λάμβανε χώρα, τους λόγους κακομεταχείρισης και την αντίδρασή της, χρήσιμες κρίνονται οι εξής φράσεις της ερωτώμενης από τις δοθείσες απαντήσεις: *«Ήταν νευρικός, ναι..δεινοπάθησα τόσα χρόνια», «Σας είπα όλο μας έβριζε», «Το είχε συνήθειο, τη φωνή και να βαράει» «Μια φορά που είχα πάει να δω τους δικούς μου και γύρισα..οι φωνές του ακόμα είναι εδώ στ' αυτιά μου και πόσο ζύλο εκείνο το βράδυ Θεούλη μου, μέχρι και κλωτσιά μου έδωσε», «Δε ξέρω, το είχε χούι, όλο έλεγα θ' αλλάξει αλλά αυτός τίποτα», «Μερικές φορές, στην αρχή, αντιμίλαγα, γινόταν όμως θηρίο χειρότερα και φοβόμουνα και για τα παιδιά, φοβόμουνα..», «Όχι, δεν ήθελα να μπλέξω με Αστυνομίες..».*

Αρχικώς, λοιπόν, αναφορικά με το είδος της κακοποίησης, οι λέξεις *«έβριζε», «βαράει», «ζύλο», «κλωτσιά»* είναι ενδεικτικές μιας περίπτωσης όπου η πληροφορήτρια συνιστά, εν προκειμένω, θύμα τόσο λεκτικής όσο και σωματικής και εν γένει ψυχολογικής βίας από τον σύζυγό της. Σκόπιμο, επίσης, είναι να τονισθεί πως μέσα από τις λέξεις και τις φράσεις *«δεινοπάθησα», «..οι φωνές του είναι ακόμα εδώ στ' αυτιά μου και πόσο ζύλο εκείνο το βράδυ..», «..Θεούλη μου..»* φωτίζεται ο αντίκτυπος που είχε η βία, της οποίας γινόταν αντικείμενο η ερωτώμενη, καθώς και η ένταση και φόρτιση που αυτή δημιουργεί ακόμα και δεκαετίες μετά.

Έπειτα, σχετικά με τη συχνότητα των περιστατικών βίας από τις φράσεις «*όλο μας έβριζε*», «*το είχε συνήθειο*», «*το είχε χούι*» συνάγεται μια επαναλαμβανόμενη και καθημερινή πρακτική βίας από μέρους του συζύγου δράστη σε βάρος της πληροφορήτριας αλλά και των παιδιών τους, στα οποία ασκούσε λεκτική και ψυχολογική μα όχι σωματική βία.

Ακολουθως, για τη διερεύνηση των λόγων, αιτιών της κακοποίησης μέσα από τις λέξεις και φράσεις «*νευρικός*», «*το είχε συνήθειο, τη φωνή και να βαράει*», «*Δε ξέρω, το είχε χούι..*» διαφαίνεται μια προσπάθεια της πληροφορήτριας ν' αποδώσει τους λόγους της κακοποίησης σε στοιχεία του χαρακτήρα του συζύγου της, των συνηθειών και του τρόπου σκέψης του καθώς και του ευρύτερου τρόπου χειρισμού και νοοτροπίας του, δίχως να μπορεί να εστιάσει σε συγκεκριμένους λόγους που οδηγούσαν σε μια συμπεριφορά απογυμνωμένη από καθετί νόμιμο και ηθικό.

Ταυτόχρονα, στα πλαίσια ερμηνείας και κατανόησης της αντίδρασης του θύματος της κακοποίησης κρίσιμο είναι ν' αξιολογηθούν τα ακόλουθα: «*..στην αρχή του αντιμίλαγα*», «*γινόταν, όμως, θηρίο χειρότερα και φοβόμουνα..*», «*Όχι, δεν ήθελα να μπλέξω με Αστυνομίες*». Συγκεκριμένα, η λέξη «*αντιμίλαγα*» φανερώνει μια μορφή αντίδρασης κατά της παράνομης δράσης του συζύγου της πληροφορήτριας χωρίς όμως, να έχει τα χαρακτηριστικά μιας συνειδητοποιημένης, οργανωμένης και στοχευμένης δράσης όπως λ.χ. καταγγελία στις αστυνομικές αρχές. Η ερωτώμενη επισήμανε ότι αντιμιλούσε στο σύζυγό της όποτε εκείνος ήταν φορέας κακοποίησης αλλά μόνο στην αρχή, δικαιολογώντας την μετέπειτα εκκωφαντικά σιωπηρή στάση της, μέχρι και την τέλεση της πράξης, αναφέροντας χαρακτηριστικά «*..γινόταν όμως θηρίο χειρότερα και φοβόμουνα και για τα παιδιά, φοβόμουνα..*». Δικαιολογητική βάση, λοιπόν, για την περαιτέρω μη αντίδραση της πληροφορήτριας ήταν ο φόβος για τα παιδιά της, για την ίδια, ο φόβος που αφενός, είχε το πρόσωπο του συζύγου της, αφετέρου στρεφόταν καθολικά έναντι όλων, των συγγενών, των φίλων, όσων γνώριζαν, της κοινωνίας που σιωπούσε. Ακόμα, τονίζεται πως το ρήμα «*μπλέξω*» που χρησιμοποίησε η συνεντευξιαζόμενη, όταν ρωτήθηκε γιατί δεν κατήγγειλε το γεγονός όλα αυτά τα χρόνια, καταδεικνύει ότι θεωρούσε πως με το ν' απευθυνθεί σε επίσημη Αρχή θα δυσχέραινε τη στάση της, θ' αντιμετώπιζε γραφειοκρατικές και άλλες διαδικασίες που

θα στέκονταν περισσότερο τροχοπέδη παρά αρωγός, διαιωνίζοντας, όμως κατ' αυτόν τον τρόπο, την κατάσταση που βίωναν «εντός των τειχών». Παράλληλα, είναι σκόπιμο να επισημανθεί πως η φράση της πληροφορήτριας «..όλο έλεγα θ' αλλάξει αλλά αυτός τίποτα» υποδηλώνει την ελπίδα της ερωτώμενης για αλλαγή και μεταστροφή της συμπεριφοράς του συζύγου της και φορέα της κακοποίησης.

Τέλος, σε ερώτηση στην πληροφορήτρια εάν της έχει ασκηθεί βία από οποιονδήποτε άλλο πέρα από το πατρικό της περιβάλλον και τον σύζυγό της, ήτοι το ευρύτερο συγγενικό ή/και φιλικό της περιβάλλον, η απάντηση ήταν αρνητική. Επομένως, δεν ανιχνεύεται έτερο περιστατικό θυματοποίησης της γυναίκας- θύτη, εκπορευόμενο από το συγγενικό/φιλικό περιβάλλον της.

7.Χαρακτηριστικά θύματος

Ο έβδομος και τελευταίος άξονας των ερωτήσεων προς την πληροφορήτρια αφορούσε σε ερωτήσεις σχετικά με χαρακτηριστικά του θύματος και την μεταξύ τους σχέση, προκειμένου να σχηματισθεί όσο το δυνατόν σφαιρικότερη γνώση περί του προφίλ τόσο της γυναίκας θύτη (όπως εκτέθηκε παραπάνω) όσο και του θύματος για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης.

Έτσι, η σχέση θύτη- θύματος έγκειται σε συζυγική σχέση, όπως διαγνώσθηκε σε πρώιμο κιάλας στάδιο της συνέντευξης. Έπειτα, οι ερωτήσεις αυτού του άξονα αφορούσαν σε χαρακτηριστικά του θύματος και ειδικότερα στο φύλο, την ηλικία του, κατά τον χρόνο τέλεσης της εγκληματογόνου πράξης, καθώς και τις σπουδές και το επάγγελμα αυτού. Έτσι, σημειώνεται πως το θύμα που ήταν άνδρας (γεγονός που προκύπτει αμέσως, σαφώς και από την αρχή της μελέτης) ήταν περίπου στην ίδια ηλικία με τη θύτη, κατά την τέλεση της πράξης, και κατάτι μεγαλύτερο. Οι φράσεις «*Εκείνος είχε τελειώσει το σχολείο, εγώ δεν πρόλαβα, σταμάτησα για να παντρευτώ*», «*Είχε καλή δουλειά. Ήταν προϊστάμενος στο εργοστάσιο που δούλευε*» καταδεικνύουν πως το θύμα δεν είχε υψηλό μορφωτικό επίπεδο, ωστόσο είχε μία καλή δουλειά, όπου είχε κατορθώσει μάλιστα να προαχθεί.

VI.ΣΥΖΗΤΗΣΗ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Πριν τη συζήτηση των κύριων αποτελεσμάτων της μελέτης αυτής και τη διαμόρφωση ασφαλών συμπερασμάτων συζητώνται οι μεθοδολογικές δυσκολίες και οι περιορισμοί της ποιοτικής αυτής μελέτης.

1. Περιορισμοί της μελέτης

Θεωρήθηκε εξ' αρχής ότι η πιθανότερη δυσκολία που θα προέκυπτε, θα ήταν η άρνηση γυναικών που έχουν διαπράξει ένα τόσο σοβαρό αδίκημα, ένα έγκλημα-ταμπού, όπως αυτό της ανθρωποκτονίας, να μοιραστούν τις προσωπικές τους εμπειρίες. Αυτό οδήγησε σε περιορισμένο αριθμό πληροφορητών και συγκεκριμένα σε μία πληροφορήτρια, η οποία έχει καταδικασθεί για απόπειρα ανθρωποκτονίας καθώς το θύμα επέζησε και ενώ το βίωμα της προσφέρει σημαντική βοήθεια και καθίσταται αρωγός στην κατανόηση του προφίλ της γυναίκας- θύτη και του εάν αυτή έχει υπάρξει θύμα ενδοοικογενειακής βίας, εντούτοις δεν επιτρέπει την υπεργενίκευση των συμπερασμάτων.

Επίσης, σημαντική δυσκολία ήταν η έλλειψη επαρκούς χρόνου για τη μελέτη, η οποία εκπονήθηκε σε διάστημα λίγων μηνών, και η έλλειψη των απαιτούμενων πόρων για την ευρύτερη και διεξοδικότερη διερεύνηση του ζητήματος.

Τέλος, καθώς η έρευνα έγινε σε έναν συγκεκριμένο νομό, μπορεί να μην είναι επαρκή τα αποτελέσματα γιατί δεν περιλαμβάνονται πληροφορήτριες από άλλα κοινωνικά και οικονομικά στρώματα.

2. Κύρια ευρήματα

Η μελέτη συνέτεινε στην κατανόηση της γυναικείας εγκληματικότητας, στην εκτίμηση των παραγόντων που οδηγούν τη γυναίκα στο έγκλημα καθώς και των συνθηκών διάπραξης του αδικήματος. Έτσι, τα κυριότερα ευρήματα της έρευνας συνοψίζονται στα εξής:

Η πληροφορήτρια, η γυναίκα- δράστης δηλαδή που αποπειράθηκε να διαπράξει το έγκλημα της ανθρωποκτονίας σε βάρος του συζύγου της (άνδρας μεσαίου μορφωτικού επιπέδου και στη μέση ηλικία, κατά την απόπειρα τέλεσης) αλλά τελικώς δεν τελεσφόρησε γιατί το θύμα σώθηκε, ήταν μία γυναίκα μέσης ηλικίας, κατά την απόπειρα της ανθρωποκτονίας, χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, που ωστόσο βιοποριζόταν μέσα από την μοδιστρική, έχοντας επιφορτιστεί και με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το ρόλο της μητέρας, συζύγου και κόρης.

Ακόμα, η πληροφορήτρια φαίνεται πως είχε καλές σχέσεις με το πατρικό της περιβάλλον, δηλαδή με τους θανόντες σήμερα γονείς της καθώς και με τον αδερφό της. Η γυναίκα- δράστης αισθάνεται ενοχές για τον θάνατο των γονέων της, τον οποίο και συνδέει με τα αποτελέσματα της πράξης της, θεωρώντας ότι το ψυχικό πλήγμα για εκείνους ήταν ανεπανόρθωτο όπως και η κοινωνική αποδοκιμασία που υπέστησαν. Επίσης, η συνεντευξιαζόμενη σήμερα διατηρεί καλές σχέσεις τόσο με τον αδερφό της όσο και με τα δύο παιδιά της, για τα οποία ομοίως νιώθει τύψεις και κρίνει πως λειτούργησε βλαπτικά για εκείνα με τη συμπεριφορά της. Η παρούσα σχέση της με τον πρώην σύζυγό της και θύμα θεωρείται ανύπαρκτη και εξαντλείται σε σπάνιες αναφορές μεταξύ αυτής και των παιδιών τους.

Στη συνέχεια, όσον αφορά στο ζήτημα της εγκληματογόνου πράξης και των συνθηκών τέλεσης αυτής σημειώνεται πως έγινε στην οικία του ζευγαριού, δίχως την αρωγή έτερου προσώπου και την παρουσία μαρτύρων. Η καταδίκη της γυναίκας- δράστη βασίστηκε στην ομολογία της ίδιας. Το μέσο που χρησιμοποίησε η θύτης ήταν ένα ψαλίδι, το οποίο και αποτελούσε όργανο της δουλειάς της, με την οποία απασχολούνταν λίγο πριν την τέλεση της πράξης, οπότε και της ήταν εύκολα προσβάσιμο. Τονίζεται ότι κίνητρο για την πράξη της πληροφορήτριας ήταν η ψυχολογική και λεκτική βία που ασκούσε το θύμα σ' εκείνη και τα παιδιά τους καθώς και η σωματική βία, της οποίας υπήρξε θύμα η θύτης. Κρίνεται σημαντικό να σημειωθεί πως αμέσως πριν την τέλεση της πράξης είχε λάβει χώρα περιστατικό άσκησης έντονης λεκτικής βίας από το θύμα κατά της γυναίκας- δράστη. Επίσης, κατά την μαρτυρία της ερωτώμενης δεν υπήρξε προηγούμενος σχεδιασμός της πράξης της αυτής αλλά ήταν απότοκος της χρόνιας

κακοποίησης που υφίστατο και απόφαση «της στιγμής», όπου διακατέχονταν από έντονη ψυχική ορμή.

Ακόλουθα, αναφορικά και με το ερευνητικό ερώτημα της μελέτης που συνίστατο στο εάν η γυναίκα- θύτης ανθρωποκτονίας έχει υπάρξει θύμα ενδοοικογενειακής βίας ανιχνεύθηκε η πρότερη άσκηση βίας στη γυναίκα- δράστη τόσο από το οικογενειακό της περιβάλλον και δη από τον πατέρα της, κατά την παιδική και εφηβική ηλικία, όσο και από τον σύζυγό της, που ήταν και το θύμα της απόπειρας ανθρωποκτονίας, κατά τη διάρκεια του έγγαμου βίου τους. Η πληροφορήτρια από θύμα ψυχολογικής, σωματικής και λεκτικής ενδοοικογενειακής βίας μετατράπηκε σε θύτη επιβεβαιώνοντας έτσι την αρχική ερευνητική υπόθεση.

Έπειτα, η πληροφορήτρια ανέφερε πως η συχνότητα της λεκτικής κακοποίησης από το πατρικό περιβάλλον ήταν αραιή ενώ το θύμα της απόπειρας ανθρωποκτονίας και σύζυγός της την κακοποιούσε είτε ψυχικά και λεκτικά ή/και σωματικά σε καθημερινή σχεδόν βάση. Από τη συνεντευξιαζόμενη αποδόθηκαν λόγοι κακοποίησης που άπτονταν στον τρόπο σκέψης, συμπεριφοράς και γενικότερης νοοτροπίας των δραστών. Επισημαίνεται πως δεν υπήρξε επίσημη αντίδραση της πληροφορήτριας, ως θύμα κακοποίησης και προσφυγή της σε αστυνομική ή δικαστική αρχή ή άλλη αρμόδια δράση καθώς επίσης ούτε είχε γνωστοποιήσει την κατάσταση που βίωνε στο οικείο της περιβάλλον. Ο φόβος προτάθηκε από την πληροφορήτρια ως ο βασικός ανασταλτικός λόγος για οποιασδήποτε μορφής αντίσταση.

Η γυναίκα- δράστης της πράξης με την πάροδο εύλογου χρονικού διαστήματος από την αποφυλάκισή της και ακόμα μεγαλύτερου από την εγκληματογόνο πράξη, διαφάνηκε να επιθυμεί την απόσταση πια από το γεγονός, στο μέτρο που αυτό καθίσταται δυνατό.

3. Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ερμηνεία των δεδομένων και η ευρύτερη σημασία τους, θα μας βοηθήσουν να διερευνήσουμε τις πιθανές συνδέσεις τους με άλλες υπάρχουσες γνώσεις και προπαντός θα επιβεβαιώσουν ή θα απορρίψουν τα ερευνητικά

μας ερωτήματα. Έτσι, σύμφωνα με την παρουσίαση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από την ανάλυση των θεματικών αξόνων και με την επιφύλαξη λόγω του περιορισμένου αριθμού δείγματος, τα συμπεράσματα που δύναται να εξαχθούν είναι:

Αρχικώς, διαπιστώνεται ότι η ερευνητική υπόθεση της παρούσας μελέτης που διέτρεχε ολόκληρη την έρευνα, όπως προεκτέθηκε και αφορά στο εάν η γυναίκα- θύτης ανθρωποκτονίας έχει υπάρξει θύμα ενδοοικογενειακής βίας επιβεβαιώνεται. Συγκεκριμένα, μέσα από την υπό εξέταση περίπτωση γυναικείας εγκληματικότητας διαφαίνεται η εναλλαγή των ρόλων θύματος και θύτη. Η γυναίκα- δράστης της απόπειρας ανθρωποκτονίας προτού γίνει φορέας υλοποίησης του εγκλήματος είχε υπάρξει το θύμα ενός άλλου εγκλήματος, αυτό της ενδοοικογενειακής βίας. Η κακοποίηση που είχε δεχθεί το θύμα και μετέπειτα θύτης εντοπίζεται από την παιδική κιόλας ηλικία της πληροφορήτριας. Το παραπάνω εύρημα επαληθεύει τον ισχυρισμό σύμφωνα με τον οποίο οι γυναίκες που έχουν υποστεί βία στο παρελθόν από το πατρικό τους περιβάλλον είναι περισσότερο πιθανό να αποκτήσουν επιθετικότητα που δύναται να τις οδηγήσει στην τέλεση του εγκλήματος της ανθρωποκτονίας στο μέλλον.

Σημειώνεται, ταυτόχρονα, ότι η κακοποίηση που δέχθηκε η δράστης συνεχίστηκε και στην ενήλικη ζωή της, αλλάζοντας πρόσωπο και λαμβάνοντας και άλλες μορφές. Έτσι, από τον πατέρα και την άσκηση λεκτικής και εν γένει ψυχολογικής βίας, η κακοποίηση έγινε και σωματική, βρίσκοντας «κοινωνό» αυτή τη φορά στο πρόσωπο του συζύγου της.

Επιπρόσθετα, αναφέρεται πως η ανοχή απέναντι στη βία που δέχεται το θύμα πριν εγκληματήσει και το ίδιο εδράζεται κυρίως στο φόβο, το αίσθημα ντροπής και απαξίωσης που αισθάνεται γι' αυτό που του συμβαίνει και διότι αρκετές φορές νιώθει ότι αξίζει αυτή τη συμπεριφορά, όπως διαπιστώθηκε και στην περίπτωση της κακοποίησης του θύματος από τον πατέρα.

Παράλληλα, τεκμαίρεται ότι η γυναίκα- θύτης αισθάνεται και πολλάκις βιώνει κοινωνικό αποκλεισμό, χωρίς να το εκφράζει ανοιχτά ή να το παραδέχεται ευθέως. Ο κοινωνικός αποκλεισμός έχει αποδέκτη τόσο την ίδια όσο και τα υπόλοιπα μέλη της

οικογένειάς της, τα οποία ενδέχεται να θυματοποιούνται και εκείνα κατ' αυτόν τον τρόπο, μέσα από το στίγμα και την περιθωριοποίηση.

Αναφορικά με τους λοιπούς ερευνητικούς άξονες που τέθηκαν στην μελέτη και αφορούν ειδικότερα στο λόγο που η γυναίκα διαπράττει το αδίκημα της ανθρωποκτονίας και στο εάν τελεί την εγκληματογόνο πράξη μόνη ή με τη συνδρομή έτερου προσώπου συμπεραίνεται από τα αποτελέσματα της παρούσας ότι η συνεχής και επαναλαμβανόμενη κακοποίηση που δεχόταν η δράστης από το θύμα όπλισε το χέρι της γυναίκας, η οποία άνευ αρωγής προέβη στην εκτέλεση της πράξης. Αξίζει να τονισθεί, τέλος, ότι η ανθρωποκτονία κατά του συντρόφου, ιδιαίτερα όταν υπάρχει ιστορικό κακοποίησης, έχει συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες και είναι βέβαιο ότι αφορά ευρύτερα κοινωνικά στρώματα¹¹⁰.

VIII. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η ενδοοικογενειακή βία, αποτελώντας σημαντικό παράγοντα σε κάποιες περιπτώσεις γυναικείας εγκληματικότητας, συνιστά ένα από τα δολιότερα πρόσωπα της βίας. Ταυτόχρονα, αποτελεί και το σκοτεινότερο πρόσωπό της καθώς η βία στην οικογένεια θεωρούνταν ανέκαθεν ιδιωτική υπόθεση και όχι ζήτημα της επίσημης Πολιτείας και των φορέων αυτής και παράλληλα δύσκολα κοινοποιείται στο ευρύτερο περιβάλλον. Εντούτοις, δεν είναι φρόνιμο να παραγνωριστούν και τα μείζονος σημασίας βήματα που έχουν γίνει όπως είναι η ψήφιση του Ν.3500/2006 (Αντιμετώπιση της Ενδοοικογενειακής Βίας) για ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα.

Προκύπτει, έτσι, η ανάγκη για ανάπτυξη ολοκληρωμένων δράσεων πρόληψης και αντιμετώπισης της κακοποίησης. Η ανάγκη αυτή γίνεται περισσότερο επιτακτική και λόγω του περιορισμένου αριθμού υπηρεσιών εξειδικευμένων στα ζητήματα

---

¹¹⁰ Πανούσης Ι., Δημόπουλος Λ., Καρύδης Β., Θυματολογικά Κείμενα, Αθήνα-Κομοτηνή, εκδ. Σάκκουλα, 1994.

ενδοοικογενειακής βίας, με αποτέλεσμα να υφίσταται πολλαπλάκις αδυναμία κάλυψης των αιτημάτων για διαχείριση περιστατικών κακοποίησης.

Επιπλέον, η διαρκής εκπαίδευση και ουσιαστική παιδεία του κοινού με στόχο την αλλαγή των κοινωνικών προτύπων που ευνοούν τη βία μέσα στην οικογένεια και η ευαισθητοποίησή του γύρω από τις επιπτώσεις της βίας στα θύματα και κυρίως στις γυναίκες και τα παιδιά, καθίσταται απολύτως αναγκαία. Η προαγωγή του «αθέατου» αυτού κοινωνικού φαινομένου ως ένα δημόσιο ζήτημα που να αφορά όλους, αναμφισβήτητα θα συμβάλει στην μείωση των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας και τη μηδενική ανοχή απέναντι σε αυτή. Πρέπει ακόμα να επισημανθεί πως συνιστά αδήριτη ανάγκη η εδραίωση μιας σχέσης εργασίας και συν-εργασίας μεταξύ των φορέων του επίσημου και ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Ακολουθως, τονίζεται ότι ο στόχος της πρόληψης και άμβλυνσης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας δύναται να επιτευχθεί μόνο μέσα από την απόδοση αποδοκιμαστικού περιεχομένου στις πράξεις βίας και καθυποταγής. Η αποδοκιμασία της βίας οφείλει να διέπει τις αρχές της επίσημης αντίδρασης των μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου καθώς και να διαπνέει τα προγράμματα μεταχείρισης των δραστών, τα προγράμματα στήριξης των θιγόμενων μελών της οικογένειας καθώς και τις παρεμβάσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινωνικού συνόλου.

Εν κατακλείδι, θα συνιστούσε παράβλεψη η μη αναφορά στο σημείο αυτό της ανάγκης για βελτίωση των συνθηκών εγκλεισμού, γεγονός που αποτέλεσε και αίτημα της πληροφορήτριας μετά την ολοκλήρωση της συνέντευξης, προκειμένου να καταπολεμηθεί ο ιδρυματισμός και να επιτευχθεί ο πραγματικός σκοπός της ποινής που είναι ο σωφρονισμός. Απαραίτητα μέσα και τρόποι για την πραγμάτωση του σκοπού του σωφρονισμού μπορούν να θεωρηθούν η επαρκής χρηματοδότηση για την υποστήριξη των υλικοτεχνικών δομών των φυλακών, η ενίσχυση των κοινωνικών υπηρεσιών των σωφρονιστικών καταστημάτων καθώς και η παροχή ψυχολογικής αλλά και οικονομικής στήριξης στις έγκλειστες τόσο κατά τη διάρκεια παραμονής στα ιδρύματα όσο και μετά την αποφυλάκισή τους.

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΠΗΓΕΣ

Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

- Γυναίκες και Ανθρωποκτονία: Έρευνα στις γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού, διαθέσιμο στο http://kethi.gr/wp-content/uploads/2008/12/123_GYNAIKES_ANTHRWPOKTONIA_FYLAKES_KORYDALLOY.pdf, ανακτήθηκε στις 28.8.2015
- Ενδοοικογενειακή Βία: Το θύμα, ο θύτης και οι επιπτώσεις της, διαθέσιμο στο <http://www.e-psychology.gr/violence-abuse/916-endooikogeneiakh-via-to-thyma-o-thyths-kai-oi-epiptoseis-ths.html>, ανακτήθηκε στις 28.8.2015
- Νομική Αντιμετώπιση Ενδοοικογενειακής Βίας, διαθέσιμο στο http://www.katafygiogynaikas.org/prostasia/nomiki_antimetopisi_endooikogeneiakis_vias, ανακτήθηκε στις 28.8.2015

Β. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αρτινοπούλου Β. & Φαρσεδάκης Ι., *Ενδο-οικογενειακή Βία κατά των Γυναικών: Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα*, Αθήνα, εκδ. Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), 2003.

Becker, S., H., *Οι περιθωριοποιημένοι. Μελέτες στην κοινωνιολογία της παρέκκλισης*, (μτφρ. Κουτζόγλου, Α. & Μπουρλιάστιος, Ι., Γ., Β.), Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2000.

Γιωτοπούλου Μαραγκοπούλου Α., *Παραδόσεις Εγκληματολογίας Α"*, Αθήνα, Αντ. Σάκκουλας, 1979.

Γιωτοπούλου Μαραγκοπούλου Α., *Οι ιδιαιτερότητες της γυναικείας εγκληματικότητας. Μία απόπειρα εξήγησής της, στο Αφιέρωμα στη μνήμη Ηλία Δασκαλάκη*, Αθήνα, 1991 Πάντειο Πανεπιστήμιο, σ. 77-200.

Ζαραφονίτου, Χ., *Εμπειρική εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1995.

Θανοπούλου, Μ., Φρονίμου, Ε. & Τσιλιμιγκάκη, Β., «Κεφάλαιο 1: Η εγκληματικότητα των γυναικών», στο: Θανοπούλου, Μ., Φρονίμου, Ε. & Τσιλιμιγκάκη, Β. (επιμ.), *Αποφυλακιζόμενες γυναίκες: το δικαίωμα στην επαγγελματική επανένταξη*, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1997, σσ. 33-46.

Ιωσηφίδης Θ., *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα Κριτική, 2008.

Κουράκης Ν., (επιμ.), *Εμφυλη Εγκληματικότητα – Ποινική και Εγκληματολογική Προσέγγιση του Φύλου*. Αθήνα-Κομοτηνή Εκδ. Σάκκουλα, 2009.

Κυριαζή Ν., *Η Κοινωνιολογική Έρευνα, Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*. Αθήνα Ελληνικά Γράμματα 1999.

Μαυρής, Μ., «Γυναικεία εγκληματικότητα(;)», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τ. 68Α, 1988, σσ. 150-162.

Μηλιώνη Φ., *Ενδο-οικογενειακή Βία : Η Κακοποιημένη Γυναίκα- Η Νομική Διάσταση από την Οπτική του Φύλου. Ποινικά: Αντεγκληματική Πολιτική IV*. Αθήνα. εκδ. Σάκκουλα, 62. 2002 σελ. 205-236.

Νικολαΐδης, Π., «Γυναίκα, κοινωνία και έγκλημα στην Κύπρο», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τευχ. 76, Δεκέμβριος 2004, σσ. 1422-1423.

Νόβα-Καλτσούνη, Χ., *Η εγκληματική δραστηριότητα της γυναίκας*, Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας. τ. 3-4. Αθήνα Νομική Βιβλιοθήκη 1989 σελ.170-186.

Πανούσης Ι., Δημόπουλος Α., Καρύδης Β., *Θυματολογικά Κείμενα*, Αθήνα-Κομοτηνή, εκδ. Σάκκουλα, 1994.

Παπαγεωργίου, Γ., «*Η φεμινιστική κριτική της παραδοσιακής επιστημονικής έρευνας και η εναλλακτική πρότασή της*», στο: Παπαγεωργίου, Γ. (επιμ.), *Μέθοδοι στην κοινωνιολογική έρευνα*, Αθήνα, Τυπωθητώ – Γ. Δαρδάνος, 1998, σσ. 119-142.

Τριβιζάς, Ε., *Το προεμμηνόρρυσιακό σύνδρομο και η γυναικεία εγκληματικότητα*, *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, 11-16, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1993-1995, σσ. 67-112.

Τσαλίκουλου, Φ., *Σχιζοφρένεια και φόνος*. Μια ψυχολογική-εγκληματολογική έρευνα. Αθήνα Παπαζήσης. 1984.

Τσιγκρής Α., *Το Έγκλημα της Ανθρωποκτονίας στην Ελλάδα*, Αθήνα–Θεσσαλονίκη, εκδ. Σάκκουλα, 2002.

Φύλιας Β., «*Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών*», (επιμ) Εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2001.

Φωτάκης, Ε., *Η εγκληματούσα γυναίκα. Μελέτη ψυχολογική, κοινωνιολογική και εγκληματολογική*, Αθήνα, Ι. Ν. Ζαχαρόπουλος, 1939.

Χάϊδου Α., *Θετικιστική Εγκληματολογία*, Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου. Αθήνα Νομική Βιβλιοθήκη 1996.

ΞΕΝΗ

Adler, F., Mueller, W., O., G. & Laufer, S., W., *Criminology. The shorter version*, 3d ed., Boston, McGrawHill, 1998.

Apospori, E. & Spinellis, D., C., «*Mother's work outside the home and children's deviant behaviour: a conditional relationship*», in: Spinellis, D., C. (ed.), *Crime in Greece in perspective*, Athens-Komotini, Ant. N. Sakkoulas, 1997, pp. 151- 163.

Carlen, P., «*Continuations. Women, crime, feminism and realism*», *Social Justice. A journal of crime, conflict and world order*, vol. 17, no. 4, Issue 42, Winter 1990, pp. 106-123.

del Olmo, R., «*The economic crisis and the criminalization of Latin American women*», *Social Justice. A journal of crime, conflict and world order*, vol. 17, no. 2, issue 40, Summer 1990, pp. 40-53.

Gove, R., W. & Tudor, F., J., «*Adult sex roles and mental illness*», *American Journal of Sociology*, vol. 38, no. 4, January 1973, pp. 812-835.

Mann C., *Female murderers and their motives: A tale of two cities*, στο Vuano, E.C., *Intimate violence: Interdisciplinary perspectives*, Taylor and Francis, 1992, κεφ. 7, σσ. 73 – 81.

Merton, K., R., «*Social structure and anomie*», in: Merton, K., R. (ed.), *Social theory and social structure*, New York, The Free Press, 1957, pp. 161-194.

Pollak O., *The criminality of women*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1950.

Spinellis D.C., Kranidioti M., , «*Greek crime statistics*», oto Spinellis D.C. (ed.), *Crime in Greece in perspective*, Athens-Komotini, Ant. N. Sakkoulas, 1997, σ. 45-62.

Spinellis D.C. , «*Key-findings of a preliminary self-report delinquency study in Greece:contribution to the 1992 international self-report project*», oto Spinellis D.C. (ed.), *Crime in Greece in perspective*, Athens-Komotini, Ant. N. Sakkoulas, 1997, σ. 93-133.